

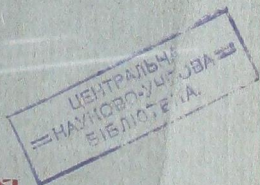
П 84360/2

~~К. 55. 11~~

ДЛЮДНЯК

ЛІТЕРАТУРНО
МИСТЕЦЬКИЙ
ТА
ГРОМАДСЬКО
ПОЛІТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ

№ 2

ЛЮШИН

1 9 2 7

КСМУ ≡ ХАРКІВ

Ціна 50 коп.

V.M. Kovalev, Kyivskyi National University

00536136

2

ВІДКРИТО
ПРИЙОМ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1927 РІК

НА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ та ГРОМАД-
СЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ-МІСЯЧНИК

МОЛОДНЯК

ОРГАН ЦК ЛКСМУ

За редакцією: Данімана Б., Масенка Т., Трублавича П.,
Хвилі Андр., Усенка Пав. (відп. редактор)
„МОЛОДНЯК“—виходитиме на початку кожного місяця (1—5
числа) на 7—9 друкованих аркушів (112-148 стр.)

ОСНОВНІ РОЗДІЛИ ЖУРНАЛУ ТАКІ:

1. Літературно-художній — (оповідання, розділи з романів, повісті, п'єси, нарисы, етюди, переклади з кращих зразкових новин чужоземної літератури, вірші, поеми)
2. Літературно-критичний — (статті, розвідки, літературні портрети і т. ін.)
3. Розділ літнавчання.
4. Суспільно-політичний — (статті, нарисы)
5. Сатири й гумору — (фейлетони на літературні теми, пародії, шаржі, літусмішки).
6. Побутовий — (статті, листи з периферії)
7. Хроніка — літературно-мистецька (закордонна, столична, провінційальна)
8. Бібліографія — (широко поставлений розділ) та низка інших розділів.

До найближчої участі в журналі запрошено:

Білокриницький С., Брянців-Ровинський, Божко С., Височиненко С., Влизько О., Вухналь Ю., Гончаренко Ів. — (Лубні), Голода Петро, Голубничий П., Гордієнко Дм., Громов Ол., Гримайло Я. (Гумань), Даніман Б., Дієв Марко (Запоріжжя), Донченко Олесь, Дубков Ю., Дубовик М., Дукин М., Епик Гр., Заліський П., Затоносский В., Капрон, Квітотрай, Ключня Ан., Коваленко Б., (Київ), Косарик-Коваленко Дм., Ковтун Ів., Кожушний Марко, Конторин О., Коряк В., Крашанида А., (Дніпропетровське), Кузьмич В., Кундач Олексій, Кириленко Ів., Лакіза П., Лимар В., Ліберман Д., Масенко Терень, Момот Ів., Мисик Вас. (Павлоград), Новіков Г. (Кривий Ріг), Овчаров Г., Палівець Ів. (Кремінчук), Первомайський Леонід, Радченко П., Сидоров А., Скрипник М., Смілянський А., Толкачев П. (Азербейджан), Трублавич П., Усенко Вас. (Київ), Усенко Пав., Фурер В., Чубар В., Шевченко Ів. (Севастополь), Шеремет М., Шульга-Шульженко М., Хвиля Андр., Худяк В. (Донбас), Фомин Євген, Юринєць В.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік	4 карб.
На 6 міс.	2 „
На 3 „	1 „ 10 коп.
На 1 „	— „ 40 „
Ціна окремого № (в роздр. продаж.) — 50 коп.	

Журнал продається у всіх залізнич. кіосках Контрагентства Друку на Україні

Передплату надсилати на адресу: м. Харків, Пушкінська вул. № 24,

(Поштова скринька 300), Видавництво „РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“,

журнал „МОЛОДНЯК“.

ndc 148

МОЛОДНЯК

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ТА ГРОМАДСЬКО-
ПОЛІТИЧНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ-МІСЯЧНИК
ОРГАН ЦК ЛКСМУ

ЗА РЕДАКЦІЄЮ

Б. ДАНИМАНА, Т. МАСЕНКА, П. ТРУБЛАЄВИЧА,
Анд. ХВИЛІ, Пав. УСЕНКА

№ 2

ЛЮТИЙ 1927

ХАРКІВ

55 68

84360

Укріоловап № 69)67 кв.
Друкарня ВУЦВК'у
«Червоний Друк»
Зам. № 1720 - 2000

А. Первوماйський

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ *)

I.

— Ну, докторе, що з ним буде?

— Нічого певного. Треба надіятись.

Шая схилив голову і, спираючись на ціпок, пішов у хату. За п'ять майже років він дуже змінився. Ходив уже без милиць і не мотав головою, а все ж таки тяг за собою ліву ногу. Обличчя у нього поповніло й рухи стали не такими нервовими.

В сніях Шаю зустріла його дружина, низенька, чорна й непоказна жінка зі зморшкуватим, вкритим вугрями обличчям. Вона торгувала оселедцями на базарі й заміж пішла за Шаю мабуть лише того, що інший ніхто її не хотів брати. Шая почував себе пригніченим завжди, бо до праці був нездатний і жив із її ласки, а що вже того життя з ласки сварливої, вічно незадоволеної світом жінки! Усе б нічого. Шая б перетерпів, бо й справді ж—не вмирати з голоду. Їй треба мужчину,— йому треба їсти. Так сталося. Край. Але крім нього, живий ще й старий Аврум-Янкель, що стратив усі сили і якому Шая не може вказати на двері, бо тоді, коли Шая був хворий і голод панував над країною— Аврум-Янкель од свого шматка макухи віддав йому половину.

А вона гризе... Як вона не розуміє? Ну, хай би жив! Хіба він багато з'їсть—йому вже недовго жити на світі...

— Що, Шаю?

— Нічого, Мейто. Лікар каже—надіятись.

— На що надіятись?—Розвела руками Мейта,—що він одужає? Нащо йому одужувати?

Шая подумав: яка безсердечна жінка!—А Мейта тягла:

— Я буду сподіватись, що він швидше вмере!

Шая підняв долоню на рівень її рота.

— Мейто, мовчи—він же чує!

— Яке лихо? Чує! Хай знає, чий хліб їсть... Тьфу!—І плюнувши, Мейта вибігла з сіней, ховаючи брудні пасма волосся під нерівно пов'язану хустку.

Шая зайшов до кімнати і причинив за собою двері.

За столом над пожовтілими листами „гемори“ сидів Аврум-Янкель і кашляючи що хвиляни плював у черепок, що стояв коло його стільця. У нього майже вилізло волосся на голову, а з білої рямки бороди, червоне від постійної натуги обличчя, дивилося суворо. Шая теж сів коло столу й мовчав, дивлячись на Аврум-Янкеля. Той довго кашляв, відплюговувався і задихуючись промовив:

— Зайвий я вам, Шаю...

Шая зніяковів.

— Ви, реб Авруме? Ні, що ви, бог з вами!

— Ні не кажи, хворий батько й своїм дітям не любий, а я вам чужий...

*) Закінчення.

— Так я ж вам життям зобов'язаний!—відповів Шая.

Аврум-Янкель глянув на нього червоними, сльозоточивими очима.

— Ніколи ніхто, нікому, окрім богів, життям зобов'язаний не був!

Це ти дарма—я ж не бог...

У кімнаті тхнуло іржавими оселедцями й ще чимось неприємним, од чого крутилася голова, наче в чаду. Шая підвівся, підійшов до вікна й відчинив кватирку, бо саме вікно ледве трималося у лутках і було збите цвяхами. Мимо воріт пройшов листоноша, потім вернувся, прочитав напис на стовпі й попрямував у двір. Шая здивовано стежив за ним... Кому це може бути лист? Од кого? Де в далеких світах є людина, що знає за них, пам'ятає?

Листоноша підійшов до вікна.

— Пікулін тут мешкає?

Зачувши своє прізвище, Аврум-Янкель сполохався, думав що прийшли з фінвідділу.

— Що там, Шаю? Скажи, що я вже не працюю півтора роки. В мене й машини немає... Продав машину...

— Ні, це не з фінвідділу, — заспокоїв його Шая, — це вам, реб Авруме, лист.

Здається якби з'явилася зараз тут небіжчиця Етель, Аврум-Янкель не так розгубився б і вразився. Він тремтячи підвівся зі стільця й підійшов до вікна.

— Мені лист? Це певне помилка... Скажіть, пане листоношо, ви гаразд розібрали адресу?

Листоноша нічого не відповів, лише посміхнувся „панові“ й пішов з двору. Шая тримав у руці листа, Аврум-Янкель держучись за підлокітник, намагався уявити собі від кого він.

— Стій, Шаю, не розривай... Я згадаю... Ну, да! В мене в Одесі є дядько. Коли почалася війна, йому було щось коло восьмидесяти. Ні, це не від нього... Він помер мабуть.

Шая розірвав конверта.

— Ну, від кого?

— Дорогі батьки...—розібрав літери Шая.

— Ой!—схопився за груди Аврум-Янкель.—Боже мій... одного вбито, другий втопився... Батьки?! О-ой... Хто ж це?—І він захлинувся у приступі гострого кашлю. Шая посадовив його на стілець і напоїв водою, а коли Аврум-Янкель заспокоївся, зачитав листа.

Лист був короткий:

„... Чи пробачите ви мене, нерозумного, що в такий спосіб вирішив позбавитися вашої хати й вашого захисту? Люба моя мамочко! Син твій виріс і вже хвилини з тобою зустрінися, а татові пробачив і ремінь, і гарячий прас... Відповідайте і я приїду зразу ж.

Розшукайте Моньку Хайтина, того, що сповістив вам про мою смерть, хай напише мені... Я хотів жити... Ви розумієте? Хто цього не хоче?

Єрухім“.

Аврум-Янкель слухав, поклавши лікті на жовті листи „гемори“, і долонями підперши щокі. Очі його сповнилися вільготтю і через запалені повіки перекотилося дві великих, прозорих сльози. Упали на папір, розплилися химерно серед ієрогліфів. Він витяг червону хусточку й довго витирав очі, кашляв і плював у черепок. Потім знову замислився, дивився на чорні рядки літер, але не читав. Чи проклинав у думці, чи

благословляв, та лице його було урочисте, ніби викликали його в сінагозі до „тойри“. Зморшка посеред чола стала глибшою і темнішою. Він промовив чомусь зовсім сторонню фразу.

— А Мейта вранці казала, що їй вже строк подоходне платити...

Шая здивувався, як це старому прийшла така думка в голову й нічого не відповів. Знову довго мовчали, не дивились один на одного. У вікно падав косий сонячний промінь і що-далі більше пересувався ліворуч по підлозі, нарешті зовсім зник—сонце світило в інший бік хатини. На дворі піднялася курява, вітер біг, нахилився до землі, забирав у жменю листя, трісочки й бавився—розкидав їх. У розчинену квартиру залетів листок і покружлявши по хаті, впав на підлогу. Аврум-Янкель подивився на нього і промовив тихо, що Шая ледве почув.

— От, і знов—лист із дерева зірваний вітром принесло до стовбура... А стовбур вже сухий і не зможе дати життя листові.

— Це ви про себе?—за старою звичкою запитав Шая.—Про Єрухіма? Може він допоможе вам, як не ви йому. То так...

— Скільки це вже йому років?—ніби голосно подумав Аврум-Янкель. Тоді йому було як раз тринадцять... А Монька вмер?

— Помер, помер,—швидко відповів Шая.—Це ще тоді, коли тітка Етель жива була. Від тифусу помер—може б він і розказав правду про Єрухіма, та мертві не розказують...

Аврум-Янкель мотнув важкою головою.

— Твоя правда. Мертві не балакають, не радіють і не тужать... Етелі легше було в ці п'ять років—вона не тужила й не сумувала, а мені й сьогоднішня радість на сум сходить, бо Етель не жива...

У хату забігла Мейта й перервала їхню розмову. Вона принесла з собою дух базару, що його не зносили ні Шая, ні Аврум-Янкель; сварилася, без перестану говорила, поправляючи хустку, що ввесь час з'їжджала на бік.

— Хто це знову квартиру відчинив? Може мало пилюги в хаті? Хай з вулиці налітає?

— Але в хаті ж душно,—обіззався Шая.

— Кому душно?—кинула погляд на Аврум-Янкеля Мейта, ніби бажаючи сказати: коли старому—хай їде!

— Мені душно!—розсердився Шая і вибіг.

Синім кораблем приплив із заходу вечір, прудкими ногами зіскочив на землю і розкинув намет свій, зірками розшитий, сів і заспівав пісню свою одвічно мрійну. Пісня на прозорих крилах вітру над містечком летіла й зачепившись за шпиль каланчі, розірвана висла в повітрі, довго брєніла тихим акордом, розплавалася, танула... Містечко рано заспало, заколисале пісню вечора, гасило вогні й тоді тихо ставало, мов шуму денного не було від віку, ніби цілина степова, не забруднена була сміттям із похилих, облуплених халуп містечкових ремісників, скалічених життям людей, що мов кроти, жили у своїх норах—у брудові та пошестях... Тільки іноді вечорами сонне містечкове повітря розгинали веселий галас і пісні—співали бадьорі юнаки, що не спалося їм у задумливій атмосфері містечкової ночі, бо молоде серце вимагало широчинів, просторів, не вмещалося у рямцях. Веселих і бадьорих пісень співали комсомольці й сьогодні вперше Аврум-Янкель вийшов із хати й сів на призьбі послухати їх, бо сон не йшов на думку й кашлялось дуже.

Слухаючи пісні, він думав про Єрухіма, що десь далеко, далеко від містечка живе й згадує за нього. Єрухім винен у смерті матері... Але ж і він довів Єрухіма до втечі. Благословляти його, що згадав батька, що

простив старого за бійки та лайки й хоче повернути до нього! Проклинали його, що вкоротив віку матері, передчасно зістарив батька нерозумний, необачний хлопчик? А скільки надій він покладав на нього! Думав, що виросте єдиний, укоханий—підпорою останніх літ стане, а як він обравив його своєю втечею! Який він тепер? Мабуть виріс уже і став мужній юнак? У нього мабуть уже вуса пробиваються й він виставляє верхню губу на показ...

Якби раділа Етель, побачивши його. Припала до грудей і гладила б сухими пальцями кудлату, руду голову... Ніжне, забите серце було в Етелі, повне любови до дітей своїх. Як рано воно сповнилося скорботою, печалями, як мало радості зазнало...

Думки його в дисонанс з бадьорим співом веселих комсомольців, їхня пісня перериває думки, він довго сидить нічого не думаючи, запліскавши очі, його опановує байдужість, він починає дрімати. Мимо двору йдуть хлопці й голосно сміються.

— Тю-у-у!.. жартома кричить один, а другий додає:
— Так його, так його!

Аврум-Янкель скоплюється з призьби й дослухається.

Дрімота зникла. Чомусь часто б'ється серце і зтискається, як колось, коли з нагаями приходили й били в груди й у голову... Він лежав на підлозі, затуливши обличчя руками й ридаючи молив синього Єгову зглянутись, а Етель обнявши міцно тулила до грудей Борю і двохлітнього Єрухіма. Очі в неї були натхнено відважні.

Ой, Етеле, ти була справжньою матір'ю!

Аврум Янкель знову сів на призьбі, заспокоєний. Яка дурниця! Все минулося, не треба турбуватися, згадувати... Знову над містечком повисла тиша і спокій,—наче чоловік ліг на дорозі, заклавши руки під голову, й заснув мирно... З каланчі, як птахи, вільно й легко злетіло два м'яких удари. Мідь заспівала ясно і ніжно...

II.

Електричний дзвінок згучав довго й настирливо. Поволі спинялися машини й стихало шльопання ремінних пасів, а замість того велика зала друкарського відділу сповнялася різноголосим шумом робітників, що товпилися в кутку, коло довгого вмивальника з добрими двома десятками крантів. Високий рухливий хлопець, з неспокійними очима та коротко підстриженим рудим волоссям поклав останній лист паперу в машину, ловким рухом руки повернув руків'я реостату, зійшов з підніжки й теж попрямував до вмивальника, де довго й старанно мився, а потому скинув синього халата і зостався в білій сорочці з розстібнутим коміром. Він швидко пройшов через усю залу, зупинився на дверях, крикнув до складацького відділу:

— Женько, гайда!

За п'ять хвилин він і Женька, широкоплечий, смуглявий хлопець, з насмішуватим обличчям, сиділи в ідеальні, що проти друкарні, й вминаючи обід, перекидалися фразами.

— Надіслав?

— Уже два дні...

— Ну? — спитав Женька.

— Нічого, відповіді немає ще, — відповів його приятель, сьорбаючи борщ.

— Да... — Задумано солив м'ясо Женька. — Пізно ти надумав це зробити...

— Хіба ж я винув, Кепочко? — Поклав ложку рудий хлопець.

— Хто ж тебе винуватить? Я просто кажу!

Єрухін знову взявся до їжі.

— Я просто кажу,—продовжував Женька,—хіба погано? Згадав же про них? Як би мені знати, про кого згадувати... Ого!..—І він з серцем почав працювати щелепами.

— Повз них пройшов Григорєць, робітник-складач із друкарні.

— Пожди,—зупинив його Єрухін.

— Ніколи ждати,—відповідав той.—На збори спішу. Ходім і ти? Єрухін ковтнув шматок хліба й запитав.

— Коли? Може зайду.

— Зараз оце... Заходь!—І пішов.

— Ти що? Підеш?—запитав Женька.

— Куди?

— Та на збори?

— Хто й зна!—здвигнув плечима Єрухін,—мабуть ні.

— Чого ж ти говорив йому?

— А так... Не вистачає мені чогось.

Вийшли на вулицю й попрямували серед натовпу. Йшло надвечір'я. Сонце захавалося за гостроверхі дахи високих будинків, а тінь на пішоходах та брукові. Вулицями сновигання й метушня величезного натовпу, мчать прольотки й трамваї, кахикають чи пронизливо верещать сирени автобусів, а над усім несеться галас хлопчаків газетярів, що стремиголов несуться зі жмутками свіжовидрукованої газети.

— Вечірні новини!

— Вечірня газета!

— Купіть, товаришу?!

— Самі друкували,—кинув Єрухін,—не треба.

Хлопчик махнув газетою й побіг далі викрикувати.

— Свіжі новини! Вечірня газета...

Єрухін і Женька зупинилися на розі коло театру й слухали чинсь промову з гучномовця. Під гучномовцем зібрався натовп і люди теж слухали, високо задравши голови. Метушилися спритні кешенькові злодії й інколи промову наркома покривав розпачливий крик пограбованого співробітника радянської установи, чи дикий вереск панночки, що в неї вирвали з рук редікуль.

— Ходім,—смикнув Єрухіма за рукав Женька.

— Да,—протягнув той, і пішов слідом за ним.—До дому?

— Нуда!

Женька сидів на вікні й посміхався своєю вічною усмішкою. Це нервувало Єрухіма. Він бігав кімнатою, незграбно розмахував руками й викрикував.

— Ти чого смієшся? Думаєш розумний дуже? А я собі поради не найду! Написав листа до дому... Все це не те! „Дім“ мені потрібний? Забув я про нього, п'ять років не згадував... Просто порожнеча в середині в мене! Бачу—Григорєць, Васютін, інші всі бігають—фабзавками, збори, ячейка, а я дурак, як палець один!

Женька розреготався.

— Ну, то йди до них у ячейку!

— А думаєш не піду?—скипів Єрухін і ще дужче закрутив руками перед Женьчиным обличчям.—Вже був раз! Дивляться скоса: бродяга!

— Ага! Не треба було тікати з дому!—злорадствував Женька.

— Тху, дурак!—Плюнув Єрухін і сів до столу. Тоді Женька зіскочив з вікна, підійшов поклав, йому руку на плече.

— Не сердься, Малпочко, все це буза з мухами. Справа не в цім. Ти закохався?

Єрухім глянув на нього здивовано.

— У кого?

— Ну, це тобі знати треба!

— Ні...

— Справді ні? Буває так, що й не знаєш, а воно вже.

— Кепко!—крикнув Єрухім,—не дратуй мене, бо я тебе битиму!

— Дурень!

— Йолоп!

Хлопці зчепилися й почали тягатися по кімнаті. Єрухім увивався змією, вивертався з цупких Женьчиних рук, але нарешті знесилений заблагав:

— Пусти!

— То ж бо воно й є!—відсапувався Женька,—дурень ти...

— Кепко!

— Пустота в середині! В комсомол хочеш? Іди, босило, записуйся!

Вовком вони на тебе дивляться... Гад ти, безпритульний, ворюга, харциз!

Єрухім зупинив його.

— А що Григорець казав?

— А що?

— Може не чув?

— Чув! На збори кликав... Так один же... Один! А їх сто душ.

Йди до них!

Женька став перед Єрухімом і трусонув кулаками. Рознервувався, але Єрухімові вже не терпілося. Він відпихнув його й вибіг з хати. Наздогін йому полетіли старі чоботи й подушка.

До друкарні Єрухім дійшов, наче в вісні. Кепкина поведінка не давала йому спокою. Чого він так розізлився на комсомол? Раніше з ним такого не було. Напевне щось є. Думавши про це, Єрухім прийшов до клубної кімнати й сів у куточку. За пів року роботи в цій друкарні він лише втретє заходив на збори і завжди почував себе пригнічено на них, хоч комсомольці й були його товаришами по виробництву. То ж бо і є, що комсомольці, а він позапартійний, колишній бродяга і злодій. А вони чесні робітники, пролетарі свідомі... А він хіба не чесний? Хіба він виний? Хіба він не справився за роки, проведені в колонії молодих правопорушників, за роки праці на виробництві? Тепер він чистий, як сльоза... Як би не минуло! Він мав би право встати і сказати в голос: товариші, а чого ж я поза комсомолом?

Єрухім глибоко замислився і ніби крізь сон почув своє ім'я. Підвів голову і побачив, що коло столу стоїть Григорець і говорить... Що? Що? Й справді про нього.

— ...«Не можна так до них ставитися. Вони чесні хлопці! Іваниця сьогодні обізвав Женьку „безпритульним“, „бродягою“. Він не виний в своєму минулому! Хай Іваниця просить вибачення».

У Єрухіма серце закалатало швидко. Ого! Ого-го! Це так! Він вірно говорить—і Єрухім не зчувся, як опинився коло столу й захлинувся в раніше невідомих йому, гірких словах.

— Братці... Як же це так? Ну, ми бродяги, скажемо правду, бродяги, але ж ми пролетарі, як і ви. Скажимо, чим я гірший того непманського сина, що невідомо якою стежкою в комсомол проходить?.. Ну, да! Він же не був „безпритульним“, йому ніхто не закине, що він злодій. А от нам... А я в комсомол хочу... Чого ж ви глузуйте?

І ще довго говорив Єрухім про те, що в нього порожнеча в середині, що її може заповнити лише комсомол, що він до комсомолу

завжди тягся, але ж боявся, бо зустрічав зневагу з боку товаришів... Хіба ж куди його дорога? Він же такий, як і всі й одним шляхом іти хоче, а що не схибить, то це так же вірно, як Ленін—світовий вождь.

Збори засміялися останньому порівнянню й Єрухім розгублено зупинився.

— Кінчив?—запитав голова.

Єрухім хотів щось далі казати, але не міг знайти потрібних слів, і похиливши голову пішов у свій кут. Що говорили після нього—він не чув, знав лише, що говорять за нього й за Женьку й стямився, коли з крикливою масою молоді вийшов на вулицю. Григорець піймав його за рукав і сказав лагідно:

— Не журись, в комсомолі будеш!

Єрухім відчув приязнь у його голосі й хотів подякувати, але знову не стало слів йому й він лише стиснув Григорцеві руку й швидко пішов у бік, бо боявся, що по старій звичці не стримається і розреветься на всю вулицю.

Біг до дому спотикаючись, штовхаючи зустрічних, забіг до кімнати й схопив за плечі сонного Женьку.

— Кепко, вставай!

Кепка вилаявся з просоння й сів на ліжку.

— Якого біса?!

Єрухім став йому розказувати. Говорив швидко, захлинався й не помітив як смугляве, насмішкувате обличчя Женьчине ставало серйозним, вугли губ суворо змикалися, як Женька зіскочив з постелі, в одній білизні почав ходити по кімнаті. Єрухімові перед очі ставали картини їхнього життя по станціях, на тормозних площадках, колектор, колонія, він порівнював минуле з сучасним, захопився й слова в нього пливали гарячою повноводною рікою, то піднімаючись до непідробленого патосу, то спадаючи до жагучого шепотіння.

Кепка підійшов і схопив його за руку.

— Годі!—крикнув він.—Годі! Я не хочу слухати, бо коли ти скажеш ще слово, я повішуся на власному рукаві... Думаєш я не відчуваю? Ага! Відчуваю! Душею сукиного сина й палія в минулому, а тепер—робітника. Мене комсомол не вабить?—мріяв у колонії—вийду, стану робітником, запишуся й буду чесно працювати, а сьогодні Іваниця каже мені: „Ти—босяк, неприступний“... Ага! Мовчи, балбес.. Я знаю! Я в комсомол піду!.. Ну, а Іваниці теж віддачу.

Довго лилися слова. Біль був від образи. І вклавшись, нарешті не могли заснути, говорили довго... Єрухім заснув першим. Женька дослухався до його дихання, і впевнившись, що він спить, обережно виліз з-під ковдри, розчинив вікно, сів і довго дивився в ніч зоряну й теплу... Легкий вітерець тріпав йому пасмо волосся, що спадало на лоба і вперше за п'ять років, після пожежі на елеваторі, Женька, Євген Мірка, він же й Кепка, відчув спокій і рівновагу.

Слухаючи пісні, він думав про Єрухіма...

III.

За два дні, в перерві на снідання, Єрухімові принесли з контори листа. По всьому видно було, що лист із дому, але ж написаний не єврейською мовою. Хто ж писав? Хлопці присіли коло лінотипу й стали читати.

... Зрастуй Єрухіме, ти не лякайся, що пише тобі не твій батько, а каліка Шая Розенблум. Батько твій, дякувати богіві, живий, але на лихо хворий дуже. Як листа твого отримали, він зовсім зліг і кличе тебе, щоб швидче приїздив, бо може він умре — треба комусь „кадиш“ казати... Я женився, Єрухіме, й маю жінку, щоб такий чорний рік на її голову був, а Монька Хайтін, того ж таки 21 року помер від тифусу... Через те ми й думали, що ти дійсно помер. Батько простив тебе давно, а мама вмираючи твоє ім'я промовляла... Так, що приїжджай як швидче, бо коли спізнишся — й батька застанеш трупом. Уклін тобі від щирого серця шлю я —

Розенблум Шая.

Іще одне напишу про себе. Батько твій врятував мене від голодної смерті, коли я трохи не вмер, а дід мій помер, і тепер я мучусь, бо жінка моя гризе мою душу: нащо я держу старого твого батька в хаті. А як я його прожену. Не прожену я його! Приїжджай.

Шая.

Прочитавши листа, Єрухім відчув, що в нього зачерствіло серце й що лист не дійшов до його почуттів, а лише примусив працювати мізків. Так... Значить мати померла, а батько вмер незабаром і залишиться він один у широкому світі. Не було страшно, ні сумно. Що з'єднувало його з батьками? Почуття, що опанувало його ще раз підкреслило, що порожнечу в душі утворювала не відірваність від батьків, а щось інше... Комсомол з його запалом і бурхливою енергійністю міг заповнити її...

— Що ж ти думаєш робити? — Запитав Євген, ніжним голосом, що не йшов до його застиглої усмішки. Єрухім не відповів. Мовчки глянув на нього й пішов до машини, бо якраз електричний дзвінок сповістив, що перерва кінчилася. Спускаючи в машину холодні, білі аркуші паперу, Єрухім думав, що дуже таки життя його скалічило, коли й смерть матері не вразила. Він пригадав її стареньку, з вічно сумним, затуманеним поглядом, побожну єврейку. Ось вона перед очима — страдниця, вічно бідається й боліє за дітей своїх, у світах розгублених... Гей, дітвонки, соколики, у світі, як у піднебесся, заклочують вас злі люди, затопчуть... Не летіть!

Полетіли...

Лежи, мамо, у землі сирій, пухом земля тобі.

Чомусь згадувалися лише подробиці життя, а яскравіш усіх бачив Єрухім таку картину: він „балміцтво“, присягається батькові, а мати стоїть осторонь від гостей і хлипає, втираючи хвартухом очі... Така тоска в неї в заплаканих очах, а він дивиться на неї і в нього теж похові підкочується до горла терпкий, гарячий жмуток сльози і він починає хлипати. Що думала вона тоді? Чи передбачала синівську долю — йти дикими, невгорованими стежками, боліти й двоїтись? Чи серце вщерть сповнилося радістю за єдиного?.. Рости сину на втіху нам, на втіху нам, на підпору! Оглянувся — шлях у минулому важкий... Як він пройшов його нерозумною дитиною, забувши за матір, звикши просити й красти?! А в колонії Микола Єремійович казав, що минулого забувати не слід, а навпаки дивитися в нього й прагнути, щоб сучасне

ліпшим було... І ще казав дивні слова про великого Леніна, що йому, безпритульному, незвичному до теплих слів, глибоко западали в душу і як зерно проросли своїми думками, новими думками.

Лежи, мамо, у землі сирій, пухом земля тобі. Єрухім не прийде тобі на могилу й не скаже „кадишу“ і в „йорцайт“ не запалить свічки бо знає він, що так мусило бути, що вмерла ти, вірна дочка свого часу й народу, й думками і переконаннями чужими йому й далекими, що інші думки тепер у людей... Пройде час і заросте стежка до твоєї могили, а згодом і кладовище забудеться, зрівняється з землею, пройде хлібороб з плугом по ньому і онуки твої їстимуть хліб з твоєї могили.

В таких думках пройшов день, а лише давінок сповістив про кінець роботи, Єрухім пішов до контори прохати відпуску.

— На скільки вам? — запитав завідувач, ледве видний за хмарами сизого цигаркового диму.

— На три або чотири дні... Батько присмерти.

— Напишіть заяву.

Одержавши резолюцію на відпуск, Єрухім пішов обідати, а в їдальні застав Євгена. Він сидів за одним столиком з Григордем і швидко про щось говорив.

— Про що ви? — сів коло них Єрухім.

— Євген заяву до осередку подає, — відповів Григорець. — А ти?

— А я? — подумав Єрухім, і сказав голосно, — приїду і теж мабуть...

— Ідеш? — швидко підняв голову Євген.

— Іду... Мушу їхати. Батько вмирає... Чи можна не поїхати?

— Ні, звичайно, — промовив Григорець і встав з-за столу. Єрухім подивився вслід йому.

Григорець ішов повільною, впевненою ходою, закривши в кишені руки й видно було його нічний червоний карк, що на ньому непохитно сиділа мозговита голова, некрасива, відверта, привабливаюча.

IV.

Мимо них пройшло маленьке, брудне, та обірване дівча. Воно зупинялося перед кожним, простягало ручку й мовчки дивилося невинними очима... Очі ж ті за все говорили. І стільки болю було в них, що здавалося неймовірним, як терпить ця маленька істотка такий біль...

Єрухім покликав дівчинку. Вона підійшла несміливо й дивлячись на нього простягла ручку. Він сказав їй сісти й посунувся. Спочатку дівчинка стояла здивована й вагалася, але коли Єрухім замовив офіціантові вечерю, раптом почала блимати віями, видно було — стримувалась, щоб не заплакати. Дівчинка давно не бачила ласки, не чула теплого слова, занудьгавалась за ними.

— Як тебе звати, дівчинко? — спитав Єрухім.

— Кліса, — шепеляво відповіла дівчинка й дивилась на нього.

— Ні, це не ім'я... Це тебе прозвали так... А як тебе мама звала?

— Вілка... — також несміливо прошепелявила дитина.

— Ну от, — Вірка — це краще ім'я... В тебе мама є?

— Мама? Не знаю, — відповіла Вірка, зачарованими очима дивлячись на гарячі сосіски, що їй подав офіціант.

— Іж, Вірко, — порадив їй Євген, — а то прохолоне. Ти давно гаряче їла?

Вірка щось промовила у відповідь і стала винищувати сосіски швидко, ніби боялась, що їх заберуть у неї.

Подорожні, що очікували на потяги, зацікавлено спостерігали, як двоє чисто зодягнених хлопців зайнялися безпритульною дитиною. Панночки в коротеньких спідничках охали, натхненню підпускаючи очі під

лоба, а якась сердобольна, у лякованих черевичках, у шовковому манто, з блискучими вісяльками в вухах, запропонувала зібрати для дитини грошей та найшовся подорожній, що заперечив:

— Все рівно проїсть на цукерки... Не треба бути філантропом, це не в душі часу. — І панночка, заспокоївшись, пішла до буфету.

— Так є в тебе мама? — знову запитав Єрухім, коли дівчинка кінчила їсти.

— Не знаю, — брудною ручкою втираючи рота, відповіла Вірка.

— Як же це? У всіх малих дітей є матері... А в тебе?

— А в мене... Була... Або не було? — І дівчинка посміхнулася.

Вона в цей момент була найщасливішою за все своє життя, коротеньке, знівичене.

— Перший... На Ромодан, Шепетовку, Київ, — вигукнув станційний службовець у білому фартусі. Єрухім підвівся і стиснув Євгенові руку.

— Влаштуй її.

— Гаразд.

— Бувай!

— Щасливо!

І розійшлися. Єрухім поспішав до виходу на платформу, а Кепка повів дівчинку до візника. Вона плакала, не розуміючи куди її везуть, а Євген гладив її брудну голівку й приказував.

— Не плач дурочка... Так і мене вели; думав, що на погибель... Не рюмсай...

Дівча зупинялося перед кожним, простягало ручки...

учораšnньої дівчинки. Вона стояла на обрії і простягала брудні рученята, головка її схилилася на бік, маленький хтивий ротик, напів-розкритий, а в голубих бездонних очах наче втопилися блакить неба, такі вони чисті й засмучені... Скільки горя й жаху зазнала вона!

Невже це минуле його стало перед ним в образі цієї дівчинки, що примарою стоїть на обрії й простягає до нього руку...

Передній план швидко змінюється, а вона незмінно в перспективі...

— Що зробиш?

— Що-ти-зро-биш? — Почали стугоніти колеса, паротяг знову кинув різкий і владний покрик гудка: семафор!..

Єрухім подумав: що я зроблю? — І згадалася станція, закинута в засніжених степах на великому шляху. Шлях той довгий, — то яскравими, то окатими верстами мчить, то пірне у сіру невиразність... І десь на закинутій станції великого шляху — маленька людинка жде: чи

швидко той потяг? І коли за безбарвним обрієм зачується різкий і владний покид гудка — наказ: семафор! — і вогні семафору бризнуть у вічі зеленим, — тривогою останніх хвилин сподівання сповнитися серце маленької людинки... А там — у потязі до незанихатих граней, незбагнених обривів... Що може він зробити? Він ускочив у потяг і мчить його той до осяяної мети, а на обрії його минуле простягає до нього руки...

Паротяг випускаючи пару, підкотився до вокзалу, дзвякнули вагони на зчепках, хитнулися в останнє й зупинилися. Єрухім відчув: приїхав. — І враз зникла дівчинка й минуле. Він майже дома.

Дома? Безглуздя... Вийшов з вагону й зупинився на дебаркадері. Немає знайомих облич, ніхто не впізнає його. Та хто й пізнає в 19-літньому хлопцеві колишнього безштанька, що втопився у гнилий воді місцевої річки? А думки в голову: дезорганізовані, дикі, напиряють, одна одну виштовхують, не встигнеш втягнути одної, інша складніша, химерніша. І лише неймовірним напруженням Єрухім повернув себе до ладу. Дисципліна! Ну, так що ж що йому не жалко батька, і що згадав він про нього лише тоді, як приїхав? Вмирати — доля кожної людини, не починати ж плакати... Жорстокість... Жорстокість? А життя, це що? Насолода? Боротьба! Одним менш... Що, що? А, батько! Батько? Одним батьком менш... А скільки в нього батьків? Фу-у-у... Голова... Спокійно... А мати? Хто, як не ти її призвів, і ні сльозинок! Кретин... Але знову примарою стала вчорашня дівчинка зі старційної залі — його минуле... Чи проститься мені?

Вулиці містечка, криві й поплутані, знов нагадали заплутане дитинство, єдиного першого товариша, сина шкляра, Моньку Хайтіна, що вмер, а тайни не зрадив... Був би живий — добрий друг! І ще — вулиці були такі ж порожні, як і п'ять літ тому, а на базарі собаки кинулися на нього з під яток... Синагога подивилася вслід вищирившись, блиснула забрудненими шибками. Забачив батьківське подвір'я. Ворота пофарбовані охрою і фіртку, що висить на одній петлі вже скільки років... Акація розкинула віти над порогом, наче благословляючи вхід... На подвір'ї нікого. Враз закалатало серце в грудях; як колись, терпкий жмуток підкотився до горла, а вії заблмали швидко, швидко і скотили слюзу — крізь туман побачив знов учорашню дівчинку, замурзану, руку простягає... Мотив головою і рішуче взявся за клямку. Двері були зачинені. Сміливо поторгав їх.

— Хто там? — почувся з хати чужий, незнайомий голос.

— Свої... Хіба Пікулін не тут мешкає?

— Як не тут? Тут. — Заметушився голос, — а ви хто? Я зараз одчиняю...

А-а-а... Ну да, Єрухім. Боже мій, Єрухім! Реб Авруме, ви чуєте? Єрухім приїхав... Я тебе одразу пізнав! Ну, заходь... Батько хворий.

Слідом за Шаєю Єрухім пройшов у кімнату. Батько лежав на ліжковій вкритий старенькою ковдрою, поверх неї руки простягли вздовж тіла й дивився просто в стелю. Єрухім подумав, що він спить. Але з Аврум-Янкелевих очей, натружених довгими роками сидіння над роботою „на людей“, котилися сльози... Одна скотилася по щоці, заплуталася в бороді, й коштовним кришталем заграла в проміні сонячному, що падав з вікна в кімнату на ліжку... Єрухім нахилився над батьком і поцілував його в чоло. Батько мовчав, лише чув Єрухім, як щось гуло, хрипіло в старечих грудях, а потім відчув, що дві сухих, худорлявих руки обпелі його шию і обрямовані пустою бородою вуста шукають його вуст. Аврум Янкель глухо ридав, потім закашлявся, — відпустив Єрухіма. Він сів на ліжкові, і держучись руками за груди глухо й надривно бухкав. Шая метушився по кімнаті, шукав воду, а Єрухім, нахилившись над батьком, дивився на його червоне від натуги

обличчя і мовчав. Хотів сказати батькові щось хороше, ласкаве, заспокоїти, та не міг і мовчав...

Поки Шая встиг принести з сіней води, приступ кашлю минув і Аврум-Янкель, відкинувшись на подушку, розбитим голосом сказав:

— Ну, сину?

Єрухім відчув у цьому запиті не то докір, не то прощення, а може й те й інше разом. Мовчав. Не було слів, щоб казати щось у відповідь... Боявся щоб не заплакати, бо зрозумів, що не зачерствіло серце його, не вивітрилась любов до батьків і що вигляд старого батька ятрив йому скалічене серце до болю...

— Ну? Живий...—Знову почув він батьків голос, що йшов наче відкільсясь далеко.—А мама вмерла... А? І я вму, Єрухіме, а ти як без нас?...

А в Єрухіма знову жорстока думка:—а як я без вас стільки жив?—І зразу друга—не думка, а образ: осінь і мряка, і туман холодними й вохкими пасмами... Вокзальна стіна й обірваний хлопчик під нею... І знов: хлопці танцюють довкола, показують на нього пальцями й кричать: жид, жиждонок, сала не їсть.

— Обдурив ти мене, Єрухіме..

(Так, обдурив. Чогож радієш? Матір убив, а радий... Ой, які чорні думки!)

— Я думав з тебе добрий син свого народу буде... Ти ж мені присягався?...

(Присягався? Урочисто присягався. Це ж про неї, про землю обітовану... Де вона? Він же її шукав, не найшов, але найде... Найде! Найде!)

Шая постояв коло вікна, спочатку дослухався до реб-Аврумових слів, до Єрухімового важкого мовчання, глянув на Єрухімове лице і побачив на чолі його старечі зморшки, тяжку думу відчув—і вийшов...

— Чого ж ти пішов з дому?

Єрухім знову не відповів. Він розгубився тут, перед ліжком хворого батька, дивився тільки поверх його голови на розмальовану високу стінку стародавнього ліжка, що такі ліжка віками, з роду в род переходять, як спадщина—і мовчав. І справді. Чи не був надто грубим, його дитячий неврахований крок? Старе не вертається... Чи це так? Так... Що він зробить? Він зробить так, як це йому скаже сьогоднішній день, але... Чи ж може він так зробити? І що він мусить зробити. Не було відповіді. Не було ясности, рівноваги, що згубив він її тринадцятилітнім хлопчиком...

Підвівся.

— Ти не сердься, тату, я прийду...

— ... батько мовчки дивився в стелю.

Зупинився він на дерев'яному мості й тоді лише примітив, що кашкет його залишився вдома... „Вдома“... Настирливе, невідцепне слово. Чи є „дім“, в нього, розхристаного бродяги?... І пригадалася притча про блудного сина.

Ага, прийшов? Ну, що ж—завітай до хати... Батько слізьми вмие твої ноги порепані... А серце? А серцеві хто загоїть щілину?

Під мостом ріка мутна ліниво хлюпала в береги, об палі мосту... В вечірньому заході розпливалися рожеві хмарки й останній соняшний відблиск втопився у річці... Синюватими сілуєтами здаля вставали бані

стародавнього монастиря, шлях обсаджений дуплястими вербами—свідками його втечі. Знову про неї Куди не підеш тут, усюди щось нагадує, примушує копатися в собі, збуджувати старе... Забути б!

Одвернувся і став дивитися на місто, а воно безсило, низенькими хатками приліпилося до сірого ґрунту і лише три будівлі виступають над усім: церква, каляча, синагога.

В цих межах виховувався він, Монька, сотні інших, що чи пішли також шукати своєї омріяної країни, чи захрясли у житті провулків, ходять до синагоги й відчувають батьківський ремінь на своїй спині, а потім виростають і тим же спадкоємним ремінним пасом убивають найкращі думки дітей своїх—так до безкінця, з віку в вік.

Він починав розуміти, що його втеча, була своєрідним протестом, невмілим, безглуздом, але протестом дитини проти синьої синагогальної бані, усипаної золотими зірками, проти тої торгівлі, що йшла під цією банею за мафтір, за гонор, ще за що? За все. Ось відділя, з цієї „біми“ йшов традиційний консервативний дух рівнової промови, за страх перед богом грізним, немилосердним еговою, дегенеративним дідком. Єврейові не можна нічого. Забажай того—ні, забажай іншого—ні, бо з під синагогальної стелі дивиться єврейський бог і наспівує болючий мотив:

(єврей мусить бути євреєм,
єврей мусить співати псалми,
любити свою жінку,
ходити до синагоги і їсти по п'ятницях халу та фаршировану
рибу... І єврей—хто б він не був,—єврей мусить думати про
Палестину, про землю батьків своїх)...

О, єврейський бог! Щось дуже він схожий на фабриканта білих гудзиків та крахмальних комірчиків Йуде-Лейба Ірхіна. Ну, так! Єврейському богові не треба людяної любови. Йому треба любови єврея до єврея! Не купуй у гоя, не дружи з ним, не ходи з ним. Єврей мусить знати, хто він, а звідси й останнє. О, вузьколоба обмеженість єврейського гето! Скільки геніїв і талантів ти дала? Скільки б могла ти дати ще, коли б вагою не висіла над тобою розписана баня древньої синагоги і беззубий одноокий егова не грозив би кулаком з „орен-койдешу“...

І орожнім возом з'їхав на міст дядько. Він сидів на возі, підібравши ноги, і шмалив цигарку—що-разу обличчя освітлювалося рожево і ставало видно плескатий ніс і гострі вуси. Єрухіма обдало пилом. Він зійшов з мосту й повільною ходою, набираючи повні груди повітря, пішов додому.

Синьою китайкою навис над містечком вечір і ні зірочки, лише на шпилі калячі зелений, гасловий вогонь. Дорівнюючись йому, десь здалека, в неосяжне піднебесся полинула гаряча, жагуча й сумна пісня. Наче ридала скрипка в руках майстерного артисти, виводив оксамитовий дівочий голос... Дівчина співала журливої пісні про фортуна, про чумака, що поїхав у Крим, що погано йому йшлося.

Гей малі дітки плачуть, а отець-ненька тужить—
Та чого ж нам фортуна не служить?

Єрухім зупинився коло синагоги, де в вікнах блимали вогники свічок і чув ще одну пісню у піднебесся, до бога, про печаль народу, про далекий світ за морем, де зірки, як очі красунь і де кожна дівчина, як Суламіф, а юнак, як Давид-цар... І він вже не чув дівчиної пісні.

З провулку в небо вогнем, бурею сміливих акордів вривається пісня третя і силою своєю глушить обидві... Ще чується зтиха дівчина:

Не пий різних водок, не люби чужих жінок—
Та тоді ж нам фортуна послужить.

А синагогальна молитва з джемелиним дзижчанням за склом вікон все тихшає й тихшає... І як прапор на стрункій щоглі незрівняного корабля, що пливе по необмеженому просторові бурхливого моря, тріпоцється третя пісня—і ще вона, як ті хвилі незнаного моря.

І де ж найти кінець джерелові буяння і що то за джерело, що снага ним ллється у молоді серця і пісню переливається через віндя молодости?...

Єрухім з гарячим чолом діходить до батьківського подвір'я і стає на порозі.... Ні вагань, ні сумнівів. А з серця, наче хтось скалку витяг. Вшухає біль.

V.

Батьків голос глухо згучить у напівтемній кімнаті.

— Не треба було тікати з дому,—відвертим докором батьківські слова: що єврейському хлопцеві треба?.. Лихої години? Вона й так чекає його на кожному кроці, господи боже мій... А з-за тебе мати вмерла. Вона була свята жінка, як святою була Сара, а ти не цінував її...

В розмову втручається Мейта, вона крутить руками по-перед себе й шипить.

— Ну, да. Тепер дітоньки на світі повелися... Мати їм, як остання сучка з під яток—наплювать на матір... Ой, гірко мені!

Шая хитає головою і сіпає її за рукав, а Єрухімові ці слова, як гострі леза у серце.

— Не забувай, Єрухіме—ти порушив присягу...—знову відкілясь здалеку батьків голос і Єрухім не пізнає його, чужий він, нечуваний.— Ти обіцявся бути євреєм, а тепер ти ні гой, ні єврей... Хто твій бог і де мета твоя? Де твоя земля обітована?

Єрухім різко повернувся до батьківського ліжка і жагуче почав говорити. Голос його згучав таким бодем, що навіть Мейта відчула той біль.

— Земля?—Нахилився усім тулубом вперед Єрухім, — Обітована земля? Я здається найшов її, тату...

Аврум—Янкель подивився на нього незрозумілим поглядом. Що він подумав в цю мить? Де можна знайти землю обітовану, окрім укоханої? Отут?...— А Єрухім наче відповідав йому.— Не за морем, ні... Ви мене зрозумієте?

Але де можуть взятися в юнака слова, коли стоїть юнак над півмертвим батьком, щоб розказати йому про мету свою? Єрухім захлинувся повинню власних слів, відчув, що в роті сохне й тоді йому стало ясно: він же мусить сказати батькові, а то ж як? Але він не може.

Батько мовчав.

Дихав важко і високо піднімалися під ковдрою худорляві груди. Він розумів, що син уже конче не його. Полетів за вітром, як лист з дерева...

— А кадиш скажеш?—промовив заплющивши очі: побачив себе в домовині і над домовиною Єрухіма. Єрухім хоче казати слова молитви, а в нього з вуст мелодія похабної, вуличної пісні...

— Так скажеш?

Єрухім чітко відповів:

— Скажу!—

І вибіг з хати...

В кухні рудобороді євреї з „хевре-кадіше“ голосно доводили щось Шаї, потім чувся незадоволений Мейтин голос і знову докази євреїв.

Єрухім стояв перехимившись через спинку стільця і дивився на батька, що лежав під стіною на вохкій соломі, вкритий чорним сукном. Кутки батьківських губ спустилися вниз, а ліве око, трохи розплющене, наче підморгувало і це не йшло до скорботної усмішки, осяяного жовтим світом свічок, обличчя...

— Що він мусив почувати перед смертю? Подумав Єрухім і відразу ж одмахнувся від цієї думки.

— З рештою, це не так важно, все ж таки помер мій батько...

Вскочила в кімнату Мейта і сказала:

Це ж не мій батько вмер, а твій Можна б було потурбуватися, щоб його швидче з хати забрали?

Ага. Дійсно так. Мейта також підтверджує думку, що помер не хто инший, як його батько. Єрухім дивиться на Мейту, махає рукою і йде до кухні. Там він довго говорить з „габою“ погребального братства.

Той заломив невимовно велику суму за похорон, в нього немає стільки грошей, а йому соромно торгуватися і з рештою Єрухім благаючи дивиться на Шаю і каже очима: я не можу далі.

Євреї провожають його здивованим поглядом з хати і знову починають сперечатися, вираховуючи, скільки обійдеться похорон.

Єрухім сидить на призьбі, притулившись головою до облупленої стіни. Одна брова йому піднялася в гору і від того обличчя здається здивованим.

У двір провозять на дрожках „міту“ і євреї з овечими очима, ставляючи її коло порогу, киває головою в бік Єрухіма і питає у візника. Дус із дер газлі?*)

Єрухім зовнішньо не реагує на цю фразу, але внутрі знову починають клетотіти сумніви.

Значить, у містечку його вважають винним... А хто винен? Він, чи містечко? І де з рештою та земля обітована, що по дорозі до неї він убив своїх батьків?

Зненацька Єрухім згадує, що обіцяв батькові казати „кадиш“ по ньому... Скажу,— вирішує він, мислячи цим викупити свою вину...

Поволі двір сповнюється народом. Єврейки ходять по подвір'ю, зітхають, видимо балакають про нього...

Нарешті з дому виносять батька і жалібна процесія вирушає з двору. За першим рогом процесія зменшується і коли вони діходять до кладовища, всього людей—душ 15. Єрухім бачить, як незенький, рухливий дідусь з теплим обличчям розбиває полив'яний глечик і черепками накриває батькові очі... Батьк лежить у ямі, загорнутий у пожовтілий від

Уминаючи обід, перекидалися фразами...

*) Це він, розбійник?

часу талес, що по краях його чорні смуги. Все це, як у кінематографі. Потім хтось бере його злегка за лікоть.

— Кадиш! —

— ?

Єрухім дивиться допитливо і раптом пригадує, що він же знайшов свою мету, що немає бога в його серці, що своєї мети він зрадити не може... Він хитає головою у відповідь:

— Ні!

Євреї починають гомоніти, розводять руками, сперечатись, а батько лежить у домовині і мертвий чекає. Тоді маленький дідусь з теплим обличчям, стає над могилою, і докірливо дивлячись на Єрухіма, промовляє швидко, швидко незрозумілі древні слова:— Ісґадал в'ісґадаш шмей рабо...

Єрухім сидить на чийсь могилі й дивиться, як, лопата за лопатою, падає руда глина, покриваючи батька. Знову до нього підходять євреї і докоряють, зневажливо махають рукою, взивають „ґазленом“, „мешумодом“, „ґоем“ і сотнями інших образливих, по їхньому, слів... Він не відповідає ні слова і вони відходять. Залишається лише дідусь, що читав „кадиш“—він довго стоїть над Єрухімом, дивиться м'яко й любовно і каже, поклавши руку йому на плече.

— А ти впертий... Це дуже добре. Дуже добре бути впертим. Ти дійдеш своєї мети!

Єрухім підводиться і гаряче тисне руку дідусеві...

— Будь здоровий,—каже дідусь,—проводячи його до воріт кладовища...

Єрухім не чує...

Полею до містечка іде. Он воно стоїть на горі, його колиска. Та він не бачить його. Перед очима чорний, битий шлях, весь у вибоях—він знає, що це також шлях до його мети був і буде тернами й камінням усипаний, але ось вона, земля обітована людству, гряде, осяяна блиском... Він бачить її, груди сповнюються невимовною потребою сказати одне слово, що було б визнанням мети, присягою дійти її, почуття не вміщаються в ньому і тоді в його серці народжується пісня:

— Ось іде воно, незрівняне, блискуче, як сонце життя!

— Візьміть тімпани і арфи і славте прихід його.

— Візьміть ваші кращі чуття і покладіть під ноги йому!

— Влійтеся живими струмками у незрівняне, широке море людськості!

— Сили свої—для життя. В житті їх черпайте.

— Співайте пісень молодих і веселих, бо ось іде воно незрівняне, прекрасне, блискуче, як сонце—життя!

1926. Харків.

шахтарське

Оповідання

Ан. Клочья

На висоті третьої штольні жваво рухалися люди. Вагончики гуркотіли, сиплячи до висипу породу і спорожнивши їх, подкатчики хутко зникали в штольні. Всі якось хапалися, бо сонце в останнє блискало червоним прапором, що трипотів там д'гори. Купи галок, умиті дощем, жадібно хапали решту відблисків дня. Їхній чорно-метальовий блиск наче був вісником присмерку вечора. В забой Іван Швець „заганяв в доску“ свого напарника, який ледве поспішав вертіти бура, а Іван гатив без устанку молотом. Звідсіль чудось нервовє поспішне гупання і сухий, як тріск пaticька, згук бура. В ухах Івана стояли слова голови культкому:

— Завтра ти черговий по клубу. Лекцію про агрікультуру читати-муть. Треба ж змичку з селянством робити.

Згадавши це, Іван посміхнувся й вирішив, що треба закурити. Його напарник витєрав спітніле обличчя та здивовано зиркав на рухи Ткача.

— І не втомився. Хоч з ним і робити гарно, але хай йому чорт, треба іншого шукати. Замучить!

Швець поволі затягнувся самосійкою. Слова голови здалися йому смішними.

— Адже митеж селяни, тільки що на копальнях робимо, бо зі свого півшука не проживеш.

Позад них два хлопці метушливо вибирали галки. В забой долетіло: — Я сьогодні на норму злий. Клуб вбирати ще й репетиція—це мабуть розлютувало його і злісно бив бігою по сцементованих галках. Після перерви Швець все швидче, та швидче „гнав“. Напарник лаявся, але вертів бура і коли дві бурки були готові, злісно шпурнув його. Забой заповнився металовим брязкітом. Швець прислухався.

— Що це вже всі зашабшили.

В копальні було тихо, тільки запізнїлий вагончик, немазаними колесами скиглив десь у боковім штрекові.

— Й забой, хай йому трясця,—наче з чавуну вилитий—кинув напарник. Йому рішуче хотілось зігнати на комусь свою злість. В темряві замерехтіла лампочка, яка хутко збільшувалась. Запальщик заряджав бурки.

— Ну й-вибурили—знизав він плечима—більше норми.

Але Швець вже поспішав додому. З висипу видко було, як по лузі маленькими світлячками йшла додому друга зміна. Немов розкидані, поколоті галки, свинцевим блиском одсвічували лампи, а на горі, купую світла, клуб.

* * *

Швець дістав шматок червоного полотна й замилювався ним, не помітив навіть, як жінка, гупнувши дверима, вийшла з хати. Сьогоднішній вечір нагадував йому колишні буйні роки. Відколи Швець демобілізувався раз на рік по-весні він діставав цей маленький клаптик і вдивлявся в ледве помітні сліди печатки й цифри. Шелестіння в його руках нагадало так добре знайомі, минулі дні, коли цей шматок, замість партбілета був зашитий в його френчі, бо коли він вступив до осередку його йому дав політрук. Їхній загін, гонячи петлюрівців зайняв містечко Зінків. Ввесь шлях пройшов в сутичках з чорношличниками і тільки зараз вони могли зпочити. Вони завше були в трьох: політрук, мовчазний донбасовець і він, бо їх об'єднувала минута шахтарська праця. Мовчазний донбасовець любив курити люльку й мовчати, тому, коли вони вперше за великий час спокійно вклалися по ліжках, політрук і він завели свою звичайну суперечку.

— Шкода, що ми ввесь час бились, а тоб я тобі показав наші копальні. Вони якраз по шляху лежать—почав Швець.

Політрук криво всміхнувся.

— Кинь, Олексю, ти ще мені в Донбасі надокучив зі своїми галками. Хіба це шахти, що вихід назовні? Дитячі забавки, от у нас в Донбасі і він глянув на товариша, той мовчки смоктав свою люльку. Цього було досить, щоб Швець образився.

— Що? та не всякий забойщик, що копирсає вугілля піде до нас на кремні сяде.

— Не розпятакуй на radoщах, зауважив політрук, завтра мітинг і парад, а тому не заважай.

Він присунув до себе лампу й уважно почав листати книжку. Швець поправив револьвера й повернувся на другий бік. Вступ до кожного містечка і революційні свята уявлялись йому блискучою промовою політрука, церемоніальним маршем і завтра...

Тут він посміхнувся...

...коли буде тихо, зможе з'їздити додому...

Раптом двері відчинились. Світло лампи заколивалось.

— Товариш політрук, вас кличуть до военкома.

Політрук машинально сунув книжку до кишені й вийшов. Повернувся злий і зараз почав ходити по кімнаті. Швець не витримав, запитав. Той повернувся на каблуках, кидаючи слова:

— Зі штабу наказ відступати до Шаровки, розвідка кіннотчиків донесла, що ми оточені. Ранком виступаєм—і глянув для чогось на годинника.

— От тобі й мітинг, і парад—подумав Швець. Всі мрії та сподіванки були знищені до шенту.

Ранком залишили містечко й на шляху счинився бій. Заторохкотіли кулемети, рушниці. Ворожі лави кинулись в атаку. Загін не витримав і почав розбігатись. Політрук стріляв на своїх, але паніка опанувала ними. Мовчазний донбасовець десь зник. Швець бився поруч політрука і коли все було програно, вони вдвох побігли полем. Запл. За ними гнались вершники. В голові паморочилось, а піт проступав крізь сорочки. М'ячами скотились з гори.

— Сюди.

Гукнув Швець і хутко поліз до дірки, що раною була в землі. Політрук хвилину вагався, але помітивши вершників, та мушку пірнув до провалля.

Шестеро вершників зупинились біля ями й полетів туди, мов по команді, залп.

— Пане капітане, у вас здається є лихтарик. Мене кортить злапати їх... Швець зігнувшись, стара шахтарська звичка, біг в темряві по штольні, за ним чулись чийсь кроки.

— Стріляють...

Почув гул та падіння каміння він побіг ще швидше. Голова, плечі стукались об стіни, стелю штольні, а спорохнявілі капи світили блідо-блакитним сяйвом. Кроки позаду зстихли. Він згадав про політрука і враз почув, як земля хитається під ним, а він летить у безодню. Вода меланхолійно капала і мов сопілка десь тихо дзюрчала...

А на дворі сонце робило вечірнє обмивання в річці.

Капітан простягнув електричного лихтарика й додав.

— Батарейку вчора вставив. Фірма французька.

Четверо вершників „спешілись“. Їх цікавила романтична яма, хоча військові закони заперечували небезпечний вхід туди. Один взяв коней і вони, зробивши ще залпа для більшої безпеки, з лихтером зникли в ямі. Лихтар кидав бліде світло на кам'яні стіни, що нависали зі всіх боків. Робилося моторошно, кожен міцніше стискував рушницю. Калюжі води хлюпали під ногами, а голови стукались об каміння стелі. Тихо посувались вперед. Кожен крок ніс смерть з ворожої рушниці, але навкруги було тихо. До мізку залазив острах.

— Завалиться... Смерть...

...Політрук біг по штольні. Чув спереду кроки, а ззаду постріли. По інерції рухався, а в голові цвяхом думка.

— Це ті самі копальні галок, про які завше турботів Швець. Кудись завернув, спіткнувся і сторчача полетів у низ. Враз підхопився і причаївся. Десь близько почувлись чийсь кроки. Він витягнув револьвера, а сам наче вріс в каміня. Бліда смужка світла на мить блиснула й зникла.

— Я в боковім штреку, подумав він,—а офіцери ходять штольнію...

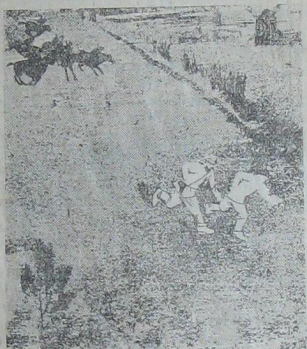
Сперте повітря примушувало сильніше працювати серце. Кров приливала до голови. Мовчанка й тиша ставала неможливими й хтось спробував її розрядити.

— Це схоже на пекло Данте.

І відразу острах вкупі з цим чужим голосом залазив сильніше в середину.

— А що, як заблудили, або зіпсується лихтар — думав кожний, бо світ лихтаря кидав тіні на бокові коритаря, яким, здається, не було краю.

Романтика пригод була зіпсована.

М'ячами скотились з гори...

— Досить—владно кинув поручик—без світла вони не вийдуть і мусять загинути з голоду.

Поспішно бігли назад, видершися на зовні, голосно зареготались. Їхні блискучі френчі й чоботи були замазані піском, а на кашкетах лягло мережкою чорне павутиння.

— Знайшли? запитав капітан, але вони були задоволені, що сами видерлись з пекла, а тому:

— І так загинуть—кинув хтось.

За кіньми зашаруділи камінчики, а прим'ята трава зробила спробу випростатись.

...Політрук знову бачив світло й чув кроки, але світло було в протилежний бік.

— Вони перелякались і вийшли на зовні—механічно вирішив він.

В голові абсолютно не було жодних бажань. Притулився головою до стінки, вохкість якої повернула енергію. Налапав сірники й запалив. Чиркання нагадало йому тріск бура. Світло освітило штрек без кап. Знайшов в кишені книжку й, видерши пару листів, запалив їх. Папер чадів, дим залазив у ніс і лоскотав ніздрі. Помалу ступаючи, яко мога тихше пересувався він. Зі штреку вийшов до штольні й, запалюючи „порадник агітатора“, хутко посувався до виходу.

— А що, як вони вартують?—майнула думка.

Рука тримала револьвера, а друга освітлювала шлях. Світло трипотіло й доводилось зупинятись аби зробити паперову свічку. В нього залишилося п'ять сірників і декілька листів.

* * *

Швець потягнувся й відразу відчув, що лежить горілиць. Першою справою було полізти до кишені і витягти сірники, але він згадав, що перед бійкою віддав їх політрукові.

Обмацавши себе всього, вирішив.

— Я не пробив та не поламав собі нічого. Тільки здорово вдарився. Доказом цього була велика гуля на потилиці. Підвівся й руками почав лапати стінки. Біля нього було каміння і він не міг ступити ні кроку.

— Квадратовий мішок.

Переконано зауважив сам собі. Згадав за політрука й хоча розум казав, що згук у шахтах губиться, він гукнув на всі груди:

— Степане, гові!..

Луна глухо відгукнулась йому. І знову тиша. Почав вигадувати засіб, як вилізти з ями, з безнадійною впертістю, на осліп почав видиратися по наваленим камінню, і коли під ногами відчув землю, радісно посміхнувся і зараз же пішов. Між ногами плутався револьвер. Він хтів кинути його, але взяв засунув до кабура. Непереможне бажання вийти на зовні примушувало його йти, а руки, виставлені наперед, забезпечували від дотику забоя. Руки уперлись в забой. Млявість охопила його. Сів, хоча й відчув, що під ним тече вода, хтілось з'ясувати де він. Безперечно, це Вербецькі копальні, бо коли вони скотились, він яскраво бачив хутір та млин. Це копальні, де він колись працював. Механічно поліз до кишені, дістав шматок хліба й жував, а в купі з їжою поверталась бадьорість. Мозок працював, висовуючи різні плани. Рукою помацав воду; вона кудись бігла. Вирішив знову обшукати кишені й обережно витерши руки, сухими почав нищпорити й радісно зареготався.

В руках була пачка сірників, в ній щось торохтіло. Було два сірники.

— А що, як підмокла, — голкою шпигонуло в голову.

Світ на хвилинку освітив штольнію. Хутко запалив другий. Свиснув і світ погас.

— Та, да це ж мій забой, де я до війни працював, — голосно вигукнув і замовк мов лякаючись свого голосу.

Щоб упевнитись, рукою обмацав капю.

Ось і двях для одягу забитий, а впав я до криниці куди вода біжить.

Тепер плювати.

Помилки не могло бути, а тому твердою ногою навпомацки пішов. Зразу дрібниці відновились в пам'яті, як часом останній зі згаслою лампою він іде до дому. На зовні видерся тоді, коли була глупа ніч і перше бажання було почути блискучу промову політрука, бо сьогодні мав бути мітинг...

— Чого ж ти не роздягаєшся, все в своїй шахторці сидиш. Завтра ж неділя, я води тобі поставила, мабуть вже й захолола, — жінка сіла біля нього. Вона допіру повернула з клубу.

— Я, знаєш, того...

Не міг ніяк зібрати своїх думок Іван.

— Де ж це мені одягу дістати, треба панією бути — перебила жінка і на чолі лягла задума. Ти їсти не хочеш, я страшенно голодна.

Всі думки були перетяті, згадки зникли, і тільки шматок полотна нагадував минуле, але і його Іван скvapно заховав до скрині.

* * *

Під вечір Швець пішов до клубу, бо він пам'ятав добре, що його черга сьогодні бути вартовим, та ще його кортіло подивитись, яка пані з його жінки. На дверях клубу його здивав голова культоку.

— Знайомтесь, наш завком клубу, а це — він тикнув пальцем у груди Шевця — член культоку, самий активний.

Швець глянув йому в обличчя і воно здалось таким знайомим, ніби він десь бачив, але в той час чогось не хапало. На жаль завклубу покликали. Перебираючи в голові все і вся, не міг ніяк згадати, де він бачив таке обличчя. Вистава і жінка в ролі пані не мали ніякої вартості для Шевця, ще й хлопчики, користуючись задумою, зайцями пролазили до залі. Його цікавила думка:

... На хвилинку освітив штольнію.

— Хто це ніби давно знайомий...

Коли скінчилась вистава, він не втримався й підійшов.

— Ви служили в № полку в 19 році—відразу запитав у завклуба.

— Так.

— Чим?

Швець з благанням і острахом чекав відповіді.

— Червоноармійцем.

— Політрука Сав'яка знали?—

— Вкупі жили—

— Де ж твоя люлька—вигукнув Швець,—Мовчазний Донбасе?

— Курю цигарки.

І почав про політрука.

— В останнє я його бачив на з'їзді гірників. Оце недавно помер від грипу. Але, як ви тоді врятувались? Зі мною вийшла така історія. Знаючи, що ми оточені, для більшої безпеки командир нас трьох послав у розвідку. Білі нас пропустили, мабуть тому, щоб не здіймати галасу й не дати знати про себе. Ми почули постріли і на ввесь кар'єр до Шаровки за підмогою, але там було пусто.

Ми ще далі...

— Чорт ледве не забув. Політрук на з'їзді, взявши, що я збираюсь їхати на фосфорити, прохав розшукати тебе і передати.

— Копальня галок і твої сірники врятували мені життя.

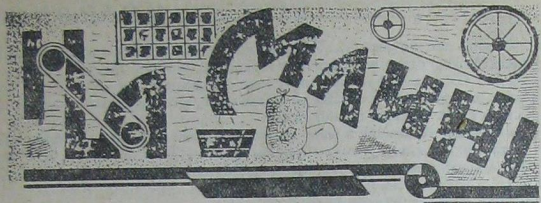
До Шевця підійшла лінка.

— Ходім додому, я вже вільна.

На обличчі в неї ще блеснів газолін.

Твердою ходою повертав Іван додому, а на річці замріяно шарудів млин.

Київ—1925.

Оповідання

Л. Смілянський

Ранньої весни, коли вогкість пронизує наскрізь, хоч словами нагрітися, коли кожухи давні не гріють. Мідними, що з самого серця пнуться, матюками. Суччину Макарові після сотки нікуди кулака свого покласти,

— Будемо тут язиками ляпати... Не припав до серця парняга: бандит, провокатор—покажемо йому, де в нас раки зімують...

Макарові очі червоні, як у кроля і по шкурі від нього горільчаним духом шibaє.

— А орендар наш, Голович, що? Плю-ювають... Наш союз Харчсма-а-к...

З двадцяти робочих хтось підтакнув:

— Вірно... правильно. По вуху гада-провокатора...

І тут же голос старого сторожа, єврея Михайла—він тепер заправило усім:

— Не можна: в суд візьме подасть. Інакше щось зробимо.

Його голос скидається на паровий свищик млина—різкий і високий. А навколо безладний галас:

— Давай, Михайле, валяй—ми піддежимо...

— А сволочі, ясно, командувать у себе не дамо...

В прибудованій до величезного парового млина шурі, де приймають зерно, де робочі щоденно діляться по братському махоркою і матюками, голоси наче шум порової машини. Всяк радив посвоєму, але кожен оглядався на старого Михайла, немов питався: чи ж так?

Той утер якоюсь ганчіркою горба-носа, змів із бороди муку й кострицю, почав. Всі раптом стихли.

— Зараз ми тут уговоримось. Скажу так... Цей клятий Довгопол, що в конторі у нас за бухгалтера тепер сів—пику його здавна знаю він тоді в дев'ятнадцятому році з інгушами до мене приходив.

Всі вже про це чули, але старий, коли казав про бухгалтера, то з цього завжди й починав.

— Золота якогось шукали вони в мого зятя хвершала. Били його нагаями... А де б він узяв їм ті гроші? Хіба були вони в нього... А хіба були вони в мене? А коли забирали дочку, вони зарубали зятя, хвершала, і я не міг їх удержати, бо...

Він знову витяг хустку й рука тремтіла, а очі сповнилися слізьми й він не знав, що далі казати. Все скаржився і плавав, а на руці йому бракувало трьох пальців і всі знали, що ніхто, як інгуші відтяли їх тої ночі. Тоді враз старий сторож крикнув:

— А хто порубав ці пучки, хто вбив зятя і розтерзав дочку?..

На хвилинку стало тихо. Михайло кивнув на будинок контори:

— Ві-ін... З інгушами... Він їх приводив. Довгопол, бухгалтер.. Засудили його потім на п'ять літ—одсидів, а тепер його Голович на млин узяв, бо ж до Головича інгуші не приходили.

Знову загуділи голоси. Здала здавалося, що пішов млин, хоч і пізній уже був час—давно пошабалили.

Машиністові Кудлаєві з машинного сухотний шашіль проточив матеріял у грудях, а вдома семеро не аби яких хлібних шашелів, хоч і малі всі. Він більше мовчить, а до серця все близько приймає. Хоч не зайве, та важке в запасі в нього слово є.

— Тихо там,—протягує він,—буде вже...

— Вірно, Кудлаша, говори.

Але механік тільки руку на Михайлове плече поклав:

— Пиди, Михайле, скажи орендарю: коли, мовляв, сволоч ти продажня, душі не відчуваєш, що не можемо ми робити з Довгополом, то не станемо завтра на роботу... Тоді не нарікай.—Мо хто йначе скаже?

Незгодних не було. Тільки Суччин Макар мимрив собі під ніс:

— А то лучче б його у три шия... по плечах поліном і за ворота... Не рипайся, де тебе не просять...

Але його не слухали. Швидко всі розходилися. І останній покинув двір Суччин. На воротах повз нього швидко пройшов Голович. Той від несподіванки затоптався на місці ловлячи баланс й утопив очі в орендаря млина. І вже, коли орендар зник у дверях контори Суччин ізняв шапку і пробурмотів:

— Здра-а-а-сте, тов-вариш орендар, моє вам шанування...

І тут же додав:

— Сво-о-лоч ти був, такий і тепер є... Ось ми тебе навчимо...

І затупав вулицею по весінньому багні.

Попортунило орендареві Головичу цієї весни не аби-як. Малувато було роботи на млині, не завізно. А тільки стали морози й повернуло до великодних свят—враз навалило роботи. А далі, то і вправиться, всіх задовольнити було важко. Якось там уже доміркується селянин, а пасок таки напече—тут і не старуй: такий звичай. А Головичеві на руку ковінька: коло млина, зранку й аж доки ввечері ворота замикає, повно селян, ще й на вулиці хвіст із підвід ген-ген який. Радіє, веселиться Головичеве серце, невразливе спекулянське, знову віджиріле серце.

Дивиться він крізь вікно з контори на двір, як у ріденькому ранішньому молоці тісниться валка підвід, як он-де вже за ворітьми спинаються підводи, бо в дворі вже ніде стати. Дивиться орендар на дзигарі, що на стіні, й дивується.

— Шоста година вже, а млин все хмуриться своїми шістьма поверхами вікон і наче завмер. Глянув Голович пильніше, а здимаря—ні диминочки.

— Хіба ж сьогодні свято яке в них?—бентежиться він,—свят тепер тих стало, як грибів після дощу.

Під вікном купкою стоять селяни. Чути їхню голосну розмову.

— Ой і пізно ж вокзальці встають... Отак завізно, а вони ще й зерна не приймають.

— Видать і не дождемося, бо он-де під повіткою сидять, сміються тільки... Зайшов прикурити, а один,—„прикурюйте,—каже,—бо не скоро зерно здасте, мо-завтра, а мо й ніколи“...

Радяться.

— Видно в кооперацію повезем, не гірше змелють, тільки ж що далеко, хай йому всячина...

Голович далі не слухає. Натягає шубу й біжить до млина. У „приймочний“ сидять усі робочі і смалять що-силю папуші дядьківської самосійки. Орендар лютий, як бугай.

— Чому пшениці не приймає?.. А ви чому машини ще не пустили? Удається він до механіка.

— Машина попсувалася,—відказує той байдуже, затагується козячою лапкою так, що орендар зникає в тютюновім диму. Голович чує, як кризь шубу дряпає йому мороз сотнею кігтів по самих кістках.

— Де ж уломилося? Ходім... Кричить він упалим голосом.

— Отам у вас у конторі,—знову ніби байдуже відповідає механік, хоч і видно, що бореться він з бажанням випробувати міць орендаревих ребер, отою гиркою, що на терезах.

Тепер лише згадує Голович, як увечері приходив до нього старий Михайло, як він не забавив із сторожем балакати й той пішов ні з чим...

— Гукніть до мене Михайла,—гостро прошипів він і пішов до своєї контори.

Селяни вже по всьому дворі радилися. Частіше й частіше чув Голович голоси про кооперативний млин, що був звідси за чотири верстви.

Що, коли застрайкують під таку пору, хоч на день?.. Чутка піде по селах і вже не везимуть до нього... Тоді не витримає він кооперативної конкуренції...

— Заждіть,—кричить він кризь квартиру, зараз важитимемо.

І по дворі пішло гуляти:

— За-а-ра-а-а...

А з „приймочної“ чувся сміх тверезого поки Суччина Макара:

— Дурить вас Голович, як і до революції дурив. Добре, коли ввечері почнемо, а то й того не станеться. Ідьте в кооперацію.

В ко-опера-а-цію... Чує орендар і зі злости кидає шубу на стіл, бо вже немає сили спокійно повісити на гвіздок.

Поволі увиходить сторож Михайло, сідає на стільця, дивлячись у бороду, припалу борошном. Мовчить. Задуманий, хворий дід, завзятий проводир страйку.

— Ну?.. Кричить на нього Голович:—Ну? Чого ти прийшов?

І його руду гостру борідку, немов трусить несподівана пропасниця.

— Довгопол на роботі?—питає сторож.

В орендаря кипить злість:

— На роботі й буде на роботі. Яке вам до того діло?..

— Ну, то я піду,—каже на відповідь тихо старий і підводиться, щоб іти.

— Та стій же,—хапає його за лікоть орендар,—ти скажи, чого ви там дурня валяєте? Може Довгопол мій родич і в компанії зі мною...

Сторож враз підносить голову і, втопивши свій палючий погляд в орендареві, наліті злом, очі, щідить спокійно і злісно:

— Нежажерливий ти, Голович... І бажання твої, як прірва бездонна нічим не загатиш...

І від слів цих, чи може від ока старечого, затремтів дужче вогняний волос орендаревої бороди:

— А ти знаєш, які мені збитки, коли млин сьогодні простоїть? Ти знаєш, що тоді усі села минатимуть мене?..

Сторож продовжував:

— Жажерливість твоя бездонна. Ти забув, як ховався по льохах зі своїм золотом од інгушей...

Орендар:

— Вони мені нічого не зробили. Я й не бачив їх...

— Не бачив, бо в лясі сидів.. А до мене приходили.. Довгопол, бухгалтер твій приводив..

Орендар:

— То що мені з того? До мене не приводив..

— А в мене дочку вбили, зятя..

Орендар:

— То ти не хочеш робити?

— Всі не бажаємо робити. Вижени бухгалтера.

Орендар:

— А що всім до цього?

— Я йду. Зоставайся з бухгалтером, що колись „жидів“ бив..

Орендар:

— Стій.. Зачекай..

Крізь вікно видно, як проїздили вулицею селяни з зерном.

Голович бігав по конторі з кутка в кутку і проходячи кожен раз плював за двері.

— Будемо, Михайле, толком балакати. Хіба б я не вигнав Довгопола з першого вашого слова.. І ліквідаційні виплатив би миттю.. Але тут закавіка..

Він нагнувся до сторожа й прошипів..

— Капітальчик у нього... кругленький..

— Грабований, — додав сторож.

— Хай собі грабований.. А як би його до компанії зі мною, то крупорушку та олійницю від нашої машини пустити..

— Нам з того толку..

— Не кажи: а хто робив би там, як не ви? Тоді зовсім не везли б дядьки до кооперації. Все б тут було..

Орендар пройшовся по конторі, глянув за двері й нахилився до старого:

— А ти б, Михайле, був у мене на крупорушці за старшого, або на олійниці.. Що? Хіба не хочеш?..

Сторож підвівся.

— Мабуть ми сьогодні не добалакаємося. Скоро прийде на службу Довгопол і ти не одішлеш його назад, ми зовсім кидаємо млина.

— А робота ж, робота коли почнеться?—в розпачі гукнув орендар.

— Коли бухгалтер накинє звідси п'ятами.

Сторож вийшов. Голович заметався по хаті, немов миша, що потрапила до пастки. Вулицею минали млина підводи: „до кооперації“. На дворищі було ще повно возів, але на вулиці вже не було чепи..

У снігах затупали й оббиваючи, в підлогу з кобін багно, селяни увійшли до контори.

— Ну, хазяїне, як воно буде: чи зерно важимо, чи до кооперації веземо?

Голович став ласкавий та веселий.

— Пів години, товариші, погуляйте—у всіх зерно поважимо.

Селяни були невдоволені.

— Стоїмо вже й так.. В кооперації, кажуть, завізно сьогодні, всьедно не встигнемо, і тут час змарнували..

Орендар припадав коло селян запобігливо:

— Там вам у половину з житом змелють, а в мене борошно візьмете, як зо-о-лото.. Через двадцять хвилин.. Нехай мені бог щастя не дасть..

Селяни пихкали з людсьок, дивилися один на одного:

— Ну, як?

— Та мені що-о?..

— Та-а день мабуть всьєдно заїли... Хотів ще дома що поправити, так видно вже завтра зроблю...

Повиходили на двір. Голович бігав до робочих у „приймочну“, запевняв їх у чомусь, щось обіцяв, прохав, але всі мовчали. Суччин Макар, що вже десь устиг хильнути, задирило вихвалявся:

— З пррр-о-овокаторам-ми-и не р-робитиму...

Орендар розлютувався. Затряс своєю борідкою, і швиденько забігав очима:

— Хто робить не хоче, хай їде звідси...

Всі мовчали.

— Усім роцот і щоб вас тут не було...

Швидко побіг у контору і чув, як у слід йому посилав Суччин:

— О-в-в-а-а...

Старий Михайло сидів на дровах у дворі й палив безперестанно свою „козячу лапку“. Він цілу ніч виходив навколо млина, доглядаючи замків та пломб. В спині старому кололо й ноги від вохкості нили, але додому відпочивати він не пішов після важкої ночі.

Кутався в драпе пальто й дивився, як надворі грілися коло вогню селяни

Робітники сиділи в „приймочній“, куталися в кожухи й розповідали всякі побрехеньки. Наче не страйкували, а просто зійшлися до гурту на сніданок. За допомогою до Спільки ще не думали звертатися.

Холодний вітер свистів на шпилі кам'яного димаря. Селяни були невдоволені. Частина розійшлась по возах і почали виводити вози з гурту. Очевидно збиралися їхати не змоловши.

— Прощайте, хазяїне... Гукнув якийсь у сїни до контори.

Як ошпарений, без шапки вибіг звідти Голович:

— Куди ж ви, куди?

— А звісно куди... Котрий додому, а котрий до кооперації... Хай іншим разом заїдемо... Сьогодні негаразд гостювалося в тебе...

— Зараз даю наказа приймати... Стривайте...

З робітників ніхто не ворухнувся, коли орендар ще раз дав наказа приймати. Тоді він вийшов на двір і взявся за Михайла:

— Ну, старе барахло, наказуй своїм агентам робити... Годі сидіти склавши руки...

— А бухгалтер?.. Спитав сторож підводячись.

— А нехай він вам скажеться...

Михайло зайшов до „приймочної“. І тоді ж устало двоє робітників.

Один кияв цигарку, сплюнув і засунув руку глибоко в лантух з пшеницею, розглядаючи на долоні золотисте зерно. Другий не випускаючи з рота цигарки пересував гирки вагівниць і напівстуленим ротом викрикував цифри. Один по одному всі робітники розходились по місцях. Було спокійно, немов перед цим не страйкували, а просто збиралися на сніданок.

Дядько, що налагодився їхати до „кооперації“, спинив на воротах коня, хльоснув батоном по лантухах, колупнув нащось пужалом у втулку й поволі узявши коня за оброть повертався до гурту...

Довгопол увійшов дужими впевненими кроками. Люди, що всюди почуввають себе згори, що ні на кого й ні на що не вважають, ходять такою ходою. Він усміхнувся не очима, а всім своїм повним видом, ляснув пучками й приклавши руку до бокової кишені вимовив переконуюче:

— Удача на всіх фронтах... Гроші є, кредит є, дозвіл теж буде.

Голович пильно дивився в книгу й мовчав.

ЦЕНТРАЛЬ.
НАУКОВО-УЧЕБ.
БІБЛІОТЕКА

— Все в порядку, Голович, починаємо з крупорушки, а до млина добу-
дуємо ще один постав—закипить робота... Лише потрібно де-кого з ро-
бітників звільнити—ненадійний елемент, я знаю.

Голович дивився в книгу „прибутку й видатку“, а книга лежала до-
гори низом: він про щось думав.

Бухгальтер грів руки над залізною грубкою серед контори, не помі-
чаючи похмурості орендаря.

— З тією продукцією, що ми маємо, підприємство окупиться за яких
один-два роки—не більше...

З радости він навіть по свійському торкнувся долонею Головичевого
плеча й зазирнув у книгу.

Той схопився, немов опечений.

— Громадянин бухгалтер, сьогодні я мушу вас звільнити...

— Що?... Звільнити?... Аж сів той з несподіванки.

— Як бачите, я не п'яний. Звільнити вас сьогодні, навіть зараз...

— Жартуєте, Голович... Ви мене налякали цим...

— Чорт вас візьми,—крикнув що-сили орендар,—не тягне мене тепер
на жарти... Одержте свій розрахунок і забирайтеся звідси.

— Але ж, Головичу, крупорушка, олійниця... кредити?...

— Шубу мою облиште,—нестерпів той,—ні чорта я тепер не
хочу...

Йому кортіло вчепитися в чуприну бухгалтера; а той ледве стриму-
вав бажання зробити орендареві те ж саме. Найбоязкіша тварина пока-
зує кігті в останню мить боротьби. Виходячи бухгалтер обернувся на
дорозі й кинув, блиснувши злими очима:

— Здириш... Шахрай...

Орендар заверещав од образи й вибіг за двері, але того вже не
було.

— Провокатор... Денікинець... Гукнув він у слід йому, але той по-
спішав до воріт, утікаючи від глумливих вигуків робітників.

Парова машина чохкала чітко й жваво. Коло „приймочної“ селяни
дружно зносили лантухи з пшеницею. А коло отрубів стояв запоро-
шений Суччин Макар і підпилий промовляв до виснаженого орендаря:

— Нема лучче, як без сварки... Ладко-см... нем-м-а лучче...

П О Е З І Ї

Олекса Влизько

ПРОЛОГ

Ми ідем, ідем, ідем, ідем,
Неосяжна первісткова сила,
Що пів світу вже давно розмила
І розбила не один тотем!

Ми ідем, ідем, ідем, ідем,—
Розгортаємо нові колонії,—
Із книжками—на Сорбонні,
На палаци—із мечем!

НАСТРОЇ—ДИСОНАНСИ.

I

Сьогодні сонце тепле і просте,—
Отак схопив би яблуком у руку
І кинув десь на крижану роспуку
В холодний степ!

І чорт-його-зна!—Стою і знімаю:—
Зима здається й кволенька „пальта“,
А тут дивись як тепло юнакові!..
Оце то так!

II

Як дзвін надбитенький октоїть
Патлатий попик і дячок
І в унісон,—за п'ятачок,—
Старча усопших упокоїть
А рядом (слава юнакові!),
Як сонця повно дівтори,—
Здіймають руки до гори:—
Завжди на погостові!

III

Десятки Люсі на бульвар...—
— Mon ami durr!..—O'revouare!..
— Bongur, bongur!.. Pardon Lilit!
— Ах,—як болить, ах,—як болить!..
— Товариш Павлов!—Завтра в п'ять!..
— Читай в партійній постанові!..
— Про допомогу гірнякові!..
— Обов'язково розв'язати!..

Ів. Гончаренко

В ДНІ ОСІННІ

Мало сонця в осінній дні
Та багато туманів
І од того печальні пісні
У гаю в золотому убранні.

Але ж, друзі, залиште печаль,
Юним серцем журитись не дано,
З сонця блиском у юних очах
Ми ступаєм на Нового грані.

Берегами трава шелестить;
Лист пожовклий спадєє з берези...
Нам наказ в дні осінні гострить
Дужих тракторів крицяні леза.

Нам наказ: гартувать, гартувать
Наші лави—хай дужими стануть!
І Дніпро в наші дні заспіва
На порогах мотив Дніпрельстану.

Не тумани—вогонь і запал!
Шлях в обривах—берітесь за руки.
Нам наказано твердо ступать
До мети по болоту і бруку!

* * *

Може чую сьогодні в останнє
У тополях кування зозулі,
У тополях зозулі кування.

На простори широкі й далекі
Світе сонце із синього неба
І косарок поранками дзенькіт
Роздзвенівся бадьоро по степу.

І спадає на води Дніпрови
(Тут дзвеніли в минулому кулі)
А на обрію хмураються брови,
Хмари неба ніяк не затулять.

А на обрію крик пароплава,
Он аж ген закурив на Одесу...
Нашим дням вколо радість і слава,
Нашим дням сонце дзвоне воскресшим.

На просторах печаль золотая
(Тут ридали в минулому кулі)
І тому може, журно ридає
В дні прекрасні в тополях зозуля.

Може чую сьогодні в останнє
У тополях кування зозулі,
У тополях зозулі кування.

Ів. Шевченко

НА КРЕЙСЕРІ

Лопата за лопатою—
Наповнено мішки,—
П'ять пудиків з додаточком
Не дуже то й важкі...
Ми сипим, сипим, сипимо
У ями чорнослив,—
У темпі цім напруженім
Не чути зайвих слів...
Лиш музика на мостику
Нарізує „матльот“,—
Сьогодні весь замуразаний
Залізний Чорно—флот...
І разом з кочегарами
Працює комісар,—
З старими адміралами—
Безвусая комса...
Дебелі спини мокрі в всіх
І чола піт зросив
Тече у трюми з рокомом
Блискучий чорнослив...
Лопата за лопатою—
Наповнено мішки,—
П'ять пудиків з додаточком
Не дуже то й важкі...
За тихим плесом рейдовим
За валом лине вал...
Кипить весь день на крейсері
Аврал.

м. Севастополь

П'єро Гудул

ПОДІЛЬСЬКА ПІСЕНЬКА

Я зріжу на плоті
Калинову лутку,
Сопілку змайструю тонку,
В гірському поході
Повитому смутком
Заграю триндичку дзвінку.
Хай слухають гори...
Сопільчині тони
Над ними хай линуть, як птахи.
До них ми бадьоро
Нового фордзона
Проводим вибоїстим шляхом.
Так грай же, сопілко,
Сьогодні в нас свято,
Бензином пропахнули гони;
Зорею до краю
Ми скибу десяту
І вирушим в путь—на кордони!

м. Кам'янець

Євген Фомін

ГРОЗА

Заблудились в степу... а гроза...
 Переливний гремів передзвон.
 Скаче в горах червона коза —
 Блискавичний вогонь.

Іхав я. І зі мною „пацан“
 Та ще третій в кумпанії дід.
 Вибивав колосочків сільван,
 Їм шуміли краплі в супровід.

Кінь везе, і не знаєм куди.
 Той, що верхи—впустив поводок.
 Як на щастя ковзнувся молодик
 Об небесний льодок.

Посковзнувся і пробив собі бік,
 Полилась його кров на поля.
 Стало видко нам зголений тік
 І до купи прибитих телят.

Незнайомі, заснулі двори
 Хтось від наших очей застилав
 І руденький ковзун у горі
 Рану чорним бантом зав'язав.

Знов zostались одні ми в степу,
 Знов блищали калюж дзеркала
 І здавалось—мов пес на цепу,
 Тінь за нами брела...

Все тинялось таке в голові:
 Це б лягти і заснути, як люд.
 Наш товариш „Гнідко“ нас підвіз
 Аж під самий дитбуд.

Дід зіскочив і браму одкрив,
 Випрягати коня наказав.
 Ось я впоравсь, себе передів
 І заснув... мені сниться гроза.

Дитбуд ім. Г. І. Петровського.
 Херсонщина

Петро Голота

* * *

Вічність—музей лише має,
 Хоч життя вже таке волосате.
 Що там мріять про вічне, безкрає,
 Коли є тільки вічний початок?

Світ такий, як неначе дорога
 По якій можна йти тільки трішки.
 Подарунок вогню молодого —
 Це коротка, коштовна доріжка.

Я прийшов: повні очі розквіту,
 Повне тіло крові й поривання.
 Залишилося ж тільки оджити...
 Біль, утома, печаль і прощання.

Ах, як боляче так відчувати,
 Що мені доведеться зотліти,
 А прибудуть нові провожаті
 І по новому будуть горіти.

Хай горять. Тільки те... що в тім світі
 Не побачить мені їхні лиця.
 Молодому—належить старіти,
 А новому—колись ізноситься.

Світ такий, як неначе дорога,
 По якій можна йти тільки трішки.
 Подарунок вогню молодого—
 Це коротка, коштовна доріжка.

Павлюк Трус

* * *

А в полях... полях...
Літоцвіт поліг.
Зацвіли сади
Цвітом сонячним.
І в далекий край
За Дунай... Дунай...
Над селом пливуть
Гуси сірії...

„Ой, куди, куди ви,
Та сіренькі гуси?
Чи ж нема води вам
Тут—на Білорусі?
Чи ж нема криниць вам
В любій Білорусі?
Ой куди, куди ви
Та сіренькі гуси“

Ой, луги, луги...
На лугах стоги
Під дощем стоять
В цвіті осени.
І шумить майдан...
По горі туман
Та плыве на яр—
Стине в просині.

Ой, чому в туманах
Гірко плаче осінь,
Ніби серця рана
В радість завилася?
Ніби серця радість,
Серця в журавиних
Окропила рани
У листи в низинах?...

Ой, ліси, ліси...
Сосни—дзвін краси
На озерний шум
Сиплють інеем.
За вікном, вікном
В золотий вінок
Завивають сум
Роси синії.

Чи ж не ти? Не ти?
Як цвілі листи
Сповила мій шлях,
Цвіт—усмішкою?
Повен світлих дум
Я в життя іду...
Я іду з життям...
Цєю стежкою.

А в полях... полях
Жовтий лист поліг.
Зацвіли сади
Буйним полум'ям...
На чужину-край
За Дунай... Дунай...
Над селом летять
Гуси сірії.

„Ой, куди, куди ви,
Та сіренькі гуси?
Чи ж нема води вам
Тут на Білорусі?“

З білоруської мови переклав
П. Голода

Йосип Гора

РОБІТНИЦЬКА МАДОННА

Якби ти там був, ти побачив би темну нору,
брудну сірину сутерен, ліжко і в ньому жінку,
що вродила з людини.

Ах, кадило! Ти побачив би паруюче каміння,
почув би млявий запах бідного обіду,
громадку дітей, що заспівали б тобі колядку біди,—
ти доглянув би на сіннику.

Мадонно! яка ти збідована! яка передвіла!
Сітка посинілих жил на руці,
очі, що кричать про недостатки, висохлі губи,—
а слова кохання і ніжностей
вже давно
пожерла хрипка нужди.

А три царі! Вони поминули цей дім,
не стало в них дару для тебе, жінко з дитятем!
Господня зоря повела їх блудно
Порозспали своє злато, своє миро,
Свій ласкавий усміх

по теплих захистах,
м'яких ложницях;
самі багачі,
пішли між своїх...

І Вифлеєм
повен бідних, обдертих, невзутих,
сліпих, немічних, упавших...

Ти тут лишешь так важко,
краса твоя з тебе опала, як лист в-осени;
дитя-привид п'є гірке молоко твоїх жил,

але вір:

Як доросте до тридцяти років,
в'їде в город з євангеллям відплати на устах,
проголосить на майдані

прихід справедливости,
зоружить лики,
дасть їм зброю й мечі до рук—
і не дасть себе розіп'яти

Бо його молитвою буде діло.

З чеської мови переклав
Василь Бобинський. *)

*) В. Бобинський—укр. поет, редактор українського тижневика „Світло“. Тяжко хворий не-що давно сидів у тюрмі (м. Бригідки, Польща) за свої статті.

М. Дукин

Новела

Теплі губи дівчини на траві Університетського саду...

Давно було, а ще й досі так весняно ясно: тоді розпускалась тополя, співали, з парку йдучи, піонери, а вгорі журавлиним клекотом верталася весна.

Ще тоді вмирав вечір і виходило на вулиці місто, говірке, тисячеголосне й метушливо байдуже.

Говорили:

— Як воно може там метушитись, коли так тмяно пахне тополя, а вгорі журавлиний клекіт? А в тім, до нього вертається інша весна і я його дуже люблю. А люблю за вічну невгомність, за вічне гасло „вперед“. Люблю за чіткий ритм його кроків, що дзвенять в унісон нашій студентській юності.

— Колись у далекій, сільській школі згадається цей вечір і тоді важким каменем ляже на груди темна, засніжена даль. І тоді згадається, що вже ні-і-коли не вернуться технікум і молодість, коли так запашно вірилось і так легко поневірялось. Знаєш, на К-ській 33: мерзне вода в гуртожиткові, а зелені кола в очах по дорозі на лекції лягають до ніг травневим килимом понад Дінцевим лугом...

Теплі губи дівчини на траві Університетського саду...

Крізь обуднені роки синім міражем...

Давно було...

I.

У засніжену даль.

Край села, де цвинтар і глинище—чатують вітряки.

Край села, де цвинтар і хуртовина—двохповерховий будинок школи чорним силуетом. Хуртовині назустріч вогнями вікон. У засніжену даль...

Тоді хочеться кинути все і, тудю, де дрти в кучугурах—у лихтарне саяво (коли сніжинки так м'яко падають на панелі вулиць).

— Василю Михайловичу,—каже Агнія Анемподистовна,—коли відпустите лікпункта—приходьте до мене на гору, заграємо у преферанса.

— Та, бачте, завтра засідання редколегії, так я оце той... матеріал мав переглянути.

Агнія Анемподистовна відходила роздратована.

— Це безобразіє. Ну, піди раз-другий до сільбуду, чи куди там; а то-ж раз-у-раз, день-у-день. А решті вчителів докори: „От Василь Михайлович... От як би всі такі!“ Свинство.

— Не гнівайтесь, о найкраща з жінок—м'яко садовив її на стільця Стоян.—Ви ж, правду кажучи, саме за це Василя й любите. А що він дезертирував від преферансу—неважно, ми в двох задуємо в шістьдесят шість.

Коли лікпункт, закінчивши заняття, копошився біля вішалки, Василь убрався й собі.

— Далеко?—спитала його в коридорі Настя.

— Піду до сельбуду, може застану ще партзаняття.

Хуртовина вшухала. Лікпункт кидався снігом і голосно реготався. Хтось попав сніжкою у Василя і йому захотілося приєднатися до молоді. Так легко дихалося після духоти класу.

По дратах зі стелу прилітав вітер і падав знесилений під тинами вулиці.

Обгортало серце якесь хороше почуття: немов він, Василь, все життя прожив отут, у Байдаках і все навкруги, навіть школа, таке близьке, спогадами дитинства обвіяне. Немов він пройшов якийсь довгий і важкий шлях і тепер відпочиває, дійшовши до мети.

— Шільонська вежа.—Пригадав і всміхнувся,

„Шільонська вежа“—це так Настя на школу, власне на північний уступ другого поверху, де вже двадцятий рік живе Агнія Анем-подістова.

— Зобідив старуху.—Подумав.

У сельбуді вже було темно й він повернувся назад. Чудернацьке почуття не зникало. Ввійшовши до своєї кімнати, довго сидів, схиливши голову на руки, не чув навіть, як рипнули двері.

— Можна до Вас?—У дверях стояла Настя. Якийсь дурацький настрій: не хочеться нічого робити. А лягати рано. Ви собі працюйте, а вам не заважатиму.

Василь узявся до роботи. Настя присунула стільця до груби, вмостила з ногами й укуталася у велику теплу хустку. Від нічого робити оглядала давно знайому кімнату.

В кутку біля столу стояло з ослонів ліжко, над ліжком багато фотографій—єдина прикраса кімнати. Це і все.

— Василю—казала колись Настя,—коли нарешті ваша кімната матиме інший вигляд?

— Нехай влітку, коли буде менше роботи. Ніколи зараз.

Перевела очі на Василя, що низько схилювся над столом, на стіл закиданий книжками й паперами. І раптом схотілося підійти й поцілувати чорну волохату голову, а далі сховати її на грудях і так тримати довго, ні про що не думаючи й не говорячи.

— Що Ви?—якось відчув її думку Василь. Та мовчала.

— Слухайте, Ви не знаєте чому, коли Ви буваєте тут, мені так хороше працюється?

— А Ви поміркуйте!—Глянула з під хустки.

Василь знову взявся до роботи.

Тоді підійшла, підвела чорну голову й тепло глянула в заморені очі.

— Втомився вже... Буде. Давайте краще про щось гомоніти. От, наприклад: невже Вас так захоплює робота, Василю?

— Ні, не захоплює, а треба працювати. Мій батько робітник доменного цеху і я, певне, з молоком матері набув звичку сидіти за якимсь ділом. Та й роботи ж багато; мені завжди здається, що я ще чогось не зробив. Так безумно швидко лине час.

— І Вам... не нудно тут?

— Це інша справа. Звичайно... нудно. Навіть більше: це якесь особливе почуття. Колись у 20-му році наш полк пішов уперед, а я лишився з кількома червоноармійцями охороняти розбитого важким переходом обоза.

Це було в розгромленій німецькій колонії біля Перекопу. Тоді теж була така нудьга, хотілося бути там, із полком, із товаришами... І от зараз: я часто не сплю ночами. Лежу, розплющивши очі й усміхаюся. Коли на станції крикне паротяг—мені здається, що то гудок на нічну

зміну. Тоді з кутка встає батько, надіває кожущка, бере торбу з харчами й іде на завод.

Пригадується розбита економія і батько біля холодної домни.

Я примітивна людина, але іноді люблю пофантазувати. І вночі зі мною бувають цікаві речі: що-разу мені пригадується технікум, мій столик у канцелярії студкому й молодий гомін у коридорі. І тоді серце защемить—защемить. І тоді хочеться, щоб з'їхалися з закутків республіки всі товариші й щоб вернулося те, що вже ніколи, ніколи не вернеться.

— Але іноді буває й інше: от я сиджу з батьком, дивлюсь як він п'є свою чарку горілки й весело розповідає про те, як пускали „його“ домну. Іноді я бачу себе поруч із ним або на заводі, або на мітингові, коли крищеве слово „диктатура“ розлягається теплими зморшками на тисячах почорнілих облич. Тоді мені на чоло тяж лягає така зморшка й на ранок я веселий і спокійний іду до класу, розповідаю селянським дітям про нашого Леніна й ревізую після занять споживче товариство... Невесело тут, це правда. Добре, що хоч ви тут...

Він змовк і запитливо подивився на Настю. Та мовчки куталася в хустку.

За вікном знову здіймалася хуртовина. З далекої півночі прилітав вітер, метеликами бився об блискуче вікно і знов, і знов...

— Слухайте, Василю—підвелася Настя,—невже справді революція—це сірєнькі будні в байдацькій школі?...

II.

Другого дня зранку трохи боліла голова. А в тім діти не повинні про це знати й Василь, як завжди, увійшов до класу твердою ногою і дзвінок кинув своє „Добридень, діти“...

Летіло на зустріч „Добридень“ синіми ластівками, очі блищали весело і привітно. Звичкою рукою розкрив класний журнал і гукнув чергового. Той підійшов і почав казати, кого немає у класі. Чути було, як за стіною привітався до дітей Настя Петровна. Настя з перваками і її соплива „орда“ довго не могла вгамуватися. Треба ж розповісти всім разом і про те, що Іван б'ється, і про те, що вмерла Марфина мати, і що на дворі великий мороз і дуже померзли ноги. Взагалі перваки—народ веселий і охоче розповідатимуть вам цілий день всякі новини, лише б не сидіти смирно за книжкою.

Під кінець уроку хтось на задній лаві свиснув жолудем.

— Хто це?—зсунув брови Василь.

Підвівся Максим, розумний і дотепний школяр. На зляканому обличчі ще світилася задоволена посмішка.

— Сховай жолудя і паняй у куток.—Василь сердився дуже рідко й його четверта група раптом принишкла і знітилась. Із Максимом у куток ішла вся група й Василь це відчував.

По дзвоникові забіг до класу Стоян.

— Добридень—привітався—ходім даси мені фізичну мапу, мені потрібно на наступний урок.

Школярі всі вийшли, лише Максим підпирав одвірка.

— Завіщо ти його?—Василь розповів.

— Плюнь, брате. Ну, скажи, як би у твоїй кешені з самої осені завалаявся жолудь і ти б раптом знайшов його, свиснув би ти, чи ні?

— Ну, то-то ж бо й є. Максиме,—гукнув Стоян,—іди бігай.

Той вийшов із класу, постояв трохи, а далі кинувся у саму гущу й свист жолудя переможно вривався у гамір перерви.

— Ну, й методи ж у Вас, Стояне—сміялася Настя, коли Василь розповів їй про інцидента з жолудем.—Повинна ж дитина нарешті знати, що цього не можна робити?

— Ще нанеможкається за життя—буркнув Стоян; обличчя йому перерізала суха, заморена посмішка. Кожен би з нас зробив би так само на його місці.

Трудовий день тривав далі. Був він такий і не такий, як і вчора, як були й будуть тисячі подібних же днів одноманітних своєю різноманітністю.

Що-дня зранку, немов шпаки від камінця, розбігалися по дзвоникові школярі по класах. Що-вечора Василь ішов до селябуду, а Стоян, якщо не йшов із ним, різався в шістьдесят шість із володаркою „Шильонської вежі“.

Одноманітність ця порушилася аж весною, коли злягла Настя.

Зібралася педрада і Стоян мовчки поставив своє прізвище у протоколі проти питання: кому заміщати Настю.

Вів він третю групу й із перваками: був комично безпорадний.

Скептик і філософ по натурі, він взагалі невідомо чому пішов до школи. Громадської роботи теж не те, щоб не любив, а якось вона в нього не клеїлася. „В мене завжди таке почуття—казав він Василю,— що от, скажемо, на сьогоднішні збори я мусив прийти або вчора, або завтра. Не то люди мені чужі, не то я їм чужий—не розберу“.

Цілі ночі він проводив біля хворої Насті, а коли його заміняла Агнія Анемподистовна, ходив з кутка в куток по своїй кімнаті. Знайома товаришам по школі коса заморена посмішка все глибше лягала на обличчя.

Взагалі ж ця подія помітно на нього вплинула.

На село приїхала партія землемірів проводити землеустрій і Василь пропадав у них цілими вечорами. Вертався він пізно, заходив до Настинної кімнати ненадовго і йшов до себе. Вперше не мав сили працювати; сидів і вслухався, що робиться за стіною.

Нарешті Настя видужала і все пішло по старому. Вона було заходилася дякувати свою „сестру-жалібницю“ і ляяти Василя за те, що той не часто заходив, але Стоян раптом розсердився:

— Василь був зайнятий роботою. Що ж до мене, так я... я просто вивчав грип, це нова для мене хвороба.—Сказав і хутко вийшов, а Агнія Анемподистовна захитала головою:

— Ах, Насте Петровна, і не соромно Вам?

— Що таке?—Не зрозуміла.

— Відбивати в мене останнього партньора.

III.

Агнія Анемподистовна справляла ювілея: тридцять п'ять років шкільної роботи. Усіх було закликано до „Шильонської вежі“ на шклянку чаю і шкільна демократія переполошилася. Настя пів дня утюжила блузуку, а Стоян заважав їй, пародируючи вітальну промову:

— О ти, котра тр-р-ридцять п'ять р-р-років невтомно боролася з народньою темп-р-рявою!...

— Стояне, все має межі!

Вітання свого він так і не проказав. Мовчки привітався за руку й сів у куток. Настя широк розцілувала ювілянтку.

— Стояне, чому ви сьогодні такий... невеселий,—питала Агнія Анемподистовна.

— Мав казати вітальну пр-р-ромову, та Настя Петровна розраїла. От я й не знаю тепер, що робити.

Усім стало раптом весело. Настя розливала чай, а Агнія Анемподистовна розпитувала Василя за громадські справи. Той сміючись оповідав.

— Ви не були на святі першого травня? Шкода. Наш голова сільради комік. Не приїхав представник Райпаркому, так голова сам порядкував. „Товариші, каже, об'являю всесвітній день першого травня відкритим“. А після моєї промови, тим же самим тоном: „Об'являю всесвітній день першого травня закритим“. З непривички в нього, певно, так вийшло. А в своїй же справі, дивіться, вухо! Адже ж у нас у перших землеустрій почали, дарма, що величеське село.

„Шильонська вежа“ давно вже не бачила молодости й сміху і Агнія Анемподистовна після чаю навіть сіла за піаніно. Це вже була ціла подія і гості затихли, вдвляючись, як сухорляві пальці з болем врізалися в позовклі клявіші далеких спогадів. Грала вона якось особливо: здавалося, ніби хтось плаче на колінах у матері, лягала на серце тепла, хороша печаль...

З далекого минулого виринали тіні пережитого; траурними кроками двох десятиків років, похованих у „Шильонській вежі“ дзвеніли болючі акорди.

— Агніе Анемподистовно, голубочко, заграйте щось веселіше, а то їй-бо заплачу.

— Ну й що-ж, плачте, моя хороша, доки не розучилися. От, як не вмітимете плакати, тоді тяжко буде.—І вона заграла щось неможливо веселе.

— Тоді тяжко буде—почала вона знову, коли вмер останній акорд, да, тяжко... От я на вас, на всіх дивлюсь і шкода мені вас, ой, як шкода... Отак пролинуть роки, не зчуєшся, як і старість надійде. А вчительська старість...

— Тікайте, доки молоді, доки сили є. Не доживайте до сумного ювілею...

І ще довго говорила стара вчителька. Колись і вона молода була, вірила в те, що комусь треба нести освіту народові... І от так, по глухих закутках промайнуло життя, а тепер... Про сім'ю мріяла, та так і лишилася самотньою. Нікуди й податись... Все життя зворотами, так і не вибилася на широкий шлях.

Слухали мовчки, похнюпивши голови. А коли розійшлися і в коридорі прокотився і завмер веселий сміх Насті—стара вчителька сіла на ліжку й тихо, безнадійно заплакала.

IV.

Ой, понад нашим яром
Та пшениченька ланом.
Го-о-рою-у-у овес...

Уночі спало село. Днем трудовим наморене. А це так десь зрідка вирветься й завмре. До зір хмаринкою...

— Ой понад нашим яром, та пшениченька ланом...—задумливо повторив Василь. Він сидів з Настєю в шкільному садкові. Обірвав раптом:

— Хороше.

— Що хороше?

— Та так... Усе... От і пісня ця й ви от... Знаєте, Насте, мені раз захотілося заплакати. Чому, й сам не знаю. Що б тоді легко, легко на душі...

Засміялася стиха:

— Я й не знала, що комсомолец може сентиментальнічати.

— Не сентиментальничати, а... яка бо ви, Насте. Як на Вашу думку, так комсомолец не має права відчувати ну, хоч би красу цієї ночі, не може, наприклад... Ви знаєте, Насте, що я Вас люблю?

— Ви ж самі нас цьому навчили—перебила Настя, не звертаючи уваги на останні Василеві слова і в її голосі забрехала жорстка нотка,—все що по за протоколом, все тепле, ніжне, красиве—міщанство. Всякий чулий людський порив—забобони минулого. Хіба не так, Василю?

— Не так—підвів поводи голову,—це вульгарний підход. Я, наприклад, дуже люблю квітки. Хто посміє сказати, що це міщанство? Інша річ, коли за вашими „особистими поривами“ не видно стає члена суспільства. Кому потрібна ваша теплота, коли ви зі своєю „чутливістю“ спокійно проходите повз нашу грандіозну епоху?..

— Ви, я чув збираєтесь знову їхати вчитись?—Запитав він по-хвиля.

— Так... Але це ще остаточно не вирішено. Не знаю, як удасться влаштуватися з конкурсом, квартирою?.. Ідмо разом. Василю—і її пальці вп'ялися в Василеву руку,—Чуте! Невже ви думаєте лишатися в школі? Ви, зі своєю світлою головою, зі своїм бажанням багато знати—здаті на більше, ніж вчити сільську дітвору!

— Не можна зараз... хоч і хочеться. Ах, як хочеться, Насте!—Його голос забрів пекучою тугою, обірвався і змовк. А в пам'яті до болю яскраво: коридор Педтехнікуму... молодий гомін...

— Не можна зараз—почав знову.—Ви ж знаєте, як тут мало людей. На кого я все це покину? Аджеж моя світла голова—лише маленький гвинтик великого механізму...

— А молодість, Василю?..

— Молодість?... Ех, Насте Петровна, ми про неї якось... звикли не думати. Після Трипілля—в його словах забрехала та ж сама, що раніш у Насті, жорстка нотка,—після Трипілля і молодість не молодість стала, як що не гинула де небудь... Багато де чому ми, комсомольці, вас навчили, а от одному й досі не вивчили...

— Чому саме?...

— Вміти любити революцію...

І знову, з глухим боєм бажання зрозуміти щось чуже й далеке, пролунало Настине питання:

— Невже справді революція—це сіренькі будні в Байдацькій школі?...

V.

В споживчому товаристві трапилася чергова розтрата. Чекали на приїзд інструктора, а тим часом до праці стала ревізійна комісія. Василь забрав усі книжки, аби вночі перевірити. Продавець товариства, колишній крамар і голова, колишній волосний писар, добру кашу заварив, а краї в воді.

— Василю Михайловичу—мимрих продавець,—щоб я коли небудь що небудь... Та не доживи я до великоддя, коли що... Конешно, люди ми темні, хіба так, по незнанію яке упущення вийшло, а так щоб з наміром—борони боже.

Голова запобігливо підтакував:

— Конешно по незнанію—інша річ. Оце, слава богів, що хоч ви в ревізії—допоможете нам розплутатись.

Всю дорогу до школи Василь стиха всміхався. Він знав добре, що голова кожного свята напував сільських горлохватів, аби ті пособили на перевиборах „скинути отого вчителя“.

Підійшовши до школи, Василь побачив у садку Настю й Стояна. І Стоян, і Настя теж лишилися на літо в школі. Чому саме, Василь добре й не знав.

- Ідіть до нас—гукнула Настя—ми обмірковуємо важливу справу.
А потім: невже не можна раціональніше використати відпустку.
— Все літо провозитись із громадською роботою? От Стоян на пороги подається.
— Серйозно?
— Цілком—заговорив Стоян. У мене план: Харків, Полтава, Київ і Дніпром до порогів. Далі пішки вилазити пороги, пароплавом до Херсону, а далі знову пішки на Асканію Нову. Панаймо разом. Самому нуднувати.
— Чому ж самому? Адже ж Настя Петровна...
— Настя Петровна тут не причому—перебила Настя. Важлива справа полягає зовсім в іншому. Я... слухайте...
— Ну?
— Я остаточно вирішила кидати школу й подаватись на ІНО.
— Ну й що ж—дивився в нікуди Василь,—бажаю успіху.
— Але ж ви з нами? І її рука вп'ялася в Василеву.
— Ні, я... не поїду. Я не маю права кидати роботи... На той рік, якщо згодиться Стоян...
— Я теж подаватимусь до Інституту—перебив Стоян.
— Якого саме?
— Мабуть... ветеринарного.
— ?...
— Серйозно. Життя поставило мене перед сумною дилемою: тріпати нерви або з двоногими, або з четвероногими тваринами. І ціла низка аргументів за останніх.
— Головніші з них?
— Я не люблю людей, це раз і... мене люди—два.
Настя рвучко підвелася:
— Заради чого я мушу жертвувати собою, жертвувати молодістю і здоров'ям отут у цих Байдаках, коли є змога влаштуватися краще. Тільки б не зрізатися на конкурсі...
Василь мовчки пішов до школи.

VI.

В невеличкому ділі можна іноді наробити великої плутанини.

Шосту ніч сидів Василь за книжками й ще не бачив краю. Довелося перевіряти всі підсумки по сторінках, жодна з допоміжних книг не сходилася з меморіалом. Голова передбачливо „загубив“ прибутковий ордер і доводилося вірити на слово. Сині смуги лягли по під очима Василені й дуже боліла голова. В вікно світив місяць, лилися пахощі з квітника, а десь далеко на селі вмирала пісня. Слів не можна було розібрати, а від тягучої незнайомої мелодії пісні спадала на серце тиха, задумлива печаль.

Схиливши голову на руки, вслухався. Щось знайоме вчувалося в тягучій мелодії. Може туга за рідним краєм, може жаль за кимсь близьким і коханим, що ось не стане його й буде порожньо й самотньо.

Не чув, як і вмерла пісня.

Замислився.

— Слухайте, Василю—на підвіконникові сиділа Настя,—де в Вас береться нахабство сидіти над цими ідіотськими книгами такої чудової ночі?

Він мовчки підвів голову.

— Виласьте сюди. Погомонимо. Я їду вдосвіта й не хочеться лягати. До речі, ось Вам на спомин.

І вона кинула пучок матіоли на меморіал.

— Знаєте, ця квітка мусить бути Вашою емблемою: Ви живете тим, що переживаєте вночі, але помилово думаєте, що живете своїми трудовими буднями. Колись ви це зрозумієте, але тієї надлюдської енергії що ви вкладаєте в свою роботу, буде замало для того, аби її залишити.

— Ну бо, вилазьте. Мені так добре з Вами. А може статися, що вже ніколи не побачимось... Що з Вами, Василю?...

Сіренки квіти зникли в скрючених пальцях, а голова важко впала на книгу. Василь чув, як у вікно влізла Настя і плечі йому по дитячому здригнулися в її руках.

— Не треба плакати,—почала вона по хвилі

— Василю, чуєте? Не треба, сонечко... Невже ви... неville ти міг коли небудь думати, що я тебе не любила?

— Насте Петровно—гукнув у вікно Стоян,—коні вже...

— Зараз!—Теплими руками підвела Василеву голову, поцілувала й мовчки поклатла на скрючені пальці.

— В ІНО, в ІНО, в ІНО, в ІНО, воно на радість нам дано! фальшивив біля паркану Стоян, укладаючи речі на бричку.

„Колись ви це зрозумієте, але тієї надлюдської енергії, що Ви вкладаєте в Вашу роботу, буде замало для того, аби її залишити“, пригадавав усміхаючись у цокотіння брички. І неясно відчув у цих словах якусь незрозумілу неправду.

Підвівся з-за столу.

— Емблема, кажеш? Ладно!—Всміхнувся, а далі позіхнув.

Від пахошів за вікном крутилась голова. Вийшов на шкільне подвір'я і довго ходив садиком, низько схиливши голову. Думав про щось. А Насті Петровни немає.

Василь обернувся. Перед ним стояла Агнія Анемподистовна.

— Немає, кажу, Насті. І Стоян не буде,—додала по хвилі.—А ви ж куди?

— Я? З Вами лишаюсь.

Вони йшли поруч по доріжці квітника.

— Ви здається сьогодні не спали?

— Ні, книжки все перевіряв.

— Не спала і я. Думала все... Слухайте... Її рука м'яко лягла на Василеве плече. Приймайте мабуть від мене школу!.. Серйозно. Стара вже я стала, важко мені... Та й те візьміть: тридцять п'ять років вчителюю, натовклась, хвала богові. А ви молода людина... Попрацюєте. Я ось у цьому селі вже скоро двадцять років, а ще й досі тут роботи—непочатий край!

1925-26 рік

Довгоярська школа на Ізюмщині

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ РОЗДІЛ

В. Коряк

СЬОГОЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

(Доповідь у Комуністичному Університеті ім. Артема)

Товаришки й товариші. Сьогодні маю у досить конспективній формі, через те, що охоплюю розвиток української жовтневої літератури в цілому, маю накреслити генеральні лінії розвитку післяжовтневої літератури, як цей розвиток собі уявляю.

Українські літерати наприкінці горожанської війни на Україні виїхали майже всі за кордон. Тоді виїхали з військом УНР найкращі представники українського художнього слова. І тільки ті, що виїхали не встигли, мусили якось пристосовуватися до тих надзвичайних умов, які створила для них історія.

Перше слово буде про тих, що виїхали і про тих, до кого виїхали наші літерати, цеб-то про літературу емігрантську і про літературу західно-українську.

Який же актив письменників виїхав за кордон? Виїхав провідник української лірики—Олесь; батько українського модернізму—Микола Вороний, виїхав с.-д. поет та драматург Черкасенко, виїхав Шаповал, Богацький і нарешті,—виїхав найкращий письменник марксист—Володимир Винниченко. Ось які найбільші письменники українські опинились за кордоном. Крім цих виїхали ще дрібніші, про яких ще говоритиму. Треба сказати, що ці письменники опинились у надзвичайно тяжких умовах і почався цікавий процес не тільки переоцінки цінностей, а власне—процес загибелі старої, буржуазної української літератури. Перше мова йтиме про ту літературу, яка являється взагалі характерною для кожної політичної еміграції. Це не так художня література, як та, що дає матеріал для художньої творчості. це література, так звана, мемуарна. Але перш за все треба в'яснити, де фактично отаборилася ця емігрантська література.

Як орган західно-української літератури в Галичині давно вже існував солідний європейського типу місячний журнал „Літературно-Науковий Вісник“, першим редактором якого був славетний Франко.

В останні часи цей журнал був переведений Грушевським до Києва й тільки під час імперіалістичної війни видання журналу припинилося. І ось тепер у 1921 році цей журнал знов почав видавати знаменитий фундатор українського фашизму, славновісний Дмитро Донцов. Грушевський у пресі листом повідомив, що цей новий журнал під назвою „Літературно-науковий вісник“ нічого спільного немає з тим журналом, який видавався під редактурою Франка, а сам журнал, переходячи до другого року свого існування додав таку передмову до першого числа... (читає)

„З новим роком (1923):

... редакції вдалося з'єднати коло свого прапора, з незначними винятками, всіх живучих поза межами Сов. України замітних українських працівників пера на полі красного письменства, науки, історії, мистецтва, публіцистики, філології і літературної критики. Се об'єднання удалося доконати без винесення еклетицизму у програму журналу, без лагодження і завивання у бавовну наших провідних думок (натяк на „Сов. Укр.“). На убіччю лишилися лише макси-

малісти зправа і зліва, які капітулюють перед білими або червоними переможцями".

„В останні часи ЛНВ-кові удалося з'єднати нових співробітників також на Вєл. Україні; в цій книзі йде друком перше оповідання, отримане нами з Сов. України («Комуніст»).

Ось які завдання ставив собі Дмитро Донцов зі своїм відновленим і модернізованим журналом. Цей модернізований „Літературно-науковий вісник“, якого зреклись його фундатори в особі Грушевського, почав організацію своєї аудиторії і в першу чергу з'єднав авторів мемуарної літератури. Ця література відбиває настрої емігрантської маси й через те, що вам мабуть не доведеться з нею ближче познайомитись, а між тим вона має для нас певне значіння, дозволює собі тут у першій частині своїй доповіді навести декілька уривків.

У другій частині, коли говоритиму про жовтневу літературу, подбаю обійтись без цитат. Ось спогади Г. Юртича про „І Симферопольський полк ім. Петра Дорошенка“. Він розповідає про те, як організується національна боротьба і яка була боротьба між офіцерськими командним складом українських старшин і між салдатськими радами керенських частин (читає)

„Замовні у принципі, москалі погоджувалися на татарську, польську, грузинську, жидівську та інші секції, але не визнавали радії утворення української секції, бо „все малороссы прекрасно понимают русский язык, да и лекторов, знающих галициско-украинский язык не отыщешь в гарнизоне“, говорили воєни. Згідно з постановою залогової ради салдатських депутатів, пропонується командирам окремих частин залогі сьогодні о... годині вислати до будинку... гімназії всіх салдат „українців“ губерній... (перелічено всі укр. губернії). Туж ж прибути всім офіцерам, що походять із зазначених губ. Підписали: начальник залогі капітан Замітин. Аг'ютант пор. №... Прибуло щось до 7 тисяч. Відкривши віче, я запропонував:

— Хто поміж вами українці, піднесіть руку догори?

Піднесли не більше 300 рук.

— Малороси! Піднесіть руки.

Піднесло руки біля половини присутніх.

— Хохли! Піднесіть руки.

Знов піднесла руки добра третина.

— Українці, малороси і хохли! Вєл разом піднесіть руки!

Понад головами кількатисячної юрби піднісся ліс рук. Одиниці, що не піднесли рук, не були помітні..

Цей мемуарист докладно розказує, як починалося національне освідомлення цих хохлів. Він пише:

„Промовці з'ясували, що „малороси“ і „хохли“ це назви, якими надімали нас наші вороги, гнобителі і що правдива назва всіх людей, що говорять такою ж мовою, як і промовці, в Україні, а наша батьківщина, коли була вільною, то звадалася не „Малоросією“, але Україною... Одному з промовців набігала думка показати синьожовту стрічку і запропонувати піднести руки тим, що знають значіння з'єднаних кольорів. Всього з десяток людей знали кольори національного прапора. Маси ще не знали того“.

Таким чином, досить протокольно розказує він, як ішла ця обробка тих темних мас, що не знали значіння „об'єднаних національних кольорів“.

Ось другий спогад, як автор мемуарів утік із під розстрілу. Військовий старшина мусив їхати з Київ на провинцію. Один боротьбист сказав йому, що можна їхати, і він поїхав. Але виявилось, що в тому місті, куди він приїхав, уночі був більшовитський переворот і старшина опинився у „більшовитських лабетах“. Його заарештували і провадяться допит, іде діалог між більшовитським командиром та петлюрівським старшиною (читає).

— Чем заінімаєшся, іді гдє служілі до вашого ареста?

— Служив членом повітової земельної управи.

— Так, а чем служілі перед приходом Немцев?

— Служив начальником черкаської повітової міліції та повітовим отаманом Вільного Козацтва Черкаського полку.

— Так, знаєм. А вот розкажіте, як ви білі большевіків на ст. Бобринской в марте прошлого года?

— Про те, як я бив більшовиків, мені аداється, що ви вже добре знаєте, а може ви хочете знати, за що я їх бив?

— А ну-ка розкажіте, за что ви їх білі, ето интересно,—запитав іронично председатель Че-ка.

— Я воював із ними, виконуючи наказ нашого найвищого уряду, Центральної Ради. Я воював із російськими більшовиками, як з непростими нашими окупантами, воював із ними, як із посигателями на нашу національну волю та самостійність; бив російських більшовиків, бо вважав їх такими ж імперіяістами, як і царський уряд, я бив їх...

— Довольно, довольно... Знаєм ми еті шовіністическіє бредні.

— Не хочете слухати правди в присутности наших юнаків, Українців, переодягнених у червоноармійців?

— Молчать!..

Ці мемуари являються для мене прелюдією до нашої емігрантської літератури. Ось і ця сама література—це те саме оповідання „Комуніст“, яке—зазначає редакція—було першим оповіданням, надісланим із радянської України до цієї редакції. Оповідання „Комуніст“ починається з того, як загін червоноармійський був оточений добровольчеським отрядом і мусив здатися. Начальник добровольчеського відділу запропонував всім „жидам“ вийти вперед. Серед червоноармійців був один комуніст-єврей, про якого тут далі йде мова (читає)

„...тоді осавул скомандував жидам вийти з юрби і стати окремо. Тимчасом, як Грицько Островський „помкомсотні“ і секретар „комосередка“ шойно розбитого червоного полку, мав виходити, йому нараз спало на думку затаїти своє жидівське походження, скориставши зі своєї неподібности до жидівського типу... Що змилили він радів зі своєї вигадливости. Аджеж він справді зовсім не схожий на жид! Вимова бездоганна. Документи взято разом із одежою. Хто догадається, що він жид? Не дурно його батько любив частенько говорити: мовму синові справді вигідно жити, бо він живе в машкарі.. Вісім жидів уже стояли геть, із руками скрученими за спину. Коли Островський глянув на них, його попередня радість стала в'янути під натиском якогось незрозумілого сорому. Але він швидко пригасив цей недоречний прояв національного почуття.

— Я—комуніст,—сказав він сам собі“...

Далі картина, як вішають цих „жидів“. Досить докладно, натуралістично подано: як козаки чепляються за ноги для того, щоб повішений скінчив свій життєвий шлях. Після цього малюночка починається знову опис переживань „жида-комуніста“. Він пробує тікати. Поліз на паркан, далі й через вулицю він бачить, що йде жид. Звертається до нього і прохає, щоби його відрятував.

Я полонений... Мене змобілізували більшовики... Батько мій кравець... Рятуйте, я ж жид! Цей приводе в організацію поалеї-ціоністів.

Тепер останній абзац: ідучи безпечно з перепуском „жид-комуніст“ міркує:

„Нехай тільки ми візьмемо місто назад, я покажу тому секретареві (поалеї-ціоністові), кудюю йти; буде він у Ч. К. замість Сіону“...

Маємо в цьому оповіданні два моменти. Перший, коли комуніст стояв серед лави тих, кого мали вішати й коли викликали „жиди, вийдіть уперед“, тоді він думав, що він комуніст. Автор натякає: от які ці комуністи! Потім другий момент, коли комуніст признався, що він жид, а не комуніст. Це його рятує, а він уже мріє помститися тим, хто врятував його. „Отакі ці комуністи“. Підсовує свій висновок автор останнім натяком.

Таким чином ми познайомились трошки з прозою, переходимо тепер до лірики. Переходимо до таких органів, як „Тризуб“, орган УНР,

петлюрівський орган. Цей орган характеризується одним невеличким уривком, який я вам тут і наведу (читає).

Ти приходи до мене на могилу,
Квіткою приходи
І вербу смутну, похилу
На могили посади,
Ти приходи...

Тепер ми бачимо, яку поезію містить в собі цей „Тризуб“. Треба взяти на увагу, що такий же матеріал містить і „Л.-Н. В“, не під час боїв і поразки, а вже в 1921 році.

Борис 1921 рік.

Де ж та сила молодеча?
Радість, сміх, надії?...
Всюди смуток... Порожнеча...
Стомлені вій.

Де ж та віра молодеча?
Для чого ж ті роки?
Всюди туга... ворожнеча...
Та густі тумани...

Або ось другий поет Михайло Обідний, пише своє „Без кінця“ в Х-й книжці Літературно-Наукового Вісника... (читає)

„Мих. Обідний“. „Без кінця“.

Непокірна, уперта і дика,—
Не здолав ніякий тебе чорт.
Гей, музико ти наша музико...
Гострив меч об пороги Дніпро.
Він немов характерник лукаво,
Усміхнувшись, глядять на гостей.
— Любі гості, знаєдто ви жваво
Нашу душу і серце їсте.
І старий пригадав: „Генерали
Руйнували колись нашу Січ...
— Катували... ех, ех рабували...“

— Не пожераа хижаська нас ніч”.
Щось гуде заповідно-велике
В буревісних Дніпрових словах...
Якось синілось мені поле дике
І стоока червона сова...
Так іду, як бурлака навмисне
Без кінця... (десь приспить мене бір)
Щоб твій образ пречисто-огнистий
Сповідить вище сонця і зір.

(Л.-Н. В. 1926, кн. X).

Відомий поет-наддністринець Б. Лепкий так реагує на сучасне становище Галичини:

Не видно ні церкви, ні хати,
Весь край оповився імолю...
Заплакала божая мати
І очі закрила рукою.

Теж і в прозі:

М. Тоня.

Новий хрест.

Жовтіє пусте обдерте осіннє поле. Кругом ні одної деревини, ні одного корчика. Тільки ось тут край села на роздоріжжю похилився нещобтесаний дубовий стовп.
Зі села вибіг маленький хлопчина, підбіг на роздоріжжя, клакнув перед стовпом, зложив рученята і молились.

Пустим зашмердан шляхом надійшов синевенький дідусь, глянув на хлопчика, станув і похитав головою:

— „Гей, гей, ти дурна надійко! А чому ти молишся перед стовпом?“

Хлопчик обернувся.

— „Се тут, дідусю, повісили—мояго тата“...

З поля надалітала саме борона і сумно закричала.

Дідусь схилив голову, скинув шапку і перехрестився—перед новим українським хрестом.

В 1923 році в Літературно-Науковому Віснику було вміщено ліричну поезію молодого поета Антона Павлюка... (читає)

Там над буйних жива далекою казиною
Заласкавився літневий південь,
Розцвітає бур жагучая принада...
Ой царице! По риданнях,—темні грози!
Снами барвними цвіте земная влада
Як невольничі дівочі перли-сльози...

Тут уже ми не маємо того песимізму, який ми бачили раніш. Але цей Антін Павлюк, який в 1923 році друкував свої твори в Літературно-Науковому Віснику, він в 1925 році випускає в Празі свою збірку поезій під назвою „Життя“, де читаємо таке... (читає)

Вітри,—як жили!—Кров їх теж червона
Від серця земського в світі свій біг стремить!
І хто ж їх спинить? Хто їм заборонить,—
Як ранок сонцем бризне:—жити!

І тому ми зараз можемо сказати, що Антін Павлюк є вже нашим поетом. Більшість молодих письменників Західньої України поволі перероджуються. В останньому числі „Червоного Шляху“ надруковано поему „Смерть Франка“ молодого галицького поета Бобинського. В його особі маємо другого молодого поета, який також переходить межу УНР-івської, петлюрівської поезії.

Перейду до поезії ліричної наших емігрантських письменників. Для цього я гадаю, що досить буде нині взяти одного такого поета, як Олесь.

Олесь видав в еміграції збірку „Чужиною“. Я зачитаю дві-три поезії, які є прикмітні для всієї еміграції в цілому і для Олесья з окрема.... (читає)

Месіє, Месіє! Од місій спаси!
В далекі, далекі краї однеси,
В пустелю Сахару, або на бігун,
Де б міг я торкнутись занебаних струн.
Але говорили мені вже давно,
Що в Африці наші купують майно,
Що нам подастило: один отаман
За пів міліона придбав караван.

Що з неграми ми в найтіснішій зв'язку,
Що безліч вагонів купили піску,
Що швидко вертаєм для важних парад,
А також, звичайно, по гроші назад.
Втічу на бігун я, але вже і там
Щастить починає нечужо нам,
І можна сказати, вже два бігуни
Наділи, як море, широкі штани.

Вже прапор наш має на двох бігунах,
Як два оселедці на вірних синах...
Лишається Київ узяти і край,
Але, моя пісню, про Відень співай.

І далі він починає співати про Відень. В цьому співі найкращого українського лірика, який ніколи не був чужий революційному настроєві, його поезія відбивала часом рух пролетарських мас, цей поет починає оспівувати богемне життя безробітної з примусу інтелігенції... (читає)

Урбанікелер, Урбанікелер,
Ах, не один я лишив там гелер,
І не один я там випив трунок
Під „Dich ich Liebe“, під поцілунок.
О, Гумберт Мольгейм! Хто ще знайшов би
Без тебе, майстре, ці катакомби,
Хто обернув би сумну пустелю
В корчму привітну, в ясну оселю.

Вечірна сутінь серпанком в'ється,
Вино золотисте промінням лється
Пташки віденки щебечуть—грають
І, наче крила, їх руки мають
Летять пташками в голодні шлунок
Як жар, гарячі їх поцілунок...
Уста шепочуть: „люблю, кохаю,
Тебе, чи іншу—хіба я знаю“.

Урбанікелер, Урбанікелер,
Ах, не один я лишив там гелер,
Коли б не келер, коли б не злидні
І досі б жив я в веселім Відні.

І останню поезію я дозволю собі прочитати в цілому, бо в продажі цієї книжки немає. Мова за славетній Віденський Пратер—місце народної розваги. В цій поезії звертаю вашу увагу на останню строфу, яка розкриває задум поета: (читає).

Пратер! Пратер! Сон дитячий,
Казка дивна, чарівна:
Раз угледь, але вже вічно
Буде снитися вона.
Всі на Пратері веселі.
Скрізь музика, галас, сміх...
Тіри, бори, каруселі...
Каруселі. Скільки їх.
Тут одні лише дракони,—
Линь на крилах чарівних.
Цілий день за пів корони
Можеш їздити на них.

Там лише човни, карети,—
Немовлятко не впаде...
Каруселі. Де ти? Де ти?
О, дитинство золоте!
Хочеш птахом в небо знятись?—
Щож? На колесо ставай:
Будеш соколом аніматись,
Щастем сповнений укрвай.
І сього для тебе мало?—
Сядь в возочка на горі,—
Тільки б духу в тебе стало
В цій шалено дикій грі.

З криком будеш ти літати
То на гору, то з гори,—
Хай поспробують догнати
Тебе вихорі й вітри
Як захочеш змірять силу,
Бий що-сила молотком,
Як дзвінок задзвонить, сину,
Можеш зватися козаком.

Пратер! Пратер! Скільки жасних
Ти хвилини народу дав!
Скільки ти думок прекрасних
Каруселями приспав!

Це зовсім слушно! Цей Пратер—є колосальна установа для при-
спання народу! Олесь збагнув соціальне значіння не тільки Пратера:
появляється друга книжка, яка випущена під псевдонімом В. Валентина,
і зветься „Переза“. Наведу два уривочки: (читає)

Хожу, як дурень, як дунатик...
Це Кертнер-Штрассе, чи Хрещатик?
Я швидко очі роздери,
Але ніяк не розберу.

Та ти не смійся,—кажи, Тарасе,
Хрещатик це, чи Кертнер-Штрассе?
Дивлюсь: Петро, Хома, Іван,
Брехун, Дубровін, Хуліган...

Вся еміграція поділилася на орієнтації. Поет думає, що й він пови-
нен мати орієнтацію: (читає)

Моя орієнтація.

Орієнтуюся! Спасибі!
Але на кого?—докажіть!
Чи легко це зробити рибі
Коли на березі лежить?
Орієнтація шість років
Була у мене на царя,
Страшний для мене був Набоків,
Вже не кажу про Носаря.
Пізніш папашу Мілково
Я маче батька, полюбив,
Хоча до нього від Гучкова
Я колосальний крок зробив.

Ах—Револуція! Керенський
І чорт, і д'явол—більшовик,
І все, чого язык рутенський
Казати голосно не звик.
А далі знаєте—Антанта...
І німці... врешті хто кого?..
Сіжу то тут, то в Букарешті,
Виношу тисячі негод...
Орієнтуюся нарешті,
В останнє вже, на свій народ!

Тепер ми переходимо до прози сьогоднішнього дня. Я зупинюся
на 2-х авторах. Один з оцих авторів відома письменниця, яка видала
колись перший маніфест українського символізму—Катря Гриневичева.
Тепер у 26 років вийшла її збірка новель „Непоборні“ і це чи не най-
більше явище в літературі на Західній Україні.

Отже, лірика Олесь і проза Катрі Гриневичевої.

З цього збірника я зачитаю один уривок через те, що його пере-
казати не можна. Річ тут у самій формі теперішньої галицької прози.
Цей маленький уривок характеризує стиль Західно-української прози...
(читає)

...Я зупинилася зором на лінії, витягненій лучем у синяву неба й поволі
вступила у храм, круглими, витоптаними сходами, по яких може проходила колись
чиста, як майський світ, Гретхен, Шубертове кохання. Вона певно держала в одній
руці святий роброн, у другій молитовник в білій хустині, з застромленою між
сторінки віткою роки.

Мене окутала темінь ушерть повна внутрішнього світла, стокольорова, пере-
сіяна кризь вікна, тонкоузори, як валенсіянське мереживо. З ніші, в недалекому
куті поглянувши на мене з під брів насулених вічною тіпшо германські святі в
мідних шоломах з окиссю, у нагрудниках із кільчастю чешуйки з копіями.

— *Zacrimae Christi!* О, ви Савози Христові!

Як чайка скигавть віолончелю; жіночий альтавий голос оксамитною стрічкою
тече кризь мук духові пальці. Прислоняю очі руками від блиску пісні, чистоті, як
лілія раю...—Свят, свят, свят, господь Саваоф („Утеча").

— Те, чого нема в Стефаника! Містики в нього немає.

В останній книжці „Літературно-Наукового Вісника“ ми бачимо останнє слово західно-української прози. Зветься це оповідання „Відгуки“. Авторка—Наталія Королева, можна допустити, що вона не галичанка, а наддніпрянка, описує, як блукала по вулицях Праги. Вона кохається у старій архітектурі. Вона думає, що на цьому майдані, де стоїть шестиповерховий будинок, треба було б стояти маленькому будинкові, бо він був би гармоніював з великим собором.

Підчас свого блукання, вона зустрічає старого патра.

Я зачитаю уривочок, де описується куточок стародавньої Праги... (читає)

„Довкола вирувало життя великого міста. Старовинним прекрасним мостом з обох боків бігли заклопотані люди, сюди й туди пролітали автомобілі, минаючи одинокий фіякр, що видавався неначе якоюсь віньєтою зі старої книги, ілюстрацією з якої був і сам дияволий Карлів Міст. Міст, з котрим зв'язано багато поетичних легенд, якого вартує закутий в залізо лицар із поржавілим мечем і на якому нерухомо, в кам'яному спокої стоять з обох боків численні, мовчані кам'яні постами святих. Байдужі, нічим не здивовані статуї, дарма, що біля їх ніг-виром точиться рухливє життя, таке неподібне до того, що було за „їх часів“, коли вони були ще нові й не поточені дощем та вітром“.

Далі розмова авторки з оцим самим патром, як потім вияснюється, знавцем старовини, що також любить стародавню Прагу, й на цьому ґрунті вони зійшлись. Патер має збірку стародруків із гравіюрами старого міста, вона цим зацікавлюється, вони умовляються, коли вона має прийти до нього. Вона приходить, патер показує старі гравіюри. Вона починає розглядати цю стару Прагу... Раптом вдивляється в патра й бачить, що вона його вже давно знає, що це той самий патер, який її колись спалив на міському майдані!.. (читає)

„Канонік радо згодився допомогти мені. Чимало такого матеріалу було і в його власній бібліотеці, бо він працював над середньовічними архітектурними формами церковного будівництва та їх впливами на форми Інфул, що за старих часів уживалися пражським єпископатом. Крім того він обіцяв протягом якогось тижня здобути кілька альбомів ще у своїх приятелів та з монаших книгозбірень. Ясного морозного дня, коли вся Прага випадала у срібній імлі, як старовинна казка,—я в умовлений час подзвонила у двері каноніка... Я ще раз поглянула на патра й невідомо трохи захвилювалася... Його обличчя вдалось мені дивно знайомим. Може я бачила його на образках? Малярі радо представляють таких „Монсінґорів“, як вони серед книг та хартій бавляться з котятками, усміхаючись із балаканини папуги, відбиваючи на своїм мудрім обличчі вираз дитячої радості у хвилину відпочинку“.

Але потім цей патер не нагадує їй вже старого портрету, а нагадує щось інше. Колись раніш, коли вона з ним ходила по вулицях, сказала йому, що їй здається вона вже колись жила у Празі. Він спитав, чи не теософка з неї, або спирітка? Відповіла—„ні, я звичайна парафіянка“.

Отже, тепер, поглянувши на гравіюри старої Праги, вона раптом щось згадала... Патер зовсім міняється у її очах: це не той добродушний канонік, якого вона бачила на картині, а жорстокий кат, який їй сказав, що вона від діавола, що діавол її спокусив і її правдиво спалено.

Ось ця розмова (читає)

„Фра Роберте!—немов не я, а хтось инший промовив моїми устами, Фра Роберте! Та невже ж ви не пізнали мене?.. Фра Роберте, знов заговорила я.—Чи ж знаєте ви, що ви—Домінікани, спалили мене тоді на Празькому майдані цілком не по правді? Я ніколи не була відьмою... Діавол...“

... Це найлогічніша істота у світі—твердо й остаточно сказав патер.

— Не я, не я... Це ви йому вірите,—маїже пошепки відповіла я.

— Так, віро! Бо не вірити в нього—ересь; а заперечувати його існування—це тричі ересь!

При сих словах знову якоюсь світло стало в мене в голові. Я цілком ясно згадала, що ці слова я читала у трактаті Фра Роберта, Домінікана, „de peccatis“. Я

бачила ясно й ту книгу, у якій вони були надруковані, й докладно пригадала, в яких обставинах у Києві, й коли саме я її читала" ...

Потім світло знов ударило у її обличчя, вона заговорила до патра, але він не знав, про що вона з ним говорить. На цьому новелька закінчується. Вона цікава для нас своїм стилем: естетикою та містикою. Це той стиль, який нині панує у західній літературі. Ця новела показує, що письменниця за сприятливих умов змогла б містику в собі пережити. А це, що вона в обличчі сучасного попа бачить ката, мені здається, що це є підтвердженням того, що така інтелігенська душа могла б змінитися. У всякім разі це є зразком стилю західно-української літератури. Старий декадентський естетизм і містика, нічого нового.

Я закінчу свою першу частину згадкою про тих письменників, які в еміграції або письменники себе не виявили. Тут доведеться тільки згадати Черкасенка, Шаповала, який організував „Нову Україну“, Багацького — колишнього начальника Київської міліції і редактора „Української Хати“, ну і залишається тільки Володимир Винниченко.

Найбільша його річ—величезний роман „Сонячна машина“. Сюжет цього роману. Сім'я кронпринця. Час революційного „заколоту“. Королівські дочки „гинуть“, вони мусять віддаватися за капіталістів! Іде боротьба праці з капіталом у 23 віці. У цій боротьбі класів ніякого місця для радянського Союзу нема...

В другій новельці оповідається невеликий епізод із нашої радянської дійсності. Якийсь лікар зустрічає якусь панночку, якій треба переїхати фронти горожанської війни до більшовиків, бо—як потім okazується—вона має там забити командира. Лікар знайомиться з нею і вона прохає, щоб він допоміг їй. Він згоджується. Вона звертається до більшовитської влади й по дорозі червоноармієць хоче її провести. Вона попадає у більшовитську комендатуру й всі запобігають їй допомогти за один її погляд. Вона одержує всі перепуски і йде „на той бік“.

Коло сільської ради висить вивіска. Її червоноармієць здирає. Але жовто-блакитна вивіска цупко держиться! Селяни стоять і байдуже дивляться. Вони не допомагають...

Новелу написано майстерно і все-таки вона нехудожня. Вона найбільш багато натяків дає на те, що більшовитська влада є влада не від ґрунту. Така теперішня Винниченківська проза. Вона тенденційна. Вся ця новелька являється ілюстрацією до тої знаменитої Винниченківської тактики, що треба всім емігрантам вернутися на Радянську Україну й займати посади, форсирувати українізацію і потроху, використовуючи більшовитські закони, роз'ятрувати національну боротьбу, а потім справа збройного повстання, це діло 10-те.

Емігрантська література непереможно зменшується, просто так, як віск од огня „тане й тоне“...

І старий Самійленко, який колись боровся з запічним патріотизмом, а потім мусив емігрувати, все ж таки умирати приїхав додому...

Слідом за ним, приїхав поет Микола Вороний і є чутка, що їдуть рештки.

Після перерви перейдемо до жовтневої літератури.

(Закінчення буде)

ПРОБЛЕМА ПРОЛЕТАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА

I.

Проблему пролетарської культури й мистецтва зокрема найширше поставив А. Богданів (див. його: „О пролетарской культуре“ сб. ст. 1904—1924 р., „Книге“ 1925 р., зокрема статті: „1918“—Возможно ли пролетарское искусство; Пролетариат и искусство, Что такое пролетарская поэзия, О художественном наследстве, Критика пролетарского искусства, Простота или утонченность, Пути пролетарского творчества, ст. 100—200).

Щоб зрозуміти постановку питання в А. Богданова, треба спочатку в найзагальніших рисах познайомити читача з його соціальною теорією.

А. Богданів дивиться на суспільство, як на одну з форм організаційної проблеми, як на організацію елементів, що входять в суспільства у вигляді соціально-організованого (об'єктивного) досвіду. Техніка суспільства для нього це організація елементів досвіду в формі уміння, трудового пристосування до природи, ідеологія—пристосування до техніки, вища форма організації досвіду.

Соціальне буття визначає соціальну свідомість: техніка суспільства створює техніку ідеології. Остання дає дві форми пристосування (до техніки) 1) пізнавчу форму, форму взаємного розуміння (мова, наука, мистецтво), 2) регулятивну форму (мораль, право, релігія). Але, як база, так і надбудова складається із тих же елементів соціально-організованого досвіду. Тому теза: „буття визначає свідомість“, перетворюється в антитезу: „соціальне буття і соціальна свідомість у тісному розумінні слова тотожні“, а відтак в організаційну теорію, в якій вище, складніше організований досвід являється підоймою для реорганізації нижчих: тоб-то ідеологія стає базою для зміни техніки економіки, як відношення між людьми в процесі продукції. А. Богданів розкладає на техніку—ставлення до предмету праці і на ідеологію в згаданих двох її формах: пізнавчій та регулятивній.

Така організаційна схема А. Богданова.

II.

Конкретизуючи цю схему в проблемі пролетарського мистецтва, А. Богданів дає визначення мистецтва.

Мистецтво не є „прикраса“, як це здавалося для паразитних класів, а організаційна форма класового життя, засіб об'єднання, консолідації класових сил. Це організаційний акт, що закріплює єдність трудового колективу.

Мистецтво від других форм ідеології і зокрема науки, відрізняється тим, що воно є організація живих образів (а не абстрактних понять, як в науці). Тому галузь мистецтва ширше за галузь науки. Мистецтво може організувати не тільки уявлення людей, їх знання і думки, але також і їх почуття і настрої. Мистецтво різними способами (музичним звуком, словесним образом, фарбою, мовою каменю, дерева і заліза) зв'язує людей у єдності настрою, виховує і соціально формує їх відношення до світу та до інших людей. Мистецтво не тільки ширше, але й сильніше науки,—як знаряддя організації мас, бо мова живого образу ближча і зрозуміліша для нас.

Організуючи людей, мистецтво в образах (форма) висловлює ідеологію (зміст) певного класу. А. Богданів зазначає, що іноді форму зовсім не можна відділити від змісту. Критика форми часто-густо переходить у критику змісту. Художня форма, як і всяка інша, має організаційне значіння. Форма є техніка ідеології (техніка викладу, поезій, музики і т. д.) Так само, як техніка виробництва прогресує з розвитком виробництва, — техніка ідеологічно-класова прогресує з розвитком класу та його ідеології.

Таким чином зміст і форма відповідають одне одному. Коли міняється класовий зміст, то до нього пристосовується і форма. Революція змісту попереджає революцію форми.

Схематично кажучи, процес взаємодії змісту, форми відбувається у такий спосіб: з'явився розподіл на

В авторитарному суспільстві, де класи організаторів і виконавців; авторитарна ідеологія, одрив організуючої функції од виконавчої, спеціалізація та обумовлений нею індивідуалізм утворив свою відповідну змістову форму. З розвитком суспільства підпадав клас організаторів феодалів і підпадала його ідеологія. Натомість з'явилося індивідуалістичне суспільство, яке принесло свою ідеологію і свою форму мистецтва. Революційна спочатку, ця ідеологія ставала реакційною, підпадала, а за нею ми маємо занепад форми. Романтизм і класицизм відбиває період розквіту буржуазного суспільства й тому в ньому розвинувся відповідний стиль. Простота, ясність і чистота цього стилю (у Пушкіна, Лермонтова, Байрона, Шілера, Гете) зв'язана зі змістом, що розвивається, або вже розвинувся, але ще не прийшов до занепаду. Коли ж занепадає ідеологія (зміст), тоді за недостатком змісту митці класу, що сходиться із кону, присвячують себе цілком формі.

Таким чином, ускладненість форми відповідає змістові, що відмирає, дрібнішає, підпадає. Так, наприклад, занепад ідеології буржуазної класи відбився на формі мистецького твору в той спосіб, що буржуазні митці стали писати химерним стилем: із римами в середині, спочатку, трьохскладовими, п'ятискладовими, семискладовими римами, зі зміною наголосу, у формі трикутника, так, що можна читати і спочатку, і з кінця і т. д., і т. д.

Серьйозний, або навіть просто розумний зміст не можна убити в цю форму: вона відбиває занепад змісту.

Таким чином, А. Богданів приходиться до того висновку, що не тільки зміст, але й форма, техніка має класовий характер. Що до техніки, яка вживається в процесі продукції (ми нагадуємо, що під технікою А. Богданів розуміє не так машини, як уміння людей, працювати), то вона може бути „загально-людською“, не буржуазною і не пролетарською, хоч і тут одбивається неоднакове відношення двох класів до робочої сили. Що до техніки ідеологічної, то вона повинна стати класовою, тобто відбивати класові інтереси, класовий зміст.

III.

Який же класовий зміст пролетарської ідеології і яка класова форма (техніка) повинна бути у пролетарського мистецтва?

А. Богданів характеризує ідеологію пролетаріяту перш за все, як ідеологію колективістичну в протилежність до індивідуалістичної ідеології буржуазії. Замість старого, зосередженого на собі і само-закоханого „я“, в пролетарському мистецтві виступає колективно творче „ми“, або „я“, яке усвідомило собі свою справжню роль і своє місце.

А. Богданів повстає проти звужування пролетарської творчості до меж агітаційного засобу і проти думки, що пролетарське мистецтво повинно обов'язково бути „життєрадісним“, щоб там не було. Він, наприклад, критикує поета, що в травні 1918 року в добу важкої боротьби революції з ворогами, в добу величезних задач, в дні розрухи й голоду солодко славословив „радість, що блищить у наших днях“. Пролетарське мистецтво повинно відбивати життя, як воно є, бо дух трудового колективу є перш за все об'єктивність.

В „Критиці пролетарського мистецтва“ А. Богданів вважає необхідним одмежувати пролетарське мистецтво від селянських впливів, що небезпечні своїм індивідуалізмом, культом авторитета „угодників божих“ і т. д., од сацдацьких впливів, що небезпечні споживчою ідеологією і психологією руйнування і від впливів інтелігентських, що можуть прищепити пролетарському мистецтву індивідуалізм, культ героя і інтелігента-організатора.

Колективізм пролетаріята вибігає із положення робітників у процесі продукції, де колектив робітників перетворюється в керівника залізних рабів, а його праця—у працю організаторську, яка вимагає уваги, контролю, ініціативи.

Тому методи пролетарської творчості розвиваються у бік моністичності й організованого колективізму.

Цій колективістичній ідеології повинна відповідати техніка пролетарського мистецтва.

Поет-пролетар зливається з колективом. Поет-пролетар носить у собі свій колектив, з ним працює в поетичній творчості, як і в іншій формі праці. Його творчість—це тільки складніша форма праці; а тому він неухильно повинен старатися бути ясним, бо ясність—це доступність колективу, це елементи колективізму.

Тому А. Богданів радить наслідувати в техніці митцям старої класи епохи розквіту, а не епохи занепаду, коли, як ми вже згадували, техніка ускладнюється за браком змісту. Класова техніка нової ідеології, що народжується, не повинна наслідувати останнє слово старої класової техніки (як це робиться у техніці виробництва) та й то не безоглядно, бо наприклад система Тейлоризму не може бути тотожною з радянським гаслом підвищення продукційності праці. Вона примушена виходити із того, що було і є, тоб-то із чужої класової техніки, але з техніки найвищої. А такою є техніка, що повстала в епеху революційного юнацтва і мужнього розквіту старої класи, а не техніка, що відбиває її сучасний розклад і занепад.

Звідси порада: вчитися, головним чином, у великих майстрів минулого, що жили в епоху розквіту старої класи—у романтиків і класиків, що жили десятки, а іноді сотні років перед нами, бо тільки в могутній простоті, чистоті і ясності форми новий художник знайде те, що йому треба. Він повинен відкинути вибагливу витонченність та естетизм техніки буржуазних митців епохи занепаду, бо він не ювелір, а коваль у майстерні титанів.

Друга характерна риса пролетарської поетичної техніки (А. Богданів обмежується розглядом словесного мистецтва) є правильність ритму, що відбиває собою ритм руху машин. Правильний ритм ближче для пролетарського поета, як ритм вільний, що відбиває ритм живої природи, де менше механічної правильності й повторення.

Проте ритм вільного віршу, як форма складніша, (бо заснована на ритмові образів), стає також формою, що відбиває відповідний зміст: так наприклад, коли мова йде про революцію, що ламає звичайний ритм життя, часто вживається вільний ритм. Взагалі новий зміст вима-

ває відповідної нової формий завдання пролетарського митця полягає не в тому, щоб ганятися за химерними технічними фокусами й конкурувати з буржуазними рафінованими естетами епохи занепаду, не в тому, щоб засвоїти останню буржуазну техніку, яка не до лиця пролетарському митцеві, „як костюм лондонського денді не до лиця робітникові-соціалістові“.

Завдання полягає не в тому, щоб зрівнятися з буржуазними митцями в умінні володіти витонченою, ювелірною формою, а в тому, щоб піднятися безконечно вище їх, взявши як сказано, від старої класи періоду революційного розвитку й розквіту не зміст (переживання колективу мають інший зміст), а тільки форму і пристосування її до нового змісту, бо для переживання колективу ще нема своєї мови, бо новий зміст повинен створити нову форму.

Виходить треба із кращого, що є. Простий, ясний, чистий стиль Пушкіна, Лермонтова, Гоголя, Некрасова, Толстого найбільше відповідає завданням, що стоять перед пролетарським мистецтвом, але, звичайно, не раз підкреслює А. Богданів, новий зміст обов'язково створить собі й нові форми.

[IV.]

Після цього стислого короткого викладу основних думок А. Богданова що до проблеми пролетарського мистецтва, ми можемо перейти до розгляду самої проблеми. Але за браком місця змушені обмежитися тільки тим, що підкреслимо деякі суперечності в теорії А. Богданова. (Детальнішу критику мистецької теорії А. Богданова див. у статті І. Вайнштейна „Искусство и организационная теория“ Вестник Коммуна. Академии № 11).

Перш за все впадає в око загальна постановка питання про ролі ідеології. Проблема пролетарського мистецтва і взагалі пролетарської культури для А. Богданова є чисто організаційна проблема. Він не раз підкреслює, що пролетарська культура це є знаряддя перемоги всесвітнього соціалізму, що вона виховує, тоб-то соціально організовує робітничу класу в її боротьбі з буржуазією.

І мистецтво для нього є знов таки знаряддям організації соціально трудового життя людей, щоб на його основі, на основі культури взагалі—організувати практичні зусилля людей. Коротко кажучи, щоб перемогти буржуазію, щоб самому стати організатором, пролетаріят повинен стати культурним. Без утворення пролетарської культури (мистецтва зокрема) не може бути пролетарської революції. Звідси прямиий висновок: треба, щоб спочатку створилася пролетарська культура, й лише тоді можна брати владу в свої руки.

Треба, щоб пролетаріят в умовах капіталізму створив протинаєжну цьому ладові культуру, ідеологію, мистецтво зокрема, й тоді і тільки тоді за допомогою його організаційного знаряддя, він стане організатором,—він переможе. Це знаряддя пролетарської культури повинно бути організаційно вищим за культуру буржуазну—інакше нічого, звичайно, не вийде.

Цей хід думок логічно приводить до несподіваних наслідків: річ у тому, що пролетаріят СРСР підняв революцію у жовтні, не маючи вищої за буржуазну культури. І взагалі треба сказати, що в умовах капіталістичного ладу пролетаріят не може придбати собі такої культури: сама пролетарська революція вибухає іменно через цю неможливість. Коли буржуазна революція твориться класом, що як правило в культурному відношенні стоїть вище за стару феодальну класу, то в про-

летарській революції ми маємо якраз навпаки—клас, що стоїть нижче по своїй культурі перемогає класу з вищою культурою.

Для А. Богданова тут залишається два виходи: або визнати свою організаційну схему, що кладе в основу розвитку організаційну роль культури—за недостатню, однобоку, або визнати, що революція, де культурно нижча класа перемогає висококультурну, не є революція соціалістична. Третього виходу немає. Перший висновок робимо ми—другий робили такі прибічники соціальної теорії Богданова—як члени групи „Робоча Правда“ (див. про це брошуру Є. Ярославського: „Рабочая оппозиция“, „Рабочая группа“, „Рабочая Правда“).

З другого боку, тільки після перевороту політичного й економічного, що йде за політичним, пролетаріят одержує можливість себе культурно піднести на вищий щабель і не тільки зрівнятися але й перегнати в цьому відношенні буржуазію, бо його культура, маючи в основі вищий спосіб продукції якісно, являється іншою і тому може стати, при перемозі вищої економіки, організаційно вищою культурою.

Але чи буде вона тоді пролетарською культурою, пролетарським мистецтвом і т. д.?

Адже переворот в економіці й політиці, зроблений пролетаріатом для знищення класів, а з ними всякої класової культури, мистецтва і т. д.

Ця суперечка, діалектична суперечність пролетаріату як класи приводить до того, що він, являючись пануючою класою в Радянському Союзі, веде боротьбу за те, щоб перестати бути класою взагалі й розвиваючись культурно, знищити класову культуру, мистецтво і т. д. в тому числі і свою пролетарську, капіталізмом обумовлену культуру й мистецтво.

Отже дві труднощі повстають перед загальною, організаційною теорією А. Богданова—перша до перемоги—це культурна відсталість пригноблених пролетарських мас, які в умовах капіталізму не можуть здобути потрібних для революції організаційних навиків і друга—після перемоги (яка, як ми бачимо просто унеможливується тими умовами, що їх ставить пролетаріатові А. Богданов, бо пролетаріатові розвинути свою культуру не дає капіталізм)—це боротьба пролетаріату за знищення класів і значить, за соціальне знищення себе, як класи, інакше кажучи, боротьба за те, щоб всі класи суспільства перетворити в загально-людський колектив.

Таким чином пролетарська культура й зокрема мистецтво не розвивається в умовах капіталізму, що тримає пролетаріат у темряві та рабстві і з другого боку, пролетарська культура і мистецтво взагалі після перемоги пролетаріату, можуть розвиватися лише як загально-людська культура й загально людське мистецтво, бо пролетаріят підіймаючи до себе всі пригноблені класи, сам переходить в іншу якість і стає представником і провідником не своїх вузько-класових інтересів, а інтересів усього людства.

Це особливо помітно в ідеології пролетарської диктатури, яка селянство переводить на рейки соціалізму, діючи таким чином в інтересах не тільки своїх, і не тільки селянських (коли з селянства виключити куркульню), а в інтересах загально-людських.

Так само літературні організації в Радянському Союзі—або у нас, в УСРР, скажімо „Плуг“ та „Вопліте“—чи „Молодняк“ хоч і зветься вони по різному—перша селянською, інші—пролетарськими—не мають ніяких ідеологічних класових відмін, а лише відміння у методах своєї роботи. І одночасно, однакова їхня пролетарська ідеологічна платформа є платформа, що скерована на знищення класів, шляхом класової

боротьби, а значить і знищення тої класової ідеології, що на її ґрунті вони стоять.

Отже проблема пролетарського мистецтва, як і всі проблеми мистецтва, що стоять перед критиком марксистом, не так уже прості, щоб їх можна було убити в організаційну схему. І взагалі схеми дати не можна, бо дійсність це є діалектична, а не механічна єдність суперечностей,—єдність, що вимагає розгляду явищ у їхньому революційному походженні, розвитку і зникненні їхніх взаємних відносин у їхніх переходах у нову якість. І без знання діалектики суспільних процесів критик-історик літератури тільки заплутається у формальних визначеннях і механічних вульгарних схемах, як це не раз було й ще на жаль, буде з тими, хто не вмів схопити проблему не однобоко, аналітично, а синтетично у всій її суперечливій конкретності.

НОВІША АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА *)

I.

Вільсонівська ера являє собою ту канву, на якій вимережано сучасну американську літературу.

Характерні ознаки цієї ери це: розквіт і відмирання ліберальних ілюзій, прояв на поверхні політичного життя руху дрібної буржуазії, голосіння про післявійськову „демократію і цивілізацію“, декласування інтелігенції, широка еміграція духовно-бездоглядних письменників з Америки до Парижу.

Ера ця крім того насичена в центральних промислових районах Америки жорстокою класовою боротьбою мас, що спричинилася до організації першого бойового соціалістичного органу „Маси“.

Ера ця вклинюється на знаменні Вудро-Вільсоновські 14 пунктів, що призвели до кипіння самовар „нового світу“. Ера ця—ера повного поволення промисловим і фінансовим капіталом „країни вільних“, а як висновок—загострення класових протиріч у Америці.

В цей період Америка стає наймогутніша імперіялістична країна світу. Нью-Йорк витискує Лондон, як фінансовий центр сучасного капіталізму.

Ця гостра зміна має своє відображення у американській літературі, що раптово повстає проти закорінілих англійських традицій і робить спробу йти своїми власними шляхами. З'являється низка творів, у яких виявлено потяг зробити американську мову (була до цього жаргонним варіантом англійської), пануючою літературною мовою. Цим шляхом іде американський поетичний „ренесанс“, а цей період висуває плеяду найбільш відомих тепер письменників та драматургів Америки.

II.

Демократичні ілюзії, підкреслений „американізм“ і шукання нових форм (що їх вперше ввів Уот Уйтмен) є головні ознаки нової американської літератури. В прийомах і стильові нових письменників поєднуються впливи двох „літературних першоджерел“: біблії і... великих американських газет. За зміст їхніх творів стає з одного боку національна гордість, могутність і технічна перевага Америки, а з другого—пробиваються іронічні й гіркі протести інтелігента проти того, що складає основу цієї могутності: проти „стардатованого“ трестованого світу.

Більшу частину нової американської літератури просякнуто достатнім суб'єктивізмом. Автобіографічна новела—перший крок до літературної кар'єри в Америці. В цій автобіографічності проявляються стремління декласованого суб'єкта через літературу пристосуватись до оточення, з яким він, звичайно, не в ладах.

В біографії американських письменників, книга, що зустріла попит, з'являється поворотним пунктом; вона завершує період злиднів, приниження й згонів з буржуазного середовища й починає період успіху, великих прибутків, визнання і слави. Талановитий юнак, вигнанець із буржуазної „громади“ за його нездатність до гонитви за доларом, або ж, що сам утік од цієї громади дякуючи неумінню пристосовуватись до неї, через літературу урочисто повертає в „лоно“, що його колись

*) Статтю взято з органу німецької компартії „Rote Fahne“

кинув. Бо ж в більшості випадків розлад поміж майбутнім письменником і буржуазним оточенням буває чисто персональний і досить письменникові пробити шлях, щоб він не гаючись примирився з цим оточенням.

III.

Особливий відтінок новій американській літературі дає давня боротьба проти пуританських традицій.

Перші англійські переселенці до Америки, що до цього призвели їх не лише економічні умови, а й релігійні утиски, створили в Новій Америці, через тяжку боротьбу за існування, суворо-аскетичну мораль. Їхні теперішні нащадки, що поринають у багатстві й користуються з самих удосконалених завойовань техніки, знаходять установлений предками моральний кодекс за тісний собі. Офіційно буржуазна громада, на людях ще носить машкару суворої морали, тоді як в приватному житті вона з нею не церемониться.

Мир богеми—ця вивернена на виворот буржуазно-капіталістична цивілізація—п'ячить і розпутствує на скільки дозволяють це їхні кошти й водночас веде літературну війну проти „сухих законів“ (заборони на спиртні напої)—проти „синіх законів“ (що регулюють громадські взаємини й полову мораль) і проти цензури.

Однак не дивлячись на свою боротьбу проти буржуазно-капіталістичного громадського міщанства, американський письменник все ж залишається оплотом цього буржуазно-капіталістичного миру.

Він може одвернутись від ханжескої морали пануючої класи, але не може стати всупереч пануючих впливів свого середовища.

І цю особисту боротьбу відбито в його творчості. Звідциль і перемога полових проблем у американській літературі.

IV.

Домінуюча тема з белетристики Вільсонівської ери є боротьба талановитого індивідуума проти грубих утисків американського капіталістичного „громадянства“, хоч у більшості випадків, капіталістична природа цієї громади застається непомічена, вона вислизає з аналізу письменника.

Література ж, що відбиває життя робітничої класи на фабриці, заводі, шахті,—ще дуже бідна.

Правда можна зустрінути досить сильні образи з індустріальної Америки—але вони в кращому випадкові служать лише фоном особистої боротьби героя проти громади, що обмежує і утискує його.

Це особливо стосується до письменника К. Дрейзера. Його твори—повісті, в більшості випадків, про безнадійну боротьбу декласованого героя проти громади, що обмежує і душить його. При чому автор завжди зістається на боці героя, будь він мистець, проститутка і т. ін. Цим він виявляє антагонізм і своє ворогування до американської капіталістичної громади.

СІНКЛЕР ЛЬЮІС

Сінклер Льюїс, з загальної точки зору, може стояти поруч із Дрейзером. Хіба що він більш об'єктивний, більш сатиричний і вкладає в свої сюжети більш широкого захвату.

Його „Головна вулиця“ чудовий знімок з провінціального життя Америки. Ця вдала атака на святу трійцю американську: шаблонність, ляхварство й пуританське міщанство. Він зі злою іронією ламає ці

задеревенілі неодмінні риси американської провінції од Атлантичного до Тихого океанів, з неодмінними вокзалами, тютюновими крамницями, церквами, кіно, фордовськими гаражами, сумним товариством і неймовірною гониттю за доларом.

По суті Льюїс ставить ту ж проблему, що й Дрейзер: спробу дрібно-буржуазного ідеаліста, пристосуватись до механізованого й монополізованого капіталістичного середовища. Його прийоми й підход до проблем являють собою чудне поєднання Флобера й американського журналіста, що уміє малювати світ із точністю фотографічного апарату.

Героїню „Головної вулиці“ звуть американською „Мадам Боварі“ вона є прояв суперечностей поміж дрібно-буржуазним ідеалізмом і сучасним капіталістичним миром. Сінклер Льюїс, бореться з цим капіталістичним миром своєю гострою сатирою.

У другій творі С. Льюїс „Містер Беббіт“—сатиру скеровано проти патентованої американської „ділової людини“, але не проти промислового барона чи фінансового короля—ні, проти „дрібної ділової людини“, дрібного буржуа, того, що підтримував рух Лафолетта. „Містер Беббіт“ це атака на шаблон думок, почувань, звичок, це—скарга на мораль, ідеї і мету дрібної буржуазії. Але ж сатира під тягарем власної подвійності ломиться; Беббіт наприкінці залишається порядною людиною у порівнянні до громади.

Після двох негативних типів, Льюїс хотів створити тип позитивний. І от у „Мартині Арроусміт“ він показав свій ідеал: професор, що офірує всим ради науки й за яку бореться з могутніми владарями світу. Боротьба довга, жорстока, але й безнадійна й от Арроусміт тікає від миру цього в лісові пущі, щоб там далеко від отруєної атмосфери капіталістичних трестів—оддатися науці. Розв'язка ця віддає наївним індивідуалізмом „руйнівників трестів“.

ЛЛОЙД-ДЕЛЛ

Ллойд-Делл почав свою літературну кар'єру критиком,—та ще чи й не першим соціалістичним критиком в Америці. В соц. органі „Маси“ він нападав на „літературу втікацтва“ від дійсності й закликав письменників повернути перо до викриття дійсного світу капіталістичної „цивілізації“. Він гостро добачав класові початки у творах американської літератури. Він є автором однієї з небагатьох книг, що скеровані проти американської дійсності.

Однак його власна творчість пішла другими шляхами. Його перша повість є бунт письменника соціаліста проти обмеженості провінціального життя і проти свого власного романтизму. В дальніших творах виявлено спроби цього декласованого інтелігента прищепити свої романтичні ідеї любови та шлюбу до купи потреб буржуазного середовища (Книги: „Джанет Мерг“, „Бриарделес“, „Уйди“).

Суперечність поміж його критичною і творчою роботою каже про тяжкий внутрішній нелад Ллойд-Делля.

ШЕРВУД АНДЕРСОН

Шервуд Андерсон характерний своїм ухилом до психологізму.

Він не творить ні сатири, ні фотографічних документів. Для нього життя є трагедія, що її можливо пізнати лише містично, чуттям. Він теж висловлюється за „нову людину“ не понівечивши капіталістичним середовищем.

У творчості Шервуда Андерсона можна відзначити де-що від психології дрібного селянина. Це не психологія американського фермера, що

влаштує у себе радіо і їде на своїй фوردівській машині в місто, щоби піти в кіно Чарлі Чапліна. Ні, це скоріше психологія європейського селянина, що протестує втручання трактора до його древньої методи господарювання.

В особі Андерсона перед нами декласований інтелігент, із під ніг якого капіталістичний розвиток вибив ґрунт.

Американські робітники й фермери мало, або ж і нічого з цієї літератури не читають. На дрібного буржуа вона не робить ніякого впливу. „Головна вулиця“ живе, як і раніше й ніяк не ображена сатирою Льюїса. Делл може продовжувати свої спроби вирішити проблему любови і шлюбу—Америка буде продовжувати розпутництво, купувати право першої ночі, насилувати, сходитись і розходитись, як цього вимагає капіталістична система. Всі ці проблеми, що поклали особливий відтінок на літературу—проблеми дрібної буржуазії, яку притисла до стіни сита хижацька буржуазія.

Але в американській літературі з'являються уже й нові тенденції. Ґрунт для них підготовляє група письменників, що раз на завжди порвала зв'язки зі традиціями англійської літератури.

Розрив із самозадоволенням, сентиментальністю, риторикою, з боку такого талановитого й корисного журналіста, як Уптон Сінклер, (що заслуговує особливого місця, як піонер літератури, що вибрала собі за об'єкт життя робітничої класи), має велике значіння.

Література Вільсонівського періоду в дійсності без ґрунту. Оскільки вона сприяла руйнуванню деяких дрібно-буржуазних ілюзій—була прогресивною, та зараз часи цієї літератури—минають.

ДЕЩО ПРО КУЛЬТУРУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

„Во дни сомнений, во дни тягостных раздумий о судьбах моей родины,—ты один мне поддержка и опора, о, великий, могучий, правдивый и свободный русский язык!—Не будь тебя—как не впасть в отчаяние, при виде всего, что совершается дома?—Но нельзя верить, чтобы такой язык не был дан великому народу!“

Ця патетика належить відомому російському письменникові Ів. С. Тургеневу. В українських письменників та поетів, взагалі в українському слові, також трапляється патетика, що до української мови, але такої впевненої, як у Тургенева, немає. Поруч із майже неминучими ідилічно-патріотичними нотками, що бувають у закоханої в своїй мові людини, в українських поетів брешуть інші тони: іноді вагання, інколи бажання, романтичний спогад про минуле, невдоволення з сучасного й картання його, острах перед майбутнім української мови. Багато й інших найрізноманітніших нюансів є в діячів українського слова, коли вони говорять про свою мову, але ще раз кажу—такого, як у Тургенева, впевненого тону немає.

Ось, напр., патетика з приводу української мови, датована 1907 роком:

О, слово рідне! Шум дерев!
Музика зорь*) блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій рев...

Це—середина відомого вірша О. Олеса. А початок цього вірша зовсім не такий; сумом і безпорадністю віє від нього:

О, слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам'ятно забутий.

Маємо симптоматичні зауваження-вигукі: „орле скутий“, „кинуте на сміх“, „безпам'ятно забутий“. І не можна не пристати на ці зауваження, інтерпретуючи їх трохи не так, як це робилось би раніше, року 1907-го. „Слово рідне“ справді—„орле скутий“, що не так уже й рідко справляє не зовсім приємне враження мокрої курки (хай навіть і „з крилами... орла!“), бо як же інакше сказати про якогось українського, напр., промовця чи автора, що безсило борсається між рясними „котрими“, „позаяками“, дієприкметниками на—чий то-що?! „Слово рідне“—і „кинуте на сміх“, бо насамперед викликають, коли не просто на „гомеричний сміх“ то, принаймні, на широченьку усмішку оті „узскакування, зспригунвання, вим'ятки з уст, друковані творіння“ й безліч іншого мовного сміття, що про нього частенько пише в своїх фейлетонах Остап Вишня.

До речі: дим його фейлетонам я надаю не аби-якого громадсько-лінгвістичного, а ще краще сказати—педагогічно-лінгвістичного значіння. Вони дуже корисні не тільки з погляду українізації радянських службовців, а ще й з погляду інших фактів нашої дійсності: одні освічені українці навіть в думці не мають, що вони говорять хutorянським, або зросійщеним чи сполонізованим жаргоном; другі безпідставно певні, що вони геть чисто знають українську мову, що їм уже нема чого вчитися,

*) „Зорь“=„зір“—родов. відм. множ. від слова „зоря“.

що вони можуть спокійненько спочивати на своїх позірних лаврах; треті якось по-хлоп'ячому байдужі до питань мови; є навіть і такі, що ставляться до тих питань зарозуміло презирливо: мовляв, „порядочний человек, напр., Декарт, вовсе не обязан читать все книги или знать основательно все то, чему обучают в школах“ (А. А. Потебня. Из записок по теории словесности. Харьков, 1905. Стр. 632)... І от маємо наслідок, патетично занотований поетом: „співочий грім батьків моїх, дітьми безпам'ятно забутий“ *).

І в далеко сильніших за О. Олеся майстрів українського слова були вагання що до своєї мови—української взагалі. Ів. Франкові, напр., довелося просто чимало працювати коло своєї мови, щоб поволі одривати її від антинародної інтелігентсько-галицької балачки. Навіть Леся Українка (на жаль, мало відома українським читачам!), та сама Леся Українка, що її таки справді не дарма назвав колись Ів. Франко „єдиним мужчиною“ серед письменників українських, ніби не добачала всього багатства своєї здебільшого скульптурної мови й чомусь непевно ставилась до неї. Я маю тут на увазі відомий вірш Л. Українки „Слово, чому ти не твердая криця“ (див. т. І творів Л. Українки вид. „Книгоспілки“, стор. 152—153), де поетка скаржиться на свою „гатовану мову“ й висловлює кінець-кінцем таке бажання:

Зброє моя, послужи воякам
Краще, ніж служиш ти хворим рукам!

Не можу не заважити, що ця воля Лесі Українки поки-що не цілком справдилась. Зброя слова далеко краще служила Лесиним „хворим рукам“, ніж потімним „воякам“, ц.-т. дальшим українським поетам. І порівняння (з погляду, напр., фразеології та лексикону) мови Лесі Українки „з гуком нових, не тюремних речей“ вишло б не на користь цим новим, не тюремним уже речам наших, напр., сьогоднішніх корифеїв (поетів і прозаїків)... З приводу цього багато говорити не доводиться, бо „один із наших поетів, досить відомий, не читав... Шевченка!“ (К. Буровій. Європа чи Росія? Москва, 1926. Стор. 30).

Аналогічні скарги-бажання є і в другому вірші Л. Українки—„Ритми“ (т. І, стор. 257—258):

Я не на те, слова, ховала вас
І напоїла кров'ю свого серця,
Щоб ви лилися, мов отрута маява.
І посідали душі, мов іржа...
...Вражайте, ріжте, навіть убивайте,
Не будьте тільки дощикою осіннім.
Палайте чи паліть, та не в'яліть!

Ця лірика характеризує не тільки властиві багатьом поетам, так звані, „муки слова“. З нею принципово споріднене й таке, напр., прозаїчне заваження Л. Українки в одному зі своїх листів: „Слід же мені щось одповісти людині, що так дбає про росповсюдження (от іще слово!) моєї слави“ (Черв. Шлях, 1923, ч. 6—7, стор. 189). Навіть тут, у буденному, листі, Л. Українка не забуває про вагу й культуру слова і, натрапивши на кострубатий новотвір „росповсюдження“, досадливо зазначає у дужках „от іще слово!“.

* Звичайно, „грім батьків“ не може достеменно спійняти дітям, а проте занехаювання того „грому“ спричиняється до стилістичної недорікуватості, до безпідставного „плетення слівес“, до макаронізації, а не до справжньої культури мови. З нічого бо нічого й не виходить. М. С.

Коли вдамося до Т. Шевченка, то й у нього знайдемо мотиви, що знов таки повстають із сумнівів про українську мову, відомих і допіру згаданим поетам.

Воскреснем ли когда от чужевластья мод?
Чтоб умный, добрый наш народ
Хотя по языку нас не считал за немцев.

Таким симптоматичним епіграфом із російського Грибоїдова починав був Шевченко передмову до другого видання „Кобзаря“ (див. „Твори Т. Шевченка, Том другий. Вид. В. Яковенка. 1911“. Стор. 83). Цей епіграф взагалі дуже характеризує Шевченкові, мовляв, практично-лінгвістичні погляди. „Народ“) і слово“ в Шевченка завжди вкупі: „На москалів не вважайте,—нехай вони собі пишуть по своєму, а ми по своєму; у їх народ і слово, і в нас народ і слово“ (ib. 84). Так писав Шевченко у згаданій передмові і,—треба сказати,—ніколи не збивався з цієї принципової своєї позиції, іноді так навіть аж надто вже загострюючи її. Про сучасні собі російські переклади з чужих мов говорив, що росіяни перекладають „чорт зна по якому. Натовкмачать якихсь індивідуалізмів то-що, так що аж язик отерпне, поки вимовиш“ (ib. 83). Із цим завваженням споріднене й ось оце картання з „Послання“.

А ви претесея на чужину
Шукати доброго добра...
... Найшли,
Несли, несли з чужого поля,
І в Україну принесли
Великих слів велику силу,
Та й більш нічого...

А далі—саркастично-перебільшене спостереження що до слов'янофілів:

... всі мови
Слов'янського люду,—
Всі знаєте, а своєї
Дасть-біг!—„Колись будем
І по своєму глагольть“.

І почасти констатує сучасну собі, а почасти, може, передбачаючи й майбутню (напр., нашу) недбайливість до мови, Шевченко додає:

Добре заходились...
Та й заговорили
Так, що й німець не второпа,
Учитель великий,
А не то, щоб прості люди,
А гвалту! а крику!
„І гармонія, і сила,
Музика, та й годі!“

Можна подекуди дивуватися з ніби примітивного Шевченкового пуризму, бо сам Шевченко вживає чимало барбаризмів у „Кобзарі“; напр.:

І в термах оргія. Горять
Чертоги пурпуром і златом
І курять амфори, дівчата
... стоять
І гімн співають.

*) До цього, напр., і стор. 57—63 вид. 2-го розвідки Андр. Річицького „Тарас Шевченко у світлі епохи“ ДВУ. 1925.

Дивуватися можна надто ще й тому, що до якихось там дріб'язкових „ізмів“ нервово ставився (аж згадував чортів!) той Шевченко, що, коли не уявляв, то принаймні завжди мав про оновлену землю з усіма здобутками цивілізації, про непереможний поступ машини, про майбутній комунізм (порівн.: стор. 203, 208, 218, 226 згаданої розвідки Андр. Річицького).

Можна, звичайно, і просто не важити деяких Шевченкових міркувань про мову, вважаючи, що Шевченко, як не спеціаліст, просто не розумів, що культурна мова не може бути селянським примітивом, не може обійтися без „ізмів“, а була й буде складною. Та тільки ж це буде зовсім неправильна й дуже поверхова кваліфікація Шевченкових міркувань, хоч би ми її давали з ученим виглядом і маючи при собі весь багаж лінгвістичної науки.

Проти селянського примітиву говорить увесь „Кобзар“, цей монументальний приклад літературно організованих елементів живої української мови,—той „Кобзар“, що лексикон його становить до семи тисяч слів, занотованих, на жаль, тільки в неповному й сировому „Словничкові Шевченкової мови“ Нестора Літописця (Миколаїв, 1916).

А що про об'єкти, й переважно дуже серйозні об'єкти своєї творчості, про безліч складних ситуацій Шевченко писав просто і зрозуміло, то це справа стилю (масово-народнього), що його бракує багатьом нашим письменникам сьогоднішнього дня...

Сила не в тім, що Шевченко не мав лінгвістичної освіти, а в тім, що був він „мужицький поет“. Не народник, хоч би навіть і через те, що сам був „народом“, а так-таки—мужицький поет*; цього не заперечував і сам Шевченко. Був він,—як писав т. Коряк („Вісти“ 11 березня 1926 р.),—„за мужицьку націю, за мотлох той селянський... Він був за науку, за справжню культуру, тую, що не заперечує його мужицтва“, а найпростішими шляхами веде те мужицтво до цивілізації. Отже й не дивно, що сила всяких „ізмів“, на думку Шевченка, характеризує лише недорікуватість інтелігентів, або їхнє бажання одмежувати себе від селянського мотлоху. Шевченко бо добре розумів класову диференціацію мови. Тільки ж, не маючи потреби лінгвістично обгрунтувати своє розуміння, він виступав проти аристократичного „ізму“ не з лінгвістичним мечем, а з осячачою щелепою, як і належить мужицькому поетові, і часом зневажав якусь дрібну „культурну цінність“ на штиб якогось там „ізму“*). У всякому разі, якщо не в теорії, то в житті був правий Шевченко—й був правий тоді, і єсть правий аж до тепер. Тут я вважаю за конче потрібне нагадати читачам ще й інші—зовсім недавні, майже сьогоднішні слова В. І. Леніна:

„Сознаюсь, что, если меня употребление иностранных слов без надобности озлобляет (ибо это затрудняет наше влияние на массу), то некоторые ошибки пишущих в газетах совсем уже могут вывести из себя...“

Не пора ли объявить войну коверканью русского языка? („Правда“, 3. XII. 1925).

Оці Ленінські слова,—звичайно, беручи на увагу принциповий загальний зміст їх,—стократно можна сказати й у нас на всіх маленьких і великих літературних роздоріжжях. Чи не час і нам не тільки стати опором, а просто піти боєм проти покрутів сучасної інтелігентсько-української мови, не допускаючи ніде?! Чи не час підбити батіжком борошнісі пера ще й тим хатнім „хвилюзопам“, що заперечують усе „зовсім не типове для сучасної живої мови“ („К і П“, 25. VII. 1926.

*) „Ізмом“ я зватиму взагалі всякі антинародні слова і фраз. М. С.

Стор. 2), а проте не кажуть, що ж саме вважають вони за „сучасну живу мову“?! Недосвідчений читач (а його в нас сила силена!) справді може подумати, що зразок сучасної української мови — це „вим'ятки з уставу“ чи „друковані творіння“; інший подумає, що — „Мамаша сплять, свіча згорета“ чи „Вой ти девиця-красотка, вой чи любиш ти мене“ то-що. А ще сильніше враження справляють оті без ніякої потреби вживані „иностранные слова“ й цілі фрази, що їх аж занадто рясно в наших газетах, журналах і навіть у творах відомих письменників.

Що за рацію має, напр., М. Хвильовий куйовдитися у цейгавзі російського словаря, живцем беручи звідтіля отакі слова, як „глупенький, грохотали орудія, іменно, молоньї, надменно, натравити, отвіт, отроги, отряд, полоси, почудився, суетилась, удалялась“ і т. інш. Невже все це збагачує українську мову?!

Я розумію, що В. Винниченко мав рацію дати своєму Калістратові, напр., такі вирази: „Знов ти, деревенщина, свої необразовані слова виражаєш? Півгода вже в городі живеш, а недоуменіє, як у свинопаса“ (Панна Мара). Так само я розумію й увесь художній ефект отакої, напр., Калістратової нісенітници: „столік... із подчиненія принесли“. Тут же можна згадати і плутану злодійсько-босяцьку мову Тесленківських блатних і фартових. Тільки ж усі отакі мовні переверти — виправдані з погляду художньої доцільности, бо яскравіше характеризують те, про що говорить автор, що він виставляє перед наші очі. Навпаки: цього самого ніяк не можна сказати про зросійщені фрази й російські слова, коли їх уживає сам автор, а не його герої.

От вам, напр., фактики, формально споріднені з Калістратовим „подчиненієм“ столика: „балачки його нічого собою не уявляли“ (М. Хвильовий), „все ж інше його не торкається“ (М. Хвильовий), „в любій буржуазній країні цей робітник був би викинутий на вулицю“ (П. Лісовий. „Вісті“, 19. XII. 1926) і т. інш. Та коли б оці фрази перекласти російською мовою, то вийшло б щось підхоже до отакого безглуздя: „разговоры его ничего собой не воображали“ (це таке, як ото „что вы изпод себя думаете“!), „все же прочее его не затрагивается“, „в милой буржуазной стране этот рабочий был бы выброшен на улицу“.

Про що говорять оці фрази? — А про те, що їхнім авторам бракує подекуди українських слів, що ті автори подекуди не розуміють українських слів; інакше — про те, що ті автори виявляють стилістичну недорікуватість, а вона скидається іноді аж на прикрі каламбурі („в милой буржуазной стране“), на справді таки „испорченный русский язык“.

Взагалі ж усяких „ізмів“ можна вживати доречно й недоречно, чи „без надобности“, як казав В. І. Ленин. Цієї ніби дуже простої речі дехто не розуміє, а тому й репетує хоч би й таким-о способом: „Як можна довести брак українських слів у Хвильового“, „Але хто ж нам доведе... чому саме русизми Тесленка, то необхідний стилістичний та й композиційний чинник“ і т. інш. („КіП“, 25. VII. 1926. Стор. 1)... Святисіньку правду писав Ол. Досвітній у зошиті першому „Валіте“ на стор. 9-й: „Ми навіть в деякій мірі невігласи“...

Тепер іще подам трошки таких „ізмів“, що без них майже ніхто з українських інтелігентів не може обійтися.

а) Антинародні дієприкметники на — чий, — ший, — ший, — мий.

У П. Тичини: наступаючий день, дряхліючий голос, нудьгуючої цариці, з навколо сяючим огнем.

У збірниках I-му й II-му „Плуг“: нема бажаючих, палаючий огонь, гіпноізуюча сталь, сивіюча слюда, падаючим тілом, працюючої людини, настоящою людиною став, бувшого буржуйського... будинку й т. інш.

З Харківських газет і журналів: вичерпуючих попередніх рішень партії, про рухаючі сили революції, документи на існуючі землекористування, з пояснюючої записки, обхоплюючий матеріал, рішаюче значіння, задовольняюче вражіння, в слідуючих місцях, керуючий ідейний... центр, многозначучий афоризм, класочуча сучасна хвиля, оточуючого суспільства, зіходячий дитячий будинок, із зростаючим темпом, бувший заїдар, бувший соціаліст, зарвавшогося... забіяки, при всякому числі зібравшихся, рецензуемого журналу й т. інш.

б) Вживання слів „було“ й „буде“ та зазначування орудним одмінком дієвої особи при безособових дієслівних формах на но, то. Приклади подаю з харківських газет та журналів, із обох збірників „Плуг“, і зошита першого „Валіте“: далі було заслухано доповідь члена комісії, за хабар його було звільнено, у всіх установах організовано було гуртки українознавства, на загальних зборах робітників було зроблено доповіді, устами ворогів наших це було потверджено, зачитано було твори Панова, було засіяно десятину з чвертю землі, в Польщі її було заарештовано, з'їзду „Гарт“ небуло скликано, так було вирішено Комітетом, було посвідчено й лікаркою, це буде зроблено, таку книжку буде видано... і розіслано буде, буде заслухано справу провокатора, різним незручностям буде покладено край, буде видано диплома, розкольніцьку роботу Урбанса Шолема буде припинено, цей учасок в дальшому буде використано, безпритульність буде ліквідовано, незабаром буде закінчено один корпус будинку промисловости, хуліганів буде притягнуто до відповідальности, про умови передплати буде оповіщено окремо, Дніпрельстан буде збудовано, підйому буде зламаю, нами одержано листа, його (курс) пророблено нами й т. інш.

Я не маю на меті подавати рецепти, як можна обминати цих „ізмів“; на це єсть усякі граматики (елементарні). Я хочу лише підкреслити, що деякі з цих „ізмів“ так уїлися в мову наших інтелігентів, що навіть дехто з лінгвістів пробує вже й виправдовувати ті „ізми“, говорячи отаке, напр.: „листа писано мною...“ Такий орудний в народній українській зовсім не знаний, там буде в таких випадках тільки підметове речення: я написав листа... Але цей чужомовний елемент (орудн. діяльн.) не слід занегаювати, він збагачує мову^{*)} й т. інш. („Порадник укр. мови“ О. Синявського, стор. III).

Звичайно, я подав лише наймікроскопічнішу дозу найпомітніших і без ніякої потреби (і підстави) раз-у-раз уживаних у нас „иностранных слов“ і конструцій. Далеко більше їх виявлено (і то не всі) в „увагах“ О. Курилової, в граматиці В. Сімовича та в його книжечці „На теми мови“ то-що.

Як же назвати всі ці „ізми“?—„Сучасна література“ чи „жива українська мова“?!—Ні! Це просто найпоширеніші інтелігентські помилки проти народньої української мови. Це—школярські помилки проти того, як говорять мільйони українських органічних мовлян. Це—факти, подібні до тих російських, що могли „вивести из себя“ В. І. Леніна. Це ті факти, що про них Т. Шевченко міг би сказати: „не пишу по своему, а тільки переводять, та й то чорт зна по якому!“...

Можна зовсім не жалкувати, що колись якісь сантиментальні українські інтелігенти писали й говорили покрученою мовою (зразки її вчасно подав М. Пилипович у журналі „Світло“, а потім у книжечці

^{*)} Чому саме цей чужомовний елемент збагачує мову, шановний лінгвіст так і не пояснив допуття М. С.

„Де-що про сучасну стадію розвитку укр. літер. мови“. К. 1913). Я кажу „можна не жалкувати“ тому, що та інтелігентська балачка й писанина здебільшого йшла на потреби купки переважно сорочко-вишиваних і широко-штаних запічних патріотів.

А тепер же, коли вся колосальна проблема українізації й сама навіть УСРР має поміж своїми найголовнішими завданнями забезпечити культурні інтереси мільйонів трудящих українських мовлян,— тепер діячам українського слова не випадає скітати на мовній блювотині колишніх хатніх просвітян. Ті діячі, на мою думку, мусять мати на меті одно: вивчитися як-найкраще втілювати в українську масово-народню, мільйонову мову все те, про що треба писати й говорити. Варто знищити всі покручі, що гальмують „наше влияние на массу“ (В. І. Ленин). Коли йдеться про спілку міста з селом, то інтелігентський жаргон тут ні до чого!..

І знову згадуються слова В. І. Ленина, сказані з приводу російської літературно-мовної дійсності, але загальний зміст тих слів стосується й до нас:

„Перенимать французско-нижегородское словоупотребление значит перенимать худшее от худших представителей русского помещичьего класса, который по-французски учился, но, во-первых, не доучился, а, во-вторых, коверкал русский язык“ („Правда“, 3.XII 1925).

Такі наші інтелігенти вчилися по-російському чи по-польському, та не довчилися (бо їм завжди заважало українське масово-мовне оточення), а від української мови проте дужче чи менше одривалися: тому саме й калічили її.

Отже, чим відрізняється колишня русифікація (мовна) від теперішнього прищеплення широким масам інтелігентського жаргону газетно-журнального?.. Та це ще гірше за оте Васильченкове „ся“!*) Кінцевицею бо тій масі,—

все одно, чи бог, чи чорт—
обидва генерали!

(П. Тичина)

Все, що я допіру сказав, може справити на читача вражіння якогось невтримного чи нерозбірливого „пейзанства“. А який-небудь такий собі критик накине мені ще й те, ніби я тягну „не до ВУЗ'у чи там до літературного технікуму“ (К і П, 25. VII. 1926), а до того, щоб у всіх, без ніякого винятку, випадках уживати примітивно-етнографічних народніх виразів, ц.-т.—говорити, напр., отак о: „Україна взяла в голову настановити на хліб наукових робітників (=нормальн. „Україна вирішила забезпечити матеріально наукових робітників“); „Червоноармієць N пропав, як Сірко в базарі“ (=нормальн. „Червоноармієць N зник без вісти“); „Голова зауважив промовцеві, що це він уже розпускає морду“ (=нормальн. „Голова зауважив промовцеві, що це він уже говорить зайве“) й т. інш. **).

Коли б це я справді так думав, або хоч трохи підхоже до цього, то я, звичайно, не згадав би раніше про хutorянський жаргон, не виставляв би твердження, що культурна мова не може бути селянським примітивом, ніколи не назвав би мову Л. Українки багатою і скульптурною...

*) Див. оповідання С. Васильченка „Ся“.

**) Порівн.: рецензію Ан. Ніковського на „Московсько-українську фразеологію“ В. Дубровського (Книгар, 1917, кн. 4. стор. 200-204) та мою рецензію на „Уага до сучасн. укр. літер. мови“ О. Курилової (Шлях Освіти, 1923, № 9—10, стор. 212-213).

У всякому разі вважаю за обов'язок отут сказати (хоч дуже коротко й елементарно), якою, на мою думку, повинна бути українська літературна мова найширшого вжитку,—які в ній, знов таки на мою думку, можуть бути пропорції елементів „пейзаничних“ („селянських“) та „урбанічних“ („міських“).

I. Фонетика, морфологія (й правопис) повинні стояти всіма ногами лише на селянській основі. Відтіля беремо факти, комбінуємо їх, кодифікуємо й узаконуємо. Ніхто з „урбанців“ не має права сказати чи написати: „у мене немає настрою“ (треба „настрою“), „слухали твори Паніва“ (треба „ПанОва“) „він був на Москалівки“ (треба „на МоскалівЦі“), „я живу в гарній кімнаті“ (треба в гарній кімнаті)... Коли в селянській мові немає дієприкметників на—чий, щий, ший та-мий, то ніхто не має права й заводити їх до нашої літературної мови, д.-т.—утворювати за рецептами російської граматики. А коли ж хтось не знає, що замість „викидуємий“ треба сказати „викидуваний“, а замість „бажаючий“—„охочий“, напр., і т. інш., то тому незнайкові просто треба вчитися української мови, а не вдавати з себе „Декарта“ і не шукати світу лише в вікні. Російські дієприкметникові форми справді таки дуже економічні, але їх завжди можна перекрити відповідними так само економічними українськими формами, словами то-що.

II. Лексика має в основі так само селянську стихію, але без лакейсько-салдатських покручів на штиб „уп'еть, воппе, жалаю, і т. інш. Тільки ж тут мають найширшу волю урбанізатори мови: вони утворюють (і вже утворили) безліч нових слів (напр., абстрактних). Але всякий неологізм повинен бути в цілковитій згоді з системою селянської мови, д.-т. бути аналогічним з уже наявними в мові словами. Новотвори, що претендують заступити готові й зручні селянські слова зовсім непотрібні (напр., „позаяк, відносно“). Урбанізатори мови заводять до літературного вжитку силу міжнародних слів, перш за все те виявляється в науковій термінології. Взагалі: в літературній мові було й буде далеко більше слів „урбанічного“, ніж „пейзаничного“, походження.

Проте, я певний, що корисно подати тут деякі спостереження дослідника Лениної мови. т. Фінкеля Ол. *) Хай читачі дарують мені на довгих цитатах, та ті цитати варті того, щоб їх подати. „Следовать за мыслями великого человека есть наука самая занимательная“—казав російський Пушкин. „Увидеть, как эти мысли облакаются в словесную плоть,—подае т. Фінкель,—узнать, какую форму приняли эти мысли, исследовать и понять эту форму—является „наукой“ не менее „занимательной“ (стор. III).

Констатуючи вживання здрібнілих і зневажливих слів у Ленинових писаннях філософського характеру, т. Фінкель дуже доречно заважає:—„все эти и подобные слова являются принадлежностью языка разговорного, даже фамильярного и в ученой прозе, даже полемического характера, обычно не употребляются“ (стор. 8). Що до слів простонародних, то „Ленин не только не избегал подобных слов, но пользовался ими в довольно обширном размере“ (стор. 10), „часто наперекор существующим традициям“ (стор. 12). Що ж до наукових загально-вживаних термінів, здебільшого запозичених з чужих мов, то „лишь иногда наряду с термином иностранного происхождения Ленин употребляет его русский дублет“ (стор. 12). Число ж інших (не термінологічних) „иностранных слов в языке Ленина весьма не велико и ограничено. Столь небольшое их количество позволяет нам сделать вывод, что Ленин пользовался ими неохотно и предпочитал в подходящих случаях обходиться соответ-

*) Александр Фінкель. — О языке и стиле В. И. Ленина. Вып. I. Из-во „Пролетарий“ 1925. Стор. XIV+103 in 16°.

ствуючими рускими словами" (стор. 15)*). Даючи свої загальні висновки, що до Лениного словаря, т. Фінкель пише: „Словарь Ленина заставляет обратить внимание на одно обстоятельство.

Из пяти рассматриваемых нами больших лексических групп (слова уничижительные, простонародные, варваризмы, архаизмы и неологизмы)—а они как раз и охватывают почти все, в чем проявилась ленинская индивидуальность—численный перевес явно на стороне первых двух. А этот количественный перевес влечет за собой и качественную характеристику языка: язык окрашивается в определенные отличительные для него тона. Окраска эта для языка Ленина может быть определена словом: упрощение. Установка ее—общепонятность. Сделать речь свою понятной не только для специалиста-философа, не только для партийца-декиста, не только для ухищренного в споре противника—но и для всякого желающего, для захоластного товарища, для заинтересовавшегося рабочего—вот цель, к которой стремился Ленин и в языке.

Цеховый язык сменяется обыденной речью. Тяжелые слова—легкими словечками. Ученые рассуждения—фамильярным разговором. Таким языком какой-нибудь „калуцкий“ крестьянин разговаривает с земляком об урожае, о продналоге, о предстоящей ярмарке. Таким языком говорит мелкий мещанин о своих мелких заботах и радостях.

Я не видел черновых рукописей Ильича и не знаю, какую работу проделывал он над своим языком. Но глубоко показательными являются свидетельства его друзей о том, что он читал Даля и заучивал наиболее ходкие народные слова и выражения, желая сделать свою речь понятной любому рабочему, любому крестьянину (см. Л. Сосновский. „За что любил А. С. Пушкина В. И. Ленин“. Правда, 7/VI 1924 г.).

Конечно, речь Ленина не стилизация речи великорусского „пейзана“. Это все же современный литературный русский язык.. „Но этот общелитературный язык—я говорю пока только о лексике—приближается у Ленина к обыденной речи будничного человека“ (стор. 27-28).

Думаю, що якісь коментарі до цих тверджень—цілком зайві.

III. Семантика, ц.-т. значіння слів, звичайно не являє собою якоїсь сквозалки в тих літературних мовах, що давно вже мають свою шкільну традицію. По-російському, напр., ніхто не скаже „его разговоры ничего собой не воображали“. У нас же, як ми бачили, справжніх значень українських слів частенько не знають навіть не аби-які діячі слова... Окрім побажання набутти знань із української семантики, тут нічого й не можна сказати. Читаймо словар Грінченка то-що, як і Ленин читав Даля; справді (а не на словах) „вчїмся, вчїмся і вчїмся, коли своєю творчістю хочемо допомогти новому суспільству йти вперед“ (Валпїте, зошит перший, стор. 9). Інакше наш письменник раз-у-раз скидатиметься на отого російського салдата, що, зайшовши в вонючий телячий вагон, покрутив носом і авторитетно зауважив: „фу, какая здесь спїраль!“ Це таке, як ото один наш сьгоднішній письменник намірявся сказати, що в хаті було багато людей, а в нього вийшло—„в хаті було людяно“ (ц.-т. „гуманно“).

*) До цього поляю паралель із Лениновою заміткою „Об очистке русского языка“:—„Русский язык мы портим. Иностранные слова употребляем без надобности... К чему говорить „дефекты“, когда можно сказать „недочеты“, или „недостатки“, или „проблемы“...

„Если недавно научившемуся читать простительно употреблять, как новичку, иностранные слова, то литераторам простить этого нельзя. Не пора ли нам объявить войну употреблению иностранных слов без надобности?“ (Правда, 3. XII. 1925).

Крапки в цій цитаті означають пропуск деяких Ленинових слів. М. С.

Урбанізатори мови, звичайно, можуть поширювати значіння селянських слів (коли це поширення потрібне взагалі), та тільки ж не таким способом, що про нього говориться: „на вгороді бузина, а в Києві дядько“. Не все те вояк, що сіре! Не всяке, напр., російське „касаться“ можна перекласти українським „торкатися“. У фразі „до тіла він не торкався“ це слово доречно, а в оцій, напр., — недоречно: „сиітактичнї ж уваги торкаються тільки найважливіших питань“ (О. Сінявський). Що за рація хоч би навіть і професорові української мови заступати відсьме українське слово „стосуватися“ зовсім одерівнозначним словом „торкатися“?!

IV. Синтакса повинна бути в основі так само селянською. Урбанізатори мають лише розвивати ту синтаксу, ширше використовувати селянські синтактичні конструкції, а не порушувати їх. Коли, напр., повкраїнському „пейзанському“ говориться „дякую вам“, а інтелігент каже „дякую вас“, то це — не урбанізація, а русифікація. Деякі абсурдні інтелігентські вирази („безпритульність буде ліквідовано“) здаються нам простішими й зручнішими за народні лише тому, що ми звикли до тих виразів, коли говорили ще по-російському, напр., — вживаємо їх тепер інертно, а при нагоді захищаємо їх, виявляючи тут свій занадтий уже суб'єктивізм: „бессознательное самолюбие нередко подсказывает людям, что знание, которое они случайно усвоили, род деятельности, на который натолкнули их обстоятельства, безусловно полезнейший“ (А. А. Потебня. Из записок по теории словесности. Харьков, 1905. Стр. 631).

V. Із синтаксою не можна плутати народніх фразеологічних трафаретів, що про них я вже говорив („Сірко в базарі“ й т. інш.). Опріч селянських трафаретів, у мові виникають і міські трафарети („давить фасон, це він наливає, не бухти“ й т. інш.). Не доводиться багато говорити, що все це може бути доречним і недоречним... Незручно, напр., професорові сказати „прошу мені не наливати“, коли студент справді „наливає“, складаючи звіт триместрового. Коли якийсь промовець, напр., дуже зарепортувався, то звичайно ж не кричать на його адресу з місця: „підкачай холоші, а то забрюхаєшся“ й т. інш. Коли якийсь, напр., критик белькоче в своїй „критиці“ по-дитячому, то незручно починати свою відповідь на ту „критику“ отак, скажемо: „І воно ж туди лізе“. Тут ніякий рід — недоречний, а от у Тесленкових оповіданнях, напр., — доречний, бо характеризує селянський стиль. А дехто помилоково думає, що можна констатувати зловживання у Тесленка „ніяким родом“ (КиП, 25. VII. 1926, стор. 2)... Звичайно, єсть такі фразеологічні трафарети, що обминати їх просто недотепно. Думаю, що, напр., В. Чередниченко замість українського „пішов собі світ-за очі“ зовсім зря вживає „пішов собі, куди очі дивляться“ (Казка про... Коротая. Вид. „Книгоспілки“. Х. 1927, стор. 4). Переказування за російським автором не зобов'язує українського переказувача здивати в росіян їхні фразеологічні трафарети („пошел себе, куда глаза глядят“)...

VI. Про один стиль літературної мови, звичайно, говорити не можна, хоч єсть кілька однакових вимог до всіх чисто стилів: ясність, зрозумілість, чистота й правильність мови. Хоч дехто говорить, що так звана „важка мова“ єсть „звичайне з'явище в наукових працях“ (Шлях Освіти, 1924, № 9, стор. 252), та я думаю, що це — ненормальне явище в наукових навіть працях, не говорячи вже за іншого типу писання. Тов. Бухарин писав: „Известно, напр., что ученые философы, привыкшие жить в мире самых тонких рассуждений, пишут (а отчасти и говорят) таким языком, от которого трещит голова и который никому не поня“

тен, кроме жрецов этой философии". (Теория историч. материализма Изд. 4. ГИЗ. 1925. Стор. 228) ¹⁾).

А тов. Фінкель констатував, що В. І. Ленин, цей найколосальніший філософ, виявляє в своїх філософських писаннях „общее стремление... к опрощению своей речи, к наибольшей понятности и непринужденности“; у Ленина „научное изложение в соединении с полемикой приближается к беседе и тем самым перестает быть уделом некоторых избранных“ (стор. 100). В іншому місці т. Фінкель каже: „Лениным... проводится деканонизация обычной для ученой прозы литературной формы. Старый шаблон заменяется новыми формами, заключающими в себе много элементов обиходной разговорной речи“ (стор. XIII) ²⁾.

21 і 25 грудня 1926 року.

¹⁾ Я сказав би це саме на адресу деяких „жрецов поэзии“. М. С.

²⁾ Увага. Хай ніхто не подумає, ніби я вважаю себе за якогось бездоганного анавіця й стиліста, що має „мандат на безпелиційні присуди“ (Шлях Освіти, 1924, № 9, стор. 258). Тон і стиль моєї статті виходять не з „мандатних“ причин, а з публіцистичних. М. С.

ВИСТАВКА ХАРКІВСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕХНИКУМУ

Виставка Харківського Художнього Техникуму—радісне явище на тлі культурного життя Харкову. Адже ж мистецьке життя тут поки-що не дуже розпаникане видатними, блискучими подіями. За великий мистецький здобуток не можна також вважати й достославної виставки АХРР'у, що, до речі, на її долю припало дуже замало художнього успіху.

Що-року Х. Х. Т. упоряджає вже на протязі п'яти років звітні виставки, що дають певні ознаки неспинного поступу.

І зараз на виставці, що являє собою здобутки за п'ять років існування, можна з певністю визначити шлях, яким стремлять молоді творчі сили Т-му.

З одного боку—вихохане на вікових традиціях додержання простору, тоб-то виображення у такий спосіб, що глядача полонить життєвість малюнку, його справжність „як у житті“. Цей спосіб виображення примушує митця умовно малювати на плоскості те, що він бачить і відчуває у дійсному житті, те що підлягає впливові фізичних явищ, механічних та хемічних змін. Бажаючи малювати „от як живе“, маляр ставить собі цілу низку мудрих завдань, як подолати фізичні особливості матеріалу: на плоскості дати враження простору, намалювати нерухомого птаха—неначе він летить, щоб глядачеві здавалось буцім-то намальований віз рухається, а колеса котяться.

Оці принципи найкраще використано в роботі станкової майстерні („станковістами“). За найвлучніші зразки можна взяти ескізи М. Глухова („Смерть“) та Короткова („Землекопи“). Роботи ці уважно продумані, пильно виконані й ці товариші досить успішно у своїх роботах удали простір, глибину, та витримали їх у спокійних теплих барвах (Л. Смоленський та Митрофанів—портрети).

Другий шлях—стремління вкластися у межі властивостей матеріалу. Стремління використати можливості плоскості. Принципи логіки матеріалу взяли за підвалини у своїй роботі студенти графічної майстерні („графики“). Ці принципи висувають питання не умовного виображення так як бачимо, а виображення у спосіб викриття своєрідних властивостей плоскості. А плоскість вимагає й особливого до неї ставлення: по-перше—завдання раціонально використати площину, де має бути змальовано того чи іншого образа (стіна, холст, сторінка книжки), вимагає уміня корисно розташовувати (компанувати) окремі частини того, що має виображатись; по-друге—досягти певних взаємин на плоскості кривих ліній з простими, в малюнкові взаємин темних та світлих плям; по-третє—добрати спосіб виображати те, що бачиш, не удаючи простору на плоскості та інш.

Наведені чинники в дотепній роботі просторової трактовки гублять своє значіння перед „справжністю“ та „життєвістю“ намальованого. Це стверджує якраз багато виставлених робіт „станковістів“, і, навпаки, невдала спроба тих же „станковістів“ скористатися з методів плоскостної трактовки—це роботи „під стиль“ Дзіотто.

Як вже зазначено вище—більшість робіт студентів „графіків“ виконано за переліченими властивостями плоскості. Як-найхарактерніші для цього вигляду образотворчого мистецтва можна розглядати роботи М. Котляревської (барвистий шкіц „Кіннота“), М. Зубарева (ліногравюра „1921 рік“, що викриває притончений смак автора й велике уміння володіти матеріалом), Довгаля („Московська чайня“—де малюнок зведено до лаконичної виразності лінії, „Гостина“, яка містить у собі ті ж принципи та „Біля річки“—малюнок, що являє своєю будовою більш зразок монументального малярства, ніж книжкового), Б. Бланка („Ремісник“). Як частину перелічених робіт графіків, так само і значну кількість інших виконано на лінолеумі, дереві, літографії і в спосіб офорта самими ж студентами. Роботи В. Вовченка (портрет Леніна—офорт.), Платонова (літографія), Хотінка (ксилографія), Лебедевої (гравюра на лінолеумі) показують досить високе володіння матеріалами.

Майстерня фрескового малярства між наведеними вище матеріалами по середині стоїть. З одного боку—спеціальне призначення цього вигляду мистецтва до монументальної плоскості, з другого—приборкують традиції просторового виображення, коли маляр наче б то прагне знизити стіни, стелю. Ця майстерня не має особистого вигляду, до чого головним чином спричиняється цілковита відсутність зв'язку з виробництвом.

Цікаво, коли пройти кілька кімнат й опинитись на виставці архітектурного факультету, глядача вражає сила проєктів залізо-бетонних та скляних будов, які цілком непридатні до того, щоб стіни де-небудь укривати фресками. Таким чином суперечки народжуються поруч, спільно вкриті дахом школи.

З робіт фрескової майстерні звертають увагу роботи Світличного, Лисенка, („Скотарство“—спроба плоскісної композиції). Рисунок фрескової майстерні дотепно удають портретну схожість, але багато з них за довгою тушовкою ховають анатомичні хиби. Проте що до малюнків, на них лежить сяйво легкого, ліричного кольориту, спокійних лагідних фарб.

Слід ще зупинитись на театральньо-декораційній майстерні. Тут виставлено шкіци одягу та лаштунків цілих постановок і макети (в невеличкому розмірі облаштований до певної вистави театральний кін), з яких цікаві макети Рифтіна („Ревізор“ та „Хто найдурніший“), дуже прості, коли за ними провадити справжню постановку та Марії Пашенко („Фауст“) продуманий макет, хоча й не дуже оригінальної вдачі. Що до всієї декораційної майстерні загалом, то треба зауважити, що репертуар, вибраний студентами, старий і хотілося б, аби студентство наблизилось до сучасного репертуару. Тут теж відсутність зв'язку з виробництвом—не на користь.

Скульптурний відділ найслабший. Виставлені роботи одноманітні та безпорадні, є. безперечно, сили дотеп, але сховані „за сьома замками“.

Відсутність зв'язку з виробництвом по цілій низці мистецьких фахів гостро відчувається і відбивається у роботі студентів. З економічних причин мистецтво досі в суспільному побуті не мало місця. Від тепер лиш просякає, бо молоді сили роблять своє діло. Роботи студентів являють собою доказ невпинного поступу в напрямку до опанування культурою. Життя доводить, що мистецька культура починає просякати побут мас.

ТРУДОВИЙ ДЕНЬ МОЛОДОГО ШАХТАРЯ

Нарис.

Коли гудуть гудки.

Донбас.

Бурий поритий степ.

Сумно: понурі горби, яри, каменоломні, ритвини, чорні дірки в землю — шахти, а серед цих кам'яних шпилів, велетенських, що мов захолили, земляних хвиль, — розвалились велетні рудняки.

Кадіївка.

Криворозький.

Паркомуна.

Червонопіллєвський.

Брянський.

Першомайський.

Голубівка.

Розвалились отарою будівель. Впилися глибокими шахтами в землю і ссуть чорне золото-вугіль.

Сковує широкі степи залізо-бетон. Каламутять, туманять блакиті неба донбасівські труби.

Чорний, живучий Донбас.

Коли чорний морок ночі блідне і крізь чорні крокви хмар просовується досвіток—гудуть раніші гудки, розбуркують Донбас. Довго, владно оповіщують народження нового дня. Гудуть, надриваються, ніби під землею, ховаючись, то з новою силою підіймають повітря—трясуть повітря.

Кличуть. Будять.

І тоді оживають рудняцькі селища, відчиняються душні хибарки¹⁾ і з низеньких, невеличких „каюток“ із запаленими лампочками, по одинці й гуртками, йдуть до шахт і майстерень заспані шахтарі—коти темних підземелів.

Сходить зоря. Великі червоні смуги стеляться східним краєм неба. Від цих смуг надшахтні будування приймають кривавий відблиск.

Тяжко в таку рань підійматися з теплої постелі, одягати брудні й холодні шахтарки й йти на роботу.

Та треба.

Це знають всі: і старі шахтарі й молоді шахтарки, що гуртом із „великими“ робітниками йдуть, такі ще молоді, з обушками, кайлами й лампочками. А на зустріч їм йдуть нічні робітники, з ніг до голови вкриті чорним вугляним пилком.

І ті, що йдуть до шахт, і ті, що йдуть од шахт—всі веселі, шуткують. Особливо молодь. От п'ятнадцятилітній Ванюша Кремнів, з просоння усковив і з постоломи в калюжу. Сміється ззаду молодь.

— Ну, й робітник!

— Хоч рятункову команду давай!

— Дивись очима—не лови гав.

А ось йде гурт комсомольців, ідучи пережовують нескладний снідачок і жваво дискутують.

— Біда в нас на нижніх плетах—каже Васька Копанів.

¹⁾ Шахтарські хатини.

— Чого?—Питають хлопці.

Замучився зі своїми „ішаками“¹⁾. Працюють поденно... та й з натяжкою.

— Як це?..

— Просто—нічого, кажуть, нам поспішати з подачею вагонів—хоч сотню подай, хоч двадцять—одна ціна. А тому двадцять краще, воно й легше, а що до кешені—однаково.

— Та що ти?.

— Побий мене паровий молот. І головне, що слово в цих молодців не розходиться з ділом. Раз за разом „буряться“²⁾ вагони. А то ще так: десятник тільки відвернеться, дивись—в уклон, а там уже гремить „несподівано“ упущений вагон.

Хап—і завал. Поки ремонтні робітники зачищають—хлопці відпочивають, регочуться. Мовляв, ми тоже знаєм, як вивертатися від роботи. От і підіймає продуктивність.

— Так ти постав це питання на виробничому засіданні.

— Думаю...

— Потрібно туди поставити більше комсомольців—радіять інші.

— Правильно!—кричать позаду старі забойщики.

— Вірно!

А от і шахта.

На наряд.

Шахта № 12 Брянської копальні—велетень, гордість Донбасівська. Тут чоловічий голос зливається з приboями самої шахти й могутнє го-го-го! розпліскується до чугунних стін. Поміж залізо-бетонних будівель притулилась і нарядна. Нарядна—вулик.

Димно, чадно—пил; і як чорний туман—гомін. Що не крок—сварка, балачки.

Он у великій кучі, що притулилась у кутку нарядної, чути голоси і сварку молодих.

— Гей, ви, „кваліфікована сила“—кричить жартівник Іван Никонорич, літній робітник-забойщик.—Ну, і кваліфікуєтесь ви—здорово!

— Як саме, дядьку Іване?—запитують молоді.

— Учора ото сидимо ми на „Толстому“, гонимо врубовими машинами вугіль; підходить малий. Новак, очевидячки, в шахті. Підходить і каже: „дядь, а дядь, там он од стволу“³⁾ послали, щоби ти дав пласт“⁴⁾. Я з хлопцями так і сів зо сміху. От тобі й на, пласта дай йому!

— Ха-ха-ха!.. Клекоче юрба.

— Ну, і „кваліфіковані“... Ми десятки літ вибираємо цей пласт—гонимо мільйони вагонів, а йому, так зразу його й дай, та ще в руки... Іржав Іван Никонорич.

— Ну, й що ж тут смішного?—вступається за гідність свого „собрата“ лямпонос Колька Дрига—не сміятись, плакати треба. Хвороба це нашої шахти.

— Вже нащо „хвороба!“ Подай пласту... Ха-ха-ха...

— Да, хвороба...

— Вам аби сміятись—обзиваються другі підлітки.

А Колька:—Ви зрозумійте... Ми, от, підлітки, у броні; нам потрібно кваліфікуватись, вивчати виробництво, привчатись до справи, а нас тільки й заставляють, що лямпи носить, або ж по такі „доручення“ бігати. Принеси, мовляв, „пласт“, „скат“ або „дах“ і т. інш.

¹⁾ Ішаки—осли ²⁾ Буряться—зіскакують із рейок.

³⁾ Ствол—головний шар ⁴⁾ Пласт—вугляний шар.

— А щож вам потрібно?

— Потрібно посилати до робітників-спеців, показувати виробництво, привчати до справи. А то ось вивели зі броні вісімнадцятилітніх, ну й щож, хлопці не довчилися і користи ніякої.

Розпалюється сварка. Скаржаться підлітки.

А ранок доходить свого права. Сходить сонце й рожеві переливи, грають на карнизах, кінцях труб, спускаються до віконних рам рожевим туманом.

— Гей, хлопці,— кричить десятник:—хто на другий горизонт на пліта дворові, підходь відмічатись.

Встає наше товариство. Через півгодини вони будуть у шахті осилувати кваліфікацію.

Стукає сигнал. Через кожні 2—3 хвилини з темної діри-шахти вилітає мов чорна птиця, велика кліть. Вилетить, зупиниться і ствольовий, піднявши рештування кліти, кричить:

— А ну, сідай!

Десятки три шахтарів сідає у кліть. Знову сигнал.

— Качай!

Пірнала кліть у шахту, провалилася у темінь. А на зустріч їй вогнений присок—друга.

І летять у підземелля старі шахтарі, а з ними й молода зміна колишніх майстрів чорного золота.

Трудовий восьмигодинник.

Гудки—шість годин—гудуть коротко. Дають знати, що почався трудовий час. Ствольові кричать уже друге.

— Готовий порожняк?

— Давай вагони!

І до стволу тягнуться, на різні лади перескрипуючи, порожні вагонетки.

Дрижить естокад. Ріденька пара з шахти лише залізо капру.

Жвавіше крутяться шківні. Моторнішою стає кріт. Вугіль качають.

Сигнал.

Вантаж.

Кидаються відкатчики до кліти, витаскують вантажені вагонетки—порожні загоняють до кліти.

Трудовий восьмигодинник почався.

Горизонт 166.

Біля стволу—шум, свист, гуркіт. Лязчання ланцюгів, грікіт ствольових кріюків. Усе це зливається в один величний прибіб залізних хвиль.

Забой лежить далеко. До нього потрібно пробиратись довгими, вузькими підземними ходами. Помахуючи лямпочкою, що кидає скупенький одсвіт у непроглядну темінь підземелля, молодий шахтар упевнено йде до місця роботи. Пролітають запіснявілі стійки, крепи, смуги рейок, що ними котяться вагонетки.

Здала замигтів вогник, почувся гуркіт коліс. Торопко забігали п'ятна з лямпочок стрілочників. Забігали підлітки-стрілочники обдивляючись напрямком стрілок, а потім до стволу.

— Кіногін іде!

А з мороку шахти вже чути прибої гулу. Всі шахтарі знають, що Свирко—комсомолец іде.

І враз із-за крутого повороту штрека цей гул виривається; „партія“¹⁾ біжить до стволу. Свирка вже на переднім вагоні перегнувся до рейок, відчипляє крик і біля самого стволу, де причаїлась невеличка улоговина, кричить:

— Приймись!

Кінь, що знає у чому річ, в один мент зіскакує зі шляху й партія у сім вагонеток, що нестримно розігналась, зі свистом летить до стволу—кліти.

Гулко б'ють кайла, пневматичні²⁾ молотки, конваєри, звідкільсь несуться електричні вибухи бурок. У забоях лазять сталевими черепахами—врубіві машини; загоняють свої крицеві зуби у груди чорного вугілля і рвуть, колять, рубають. На цих машинах комсомольці, помічники майстрів, покрикують.

— А ну, там, хлопці, піднажми! Сьогодні мусимо зверх-норми!

Хутко, вагончики вантажать вугіль, а кіногін відводить його до стволу.

Мірно дихає підйомна машина. Гуркоче сортувальня; рівномірно, без перерв, ланцюг ківшами тягне чорне золото до мийки. Бджолами гудуть грузики.

— Ванько, нажми!

— Жmemo, дядь Петро!

— Сьогодні цілий состав грузити.

— Підробимо...

Бдискавками в цехах кружать ремінні паси. Хлещуть своїми хвилями під біг трансмісії.

Біля станків майстрі й молоді підмайстрі. Люди металу.

В них своє:

— Ну, як насос?

— Готовий!

— Пробували?

— Можна встановлювати. Тягне, аж чортам тошно.

Татакає електричка.

Гудуть, ревуть станки. Гадючками звиваються металеві стружки й падають на цементову підлогу.

Біля горнів червоні язики вогню лижуть залізо. Тяжко б'є молот.

Думать ніколи—вганий заклею, плющ її у гудзика, заціпає залізні перекладини... і все.

І тільки чутио раз по раз—тух, тух, тах, тах...

— Готова, гони другу...

Тух, тух, тах, тах...

А в обід знову гудуть гудки. Знову шахта плюється десятками шахтарів ранкової зміни; й вони жмурячи очі на сонце, йдуть додому.

У вечірніх тінях.

Чорний Донбас вечірнього часу. Кам'яні сірі горби, долини, ярки, каменоломні, велетні-рудники придушуються густими вечірніми тінями.

Вулицями ж Брянського гомін. Робітники, робітниці, молодь—човгають підощвами камінний ґрунт. Вечірній шахтарський гомін. Несуться голоси. Дзвінкою крицею пісня дзвенить.

Милий мій рубає вугіль,

Вагончики вожу я.

Разом край новий будуем

Без насилля—буржуя.

¹⁾ 3 вагонів ²⁾ автоматичні.

В гомоні, що плавнем пливе, молодь поспішає хто куди.

— Андрушко, ходімо—сьогодні в шахткомі засідання інституту делегатів!

— Не можу, Ваню! Рівно в сім, як цехорг, відчитуюсь на бюрі комсомольського осередку. Закінчу—прийду.

На шляху до клубу нова група молоді.

— Чули?..

Що?

— Сьогодні комсомольські збори!

— А безпартійним можна?

— Будьте ласкавенькі, просимо.

Небо—синій бархат. Клуб—вулик...

Молода шахтарня на політграмоті, репетиціях, читальні.

В одній із кімнат засідання юнкорів „Комсомольської Правди“. Частина хлопців за відсутністю місця—напівлежачи на підлозі. Балакає секретар:

— Товариство, насамперед про редколегію. Наша стінгазета виходить погано, не акуратно, а ми ж знаємо—підвищує голоса—знаємо, що матеріалу в нас стільки, що хоч кожен день випускай „Комсомольську Правду“, потрібні тільки—вуха, очі...

Сміх, шум, говор, сварки й під кінець рішенець.

— До редколегії потрібно нових сил.

— До прикладу, кого?—питає секретар.

— Антона!—як із гармати.

Кремезний хлопець, вагонщик із пласту „Алмаз“, що лежав серед хлопців на підлозі, встає.

— Хлопці, я і так по горло перевантажений. Нових потрібно.

Та ми то робитимемо. Скерувати лише потрібно, а там вона й піде, як вагончик добрими рейками, а декілька годинок у тиждень, мабуть, знайдеш.

— Їй право, і хвилинки вільної... Сварка тягнеться, поки Антін під загальні оплески не згоджується.

Одночасово у другій накурений кімнаті йде чергова виробнича нарада; тисними рядами на партах, вікнах сидять шахтарі-бородачі. Дискусують комсомольці.

— На плитах „ішаків“ потрібно підмінити гарною робітничою молоддю.

— До ледачі, що зриває роботу, треба вжити заходів...

— Молодь потрібно більш кваліфікувати!

— Час організувати передову артіль молоді!

— В комсомольській кімнаті комсомольські пісні.

Та не лай же мене, мамо,

Бо гуляти не прошуся,

А скажу я тобі прямо,

В комсомол я запишусь.

На зборах комсомолу доповідь про нові завдання молоді та прийом нових до комсомолу.

Темні ночі Донбасівські. Даремно боряться Вольфові тисячо-свічові лампочки, від їхнього світла, ще більше таємничі і глибокі тіні й затишкі ночі.

А вже далеко за північ.

Товаришів-Гармоністів

Н а р и с

Ів. Палівець

*Волнующий, понятный агитатор—
разгульная кудесница — гармонь.*

А. Жаров.

Вечір ген-ген поза сельбудом розтрусив попіл сизий. В попелі небосхилу зіроньки жаринками жевріли. Я запаливав у сельбуді лампу—каганчика. На порозі сельбуду несподівано з'явилася постать із портфелем.

— Здоров, Завполітосвіто! Ти лише світиш, чи й грієш?..

— А-а, „райпапаша“!.. Це ти з району до нас на проводи приїхав?

— Та так... на батьківських... А у вас же все тут готове?.. Глядіть же з безпартійною масою не підкачайте! Щоб було мені перед ким доповідь робити.

— О, ми „завжди готові“, а безпартійна молодь, мов метелики на вогонь позлітається. Аби лише наш Федька прийшов до сельбуду в повному „снаряженні“.

— А хто ж то такий Федька?

— Це наш активіст—гармоніст.

— Що-о?—зі здивуванням та посмішкою перепитав райкомовець.

— А то що? Ти думаєш, що коли хлопець гармоніст, то на нього „воль внімання, а фунт презренія“?.. Е, брат, ще без гармонії у селі й вода не відсвятиться; вона співає, голосить, їсти не просить, своїми грудьми командує над людьми. Ти чув таку приказку?

— Е-ет!..—махнув рукою райкомовець,—за-а-алиш цю поезію!..

Цокнула плямка у дверях. Увійшов Федька й поздоровкався.

— Он бач... про вовка помовка, а він і в хату...

— Здоров, Федька, здоров! А чом це ти не взяв із собою товаришки?

Федько, злегенка посміхнувся, ніби щось близьке згадав.

— Оксана казала, що тільки лиш впорається по господарству, то сама до сельбуду прийде.

— Отакої!.. Ще й на війні ти не був, а в полон попався.—Це я не про Оксану, а про гармонію...

— На вечірку я гармонію візьму, а взагалі... Федька ніяково глянув на товариша з портфелем,—взагалі, хіба ж мені як призовникові тепер до гармошки?

— М-да-а,—серйозним баском озвався райкомовець—служба не дружба...

* * *

З радісною ухмилкою змуряються очі, коли в сельбуді мружить сайво лампи, коли гуде рій молодих голосів та коли гармошка лагідно розліллється.

Під кінець доповіді Федька, попросивши в мене блокнота та олівця виводив на листочку паперу:

Скажіть нащот гармошки,—
Чи можна її взяти до армії,
Так би сказати, чи не перечитиме
вона військовому порядку та
дисципліні Ле-ке-се-ме-у?

Федька похашцем згорнув запитання. Біленьким метеликом полетіло воно і вдарившись об стіл президії, відскочило й покотилось кудись під поміст.

— Товариш президія! Он запит...—і пальцем показав у бік, куди полетіло запитання.

— Кажіть у голос, що хотіли запитати—відповів кучерявочубий доповідач.

Федька ягодою почервонів, затикався. А потім після доповіді взяв гармонію і приголомшено в півголоса награвав: „Розлука ти розлука“...

Баси джмелями гули, а підголоски тонісенько бряжчали. Присутні дівчата брались під щоки, схиляли голівки, але частина призовників та комсомольців, мов двигун заготіли, загули:

— Федька, Федька-а! Не в ту мирноносицю попав!..

Лунким голосочком озвалася Оксана: „Федю, заграй краще нашої, комсомольської!“

Федька стрепенувся; струмочки суму на смуглявому обличчі хутко перелилися у посмішку. На мить гармошка вшухла. А потім Федька любляче обняв її, цупко притиснув підборіддям; широко розтягнув міхи вугласто-хвилясті й зареготалися голосники.

„По морям, по волнам“...

Раптом вибухнула пісня із десятків уст. Покотилися, полинули краплисті згуки:

По мо-о-орям, мо-орям, мо-о-ря-ам...

Нинче—зде-есь, а завтра—таа-а-ам...

* *

Пролинуло, минуло літо. Давно-давно „зозуля мандриком подавилася“. Відпокосили коси; сировими нитками вишивала осінь манишку степів. Розпочиналися політосвітні жнива. Нетерпляче чекаючи директив із району, запитуєш листоношу: „чи не прийшла пошта на осередок?“

— Пишуть, пишуть!..—посміхаючись відповідає листоноша.

А одного вечора прибіг він до сельбуду.

— Ну, зайчику-побігайчику, сільський-листоношо, це ти на збори юнсекції прибіг?

— Юнсекція,—це раз, а оце...—листоноша дає мені в руки листа,—оце—два.

— „З райкому, чи з редакції?“—зрадивши запитуєш сам себе.

Хутко розриваю конверта. А на конверті „Червоноармійське“ написано.

— Радісно, тримтячи розриваю листа й читаю:

...Хай живуть наші дорогі підшефи комсомольці й усі товариші й громадяни села Сокілки, Кишинського району!.

Ага, знаю, чий це лист, читаю далі:

...Кілька слів про життя-буття наше червоно-флотське. Нашому братові море по коліна: ні печалі, ні воздыханія, а праця та військова учоба безконечная. За домом ніколи сумувати, а все ж таки не без того, щоб і сум не взяв. Тоді нам стає товаришкою (хто б ви думали?)—гармонія..

...Передайте покляс моїм батькам та перекажіть моему двоюрідному братові Сеньці, хай перешле мені гармошку, що я не розібравшись дав йому до схову, коли їхав до флоти...

Згорнув я листа Федьчиного, перед очима виринув „последній нонешній деньочок“, коли Федька розлучався з гармошкою, коли... ми не зрозуміли Федьки-гармоніста.

По колишньому блимав сельбудівський каганчик. Скрипнули двері. Раптово влетіла в сельбуд Оксана і стала на порозі, затуливши долоною очі від світла.

— А бий вас сила комсомольська! Чого це ви в сельбуді „паритесь“, мов квочки на сідалі? А ну, на двір, ближче до маси, киш, киш-ша!

— Ша-ша, мамаша, ша-а!—ошарашив Оксану листоноша.

Чудной місяць пливеот над рікою

І обнявся ночной тішино-ой...

згуки пісні влетіли крізь напіввідчинені двері. Гармонія по шляху кришила дрібушечку...

— Чуєте! Чуєте!—впевненим голосом озвалась Оксана,—то Сенька з гармошкою пішов на гулянку.

Я відірвавсь од писання листа.

— Оксана, не в службу, а в дружбу, піді навперейми Сеньці та до сельбуду запроси його з гармонією. Бо без приманки щось не клює. Оксана вкупі з листоношою вибігла з сельбуду. А через декілька хвилин листоноша вернувся безнадійно махнувши рукою:

— І ти думав, що отой підстаркуватий парубій прийде до сельбуду грати? Он Оксана просить, просить, щоб зайшов, так він і за вухом не веде. Каже: я не комсомолец і вам до мене не кусательно...

Потривай, потривай сплоататор—казав я йому—ось ми хазяїну гармонії напишем листа...

Ах,—перервав я слова листоноші—згадавши про Федьчиного листа,—скажи Сеньці хай неодмінно заїде до сельбуду, бо тут лист од Федьки прийшов.

Листоноша хутко вибіг на двір і почав гукати спершу Сеньку, а потім Оксану.

— Вже Семена й собаками не доженеш—наближався голос Оксани.

— Оксано, гукни йому, хай вернеться, бо тут лист од Федьки прийшов.

Через декілька хвилин меткою тінню влетіла Оксана в сельбуд.

— Що тут, лист од... Та невже? Коли прибав, коли?

— Не коли Оксано, а живим пускай, хоч ти нареченна військового.

— Давай винесем стіл та каганець на двір, щоб на свіжому повітрі біла окації збори влаштувати. Згода?

— Та... Згода! Мо на вогник молодь із вулиць посходиться до нас.

З вітром-теплоосіннім розмовляло шепеляве листя окацій.

Поволі сходилась молодь. Оксана прочитавши Федьчиного листа сяла від радости і взялася реєструвати всіх присутніх. А каганець мов навмисне блимав підсліпуватим оком. Я заходився підчищати гнота.

— Отак, отак, Завполітосвіто,—озвались хлопці,—підправ каганця сельбудівського, щоб горів та світив веселіше!..

Кремінчук.

САМРА- ФУМОР

ЗАМІСЦЬ РЕЦЕНЗІІ

(Альманах Вапліте № 1)

Хай пробачуть мені наші критики
За мій гострий язик—лез...
Що ж, як хочеться, хочеться крикнути:
— Не туди... Не вези... Хто ти єсть?..
Хай пробачуть мені гострі джімі
За оді мої гострі слова...
В мене теж бачте путь несходима
(Не розірвана тільки—нова!).
Через те я міцнію й новію,
Що й тепер у цю сонячну бурь
Од Тичин тихим ладаном віє,
Безнадійністю тхне від Сосюр.
Через те хочу бути упертим,
Що сонціє моя голова...
Час настав говорити одверто
Чим сьогоднішні дні годувать.
Та і як тут охопе та лінь,
Де тут будеш терпляче мовчать,
Як Тичинина мати картоплі
Та гнилої з дітьми начища.
Де ж тут бути лагідній розмові,
Коли в час наш новий і міцний
Цілий зошит цвілої любови
Пруть нам ніжні, бліді Бажани.
Жах!—за фалди товстих Слісаренків
Пруться в гору з усіх своїх сил
Малолітні „джімки“ Європейки—
Іванов і Вражливий Василь.
Бачу—йдуть крикуни-задаваки,
Їхній гомін, як вечір зроста
І блукають засмучені раки
У Хвильово-Досвітніх христах.

Петро Голота

Це може дуже *ferociter*
Проти *Olimpus* виступати,
Та мушу я іще занято
У вас кілька рядків петиту.

O Deus! Надзвичайна тема,
Не тема, а паказа тем..
З імен „Парнасу“ ми сплетем
Не—ох!—класичною поему.

Пробачте... буду вельми *gratus*
Камерлінгу—за арсенал
Латиниці, її що взяв
Аби «вченіше» посміятись.

Mein lieber got! Не натякаю,
На того, що розумував
І пальцем в небеси попав..
То я його й не заликаю!

Про мене—хай Еллади тіні
З літацією мають шлюбо—
Я їх їй-богу не пошлю
Ні до якого Мусоліні..

Пасись, Петасе, на Парнасі,
Темпейські луки об'їжджай
І лавром Феба увітчай,
О, музо, літазійну расу!..

Ви in vincula senicere
Мене, коли невинний сміх
Розбудить гнів у тих і тих,
Примусить знов ламати пера...

Благослови ж мене, о музо,
Такий бо я вже боягуз,
Почав звертатися до муз
Хоча б у робітничій блузі!..

Неначе хвилі в синім морі,
Розхвилювався Хвильовий
Азійський ренесанс новий
Придумав нам усім на горе.

І так ми, друзі, азіяти
З якого краю не бері,
А тут неначе грім з гори
Літазія гремить з гармати.

Азійський ренесанс, Європа..
Там же діла! Там же слова!
І Хвильового голова
Уже покутувати топа.

Таке воно „життя“ стодавонне..
Фатальний „пудель“ а-заду йде..
Чи думав хто, що попаде
Він на „Санаторійну зону“?

(А сосни гудуть-гудуть..
Чого так сосни гудуть?
Хто не знає—знай:
Ех, ви сосни мої, більшовицький край!..)

Досвітний вдосвіта устав
(Такий закон „американців“—
Вставати рано-рано вранці)
І теж статейку написав...

Спасибі, друзі азіяти,
Бо я давно вже не видав,
Щоб хто в калашу так сівав..
Це треба вміти так сидати!

Ну-да.. Михайло Яловий?
Так це ж не ялова корова!
(Я не скажу більше ні слова,
Мене на слові не лови!..)

А хтось там робить „перші кроки“
Esce-te-ra in re-gre-ti-um
(З розщотцем, а не наобум)
Регоче взявшись за боки,—

Бо має тут апологетів,
Що раді „будь кого“ що-дня,
Святої людськості в ім'я,
Розпантронташити в котлету.

Один „з Кастальських берегів“
На радість своєму патрону
Привіз пречистую Мадону
І поруч з нею в крісло сів.

Юначе! Чуї! Мотай на вуса!
Цар Ірод в кріслах Вапліте
Звик убивати літдітей,
Шукаючи Літерієуса.

Він прийде, цей Літерієус
І вирве Іродові вуса,
А він боїться Літієуса
І крутить свій чорнявий вус...

Тичина в Кримськім „курєні“
Жив лише „вітром з України“
Ів абрикоси, мандарини
Скормного—біг-ме!—Ні-ні..

Новенькі ноти готував
„Космічного оркестру“ ради..
Картоплю начищала мати,
Він оркестрантів годував...

Мелодії щось вийшли мляві..
(Сходить за римою куди?—)
„Хлюпни нам море свіжі лави
О, земле, ведетнів роди!“

Пече коржі у віршах, прозі
(Подумать хто?) Олесько Корж..
І добре.. Ну чого ж, чого ж!
Буде що їсти у дорожі..

Як смашно—коржік з кулішем,
Щось не походить на Європу!
Не видно навіть робкоону
Що ми йому паї несеєм..

*) Автор має на увазі Вільну Академію Пролетарської літератури „Вапліте“.

І „буйним хмелем“ на полях
Копиленко копилить губи
(Пробачте, я вже надто грубий)
Тримає „Всесвіт“ у руках...

Але це інша категор'я —
Творець творить і я пишу,
Про творчість же його скажу:
„Архітектурная історія“...

„Селянки Українські“ тут
В особі Сенченка Івана
(Хоч він у ній за напів-пана
В залізах Яновчиних*) пуг)...

Читає вірші про „халеру“,
Статті: „аборт“, „апендицит“.
Невже до цього йшли кінці
Такої славної „кар'єри“?!

І в'януть серед них квітки,
І фефером повітря пахне.
Ще двоє серед них зачухне,
А жаль — ці двоє юнаки.

Мав „С 15“ — паротяг
Та стаа щось „шибеникувати“,
Та мабуть він не винуватий,
Що паротяг той не потяг...

Що ж? начепив на груди КІМ,
В „пурпурну даль“ направив кроки:
Гудкий розсипав Громів грім —
Не вбив нікого й не сполохав...

„Малоросейський бронтозавр“,
У Епіка „Червона кобза“,
А трохи він не рачки повзав
Свою Європу захищав!

Питаються, за що він бився?
До чого справу зав'язав?
„На зломі“ книжку написав
І, бідолага надломився...

І ще їх майже ціла рота,
Там Смолич, Лейтес, там і Панч
(Ах, Вапліте, мені пробач —
Не Санхо-Панса Донкіхота?)

У них в кривні вороги
Гей, на данах селянських в дузі,
У славнозвісному у „Паузі“,
Що мав свій одмінний гімн...

*) Т. Янова — редакторка журналу „Селянка України“.

ІСТОРІЯ ОДНОГО ВИХОДУ

Спомини очевидця **Юрія Вухналя**

Надзвичайний ранок

Це був надзвичайно схвильований ранок. Тротуарами поспішали люди, летіли дзвінки трамваїв, хропіли автобуси, вигукували газетчики, візники стьобали своїх коней, дув холодний вітер—одним словом, все хвилювалося, рухалося, поспішало.

На площі я побачив Кириленка,^{*)} він дико поводив очима, поли його пальта, наче крила планера—розвівалися від вітру—він поспішав кудись. Уздрівши мене—погрозив і прошипів: Ша-а-й-куе-те-єсь!..

Я не розумів у чім справа.

Раптом зупиняюся й чую:

— Здорові були! Чули—„Плуг“ розвалився!

— Та ну? Землетрус був, чи що? Жертв немає? Биковця не привалило?

— Та, ні! Кімната ціла, організаційно розвалився!

— А-а-а!..

Я поспішаю далі й знову:

— Чули, вийшли?

— Хто вийшов?

— Та з „Плуга“ вийшли!

— Ви вийшли?

— Та ні, 12 душ вийшло! В газеті написано!

— О-о-о!?!

Я кинувся до кіоску.

— Дайте газету!

— Немає газети, розібрали!

Я вскакую в крамницю, кидаю в автомат гривеника, прикладаю трубку до вуха, прохаю редакційний № телефону. І знову не щастить.

У мій провод—включається чийсь чужий і я чую балачку.

— Альо! Альо! (Отак з вимовою в ніс, на французький наголос).

— Мерсі, Вільна Академія Пролетарської Літератури? П'єр, ти?

У відповідь чую, грубий (без вимови в ніс) голос:

— Це ти, Мишко?

— Я, П'єр! Чув, із „Плуга“ 12 чоловік вийшло?

— Та ну? Диви яка okazія?

Гаркнув здивований голос.

— Так, чуєш П'єр, не проворонь Донченка або Гордієнка, забіжи зі Спартаківського провулку, вони обідати йтимуть, скажи, що в альманасі Вапліте—друкуватись можна буде.

Я кинув трубку й подався до редакції.

В Редакції

Вскакую, хапаю газету, читаю й разом чую розмову.

Секретар: (до редактора). Ти розумієш, Биковець трохи того... (секретар красномовно крутить пальцем біля свого лоба)—в зв'язку з оцим виходом. Заходить сьогодні до редакції, подає замітку до „Хроніки“ про вихід, а в кінці приписка: Характерно, що з „Плуга“ виходять переважно „плужане“.

^{*)} Один із „твердокаменних“ плужан. Ю. В.

У вечері

Вулиця. Знову розмови:

— Чули, „Плуг“ не твердо на ногах стоїть? Пилипенко захворів, ходити не може?

— Та що ви дурницю кажете—я щойно бачив його, як він у трамвай сів.

— А я ж хіба що кажу? Ото ж воно й є—ходити не може, так він у трамвай сів.

Через три дні

Заходжу в редакцію „Молодняка“—бачу висить біля печі „широке розгорнуте полотнище“, читаю:

Лист до „Молодняка“.

Літгурток
Хутора Драбівіаки
Н-району Х-округи
Вихідне ч. 12573.

Дорогі Товариші!

Радісні вісті дійшли до нас, ми всім гуртком приєднуємося до вашої позиції і всім гуртком стаємо на вашу платформу, бо стан та шляхи розвитку вимагають того від нас. Ми рвемо остаточно всі зв'язки з „Плугом“ і приєднуємося до Вас, як то кажуть образно „всім гамузом“. Ми ще давно були певні, що воно так і мусить бути, ми тільки мовчали до цього часу.

Вітаємо Вас:

Члени гуртка:	{	1. Козолупенко М. (псевдонім Загравенко)
		2. Кабаненко Ю. (псевдонім Полум'ях)
		3. Бугаєнко (псевдонім Індустріяленко)
		4. Ратиця Ів. (псевдонім Залізо-Бетонний)
		5. Книш П. (псевдонім Залізний)

Всі ми за соціяльним походженням батраки, з малих років по наймах ходили, на куркулівських нивах потом обливалися і тільки дякуючи революції—світ побачили.

У Кобеляках

„Плужанин“ плужани одержали. Розмови:

— Братці, знову з „Плугу“ нова якась група початкуючих вийшла. Ось погляньте!

— А ну, де? Та що ви?

— Та це ж та сама група, що тиждень тому вийшла!

— Де ж та сама, коли то вийшли письменники, а тут пишеться що „група початкуючих“?

— ? ? ?..

ДРУЖНІЙ ШАРЖ

МАРКО КОЖУШНИЙ

... Кві зозуля сонцеві.

М. Кожушний.

Хто це в вука шумами,
Криком кресонув?
Думаю я, думаю,
Ніяк не засну...
Вийду в реглані чорного цвіту,
Стану замислений, стану засмучений,
А дроти, то в'ються, то сучаться...
І площі й вулиці
роз-ма-ті...

Чи ж я думав?
Чи гадав я,
Що місто мене придавить?..

Гніт, марю, гніт на серцеві,
Мабуть сватом вашим бути
Чер-во-но-му Пер-це-ві...

Мати, моя мати!
Як би мені знати,
Може б я й до Харкова не рушав,
Шум машинний не стояв би у вухах...
Вийду в реглані чорного цвіту
На площу Рози й стану засмучений,
А дроти і в'ються, і сучаться—
Кує трамвай

Автобусу...

ГОРДІЄНКО ДМИТРО

Дружній шарж

Минуле десь лишилось
позаду,
А я стою біля воріт
комун...

Дм. Гордієнко.

Ти мені нагадуєш Сосюру.
„Тінь, і синь, і рань, і юнь,
і даль“

Тіж „гармати, грати, бурі,
мури“

І „замріяна оранжева пе-
чаль“.

Друже мій, летиш ти в
ясні далі

У думках весняно-мрійних
лиш,

Даль далека, даль така
прекрасна,

Тиж на місці, друже мій,
стоїш.

Л. П-кий

Хроніка

Всеукраїнський З'їзд Пролетарських Письменників

Думка скликати Всеукраїнський з'їзд пролетарських письменників давно плекалася у літературних організаціях України. Зокрема вона носилася в повітрі перед скликанням Всесоюзного з'їзду пролетарських письменників, на початку січня 1925 року, перетвореного у Всесоюзну конференцію. Однак, недовгого часу між найближчими на той час організаціями ВУАПП і Пулг з одної сторони й Гартом із другої, стала на перешкоді до реалізації цієї думки.

В наслідок цього, хоча й не відбувся Всеукраїнський з'їзд, проте було скликано з'їзди окремих організацій „Гарту“ на початку квітня 1925 року й ВУАПП'у (Всеукраїнської Асоціації Пролетарських Письменників). На з'їздах було підкреслено конечну потребу в утворенні єдиного центру на Україні пролетарської літератури. Однак, самоізоляція ВУАПП'у, як кволот організації, що не змогла надати життєздатності окремим організаціям, так само й самоізоляція „Гарту“ відсували питання про консолідацію пролетарських письменницьких сил на Україні.

Тому цілком своєчасним і давно наслідком є скликання нарешті цього з'їзду.

Звичайно, його першим завданням є мобілізація уваги трудящих мас до питань літератури. Адже література є важливим чинником в організації емоцій, і тому не може бути такого становища, що „письменник пописує, а читач почитує“. Взаємодія між письменником і читачем має бути як-найміцніше. Письменник повинен відчувати пульс життя, настрої, стремління й ідеали пролетарської маси. Маса повинна знати і критично реагувати на ті чи інші літературні явища. Взаємодія між пролетарською суспільністю і пролетарськими письменниками може бути запорукою за життєвість літератури, за її суспільну цінність, запорукою проти всяких збочень.

По-друге, з'їзд має спричинитися до консолідації пролетарських письменницьких сил. Та розпоросеність, що зараз має місце, розпоросеність головне молодих, початкових сил не може сприяти здоровому їхньому ростові, не може вести до нормального розвитку їхніх літературних здібностей.

Праця в „одинокості“ буде загрожувати молодому письменникові попасти на виучку формалістичних шкіл, попасти під вплив занепадницьких настроїв. Яка користь буде з цієї літератури для нашого радянського суспільства—говорити не доводиться.

25 січня у Будинку Літератури ім. Блакитного, відкрився з'їзд пролетарських письменників України. Від імені оргбюро з'їзду під гучні оплески відкрив тов. Коряк, який

відзначив, що з'їзд повинен покласти початок організації пролетарських письменників України, незалежно від їхнього національного походження і мови, якою вони творять.

Після виборів президії з'їзду, що до неї увійшли товариші: Затонський, Коряк, Серафимович, Горбатов, Коваленко, Терещенко, Хвиля і Микитенко,—з великою привітальною промовою від імені ЦК КП(б)У виступив тов. Затонський.

Тов. Затонський говорив:—Назватися пролетарським письменником—значить дати обідняку творити так і те, що потрібне пролетаріатові в його класовій боротьбі. Пролетарський письменник повинен творити так, щоб пролетаріатові це було не лише потрібно, але й арозуміло. Пролетаріат вимагає культурної, зокрема літературної, страви першого гатунку,—не гіршої від той, що нею користувалася буржуазія.

Не треба дуритися культурної, зокрема літературної спадщини, що її буржуазія лишила нам. Треба пам'ятати, що культура, її розвиток і зріст є всеюдським процесом. Кожний клас прийшовши до влади й розвиваючи далі культурний процес, обов'язково користується зі спадщини класу попереднього. Пролетаріат також повинен узяти всі досягнення всеюдської культури і пристосувати їх для своїх потреб і культурний процес посувати далі. Ці досягнення повинні використати наш пролетарський письменник.

Не треба бачити нашу дійсність крізь чорні, або рожеві окуляри. Безумовно труднощі в нас є. Це цілком природно явище. Але також безумовно, що ми зміцнемося, що ми стаємо на твердий ґрунт, і що ми успішно творимо нове життя. Ми безупинно йдемо вперед і на своєму шляху маємо значні досягнення. Ці досягнення й повинні знайти відображення у творчості наших пролетарських письменників.

За вплив буржуазної ідеології треба вважати й ті нотки шовінізму та повоєнного націоналізму, що на них заховоріли деякі кола наших письменників, що звуть себе пролетарськими. Цим ноткам треба оголосити рішучу й запеклу боротьбу.

На з'їзд завітав Нарком освіти РСФРР тов. Луначарський, який вітаючи з'їзд від імені міжнародного бюро зв'язку пролетарської літератури, передав пролетарським письменникам України братерське привітання від російської республіки і її письменників.

Тов. Луначарський досить довго зупинився на шляхах розвитку пролетарської літератури й окремих видів її. На думку тов. Луначарського, в нашій пролетарській літературі вже виявляється і повинен опієсти поважне місце соціальний реалізм.

Щоб цей реалізм правдиво подати пролетарському читачеві, наш пролетарський письменник, як і письменник взагалі, повинен пам'ятати три елементи, що без них творити не можна. Це—чуйність, чеснота й талановитість. Ці елементи повинні допомогти відбити й ліквідувати два ухили, що серед деяких кол пролетарських письменників нині спостерігаються, а саме: офіційний оптимізм і безпринципний песимізм. На нашу дійсність не треба дивитися ні через розеві, ні—чорні окуляри.

На ці побажання тов. Луначарського з'їзд відповів оплесками.

Тепло привітав з'їзд від імені всеросійської асоціації пролетарських письменників тов. Серафимович, який низкою конкретних фактів довів, що наш пролетарський читач багатого зріс і зростає далі, і що він ставить великі вимоги до творчості наших пролетарських письменників. До цих вимог повинен прислухатися кожний пролетарський письменник, прагнучи в міру сил своїх задовольнити їх.

ПАРТІЯ І ЛІТЕРАТУРА.

26/І на ранішній засіданні з'їзду т. Хвиля виступив з докладом на тему „Партія і література“.

Почавши свій доклад з історії пролетарської літератури, тов. Хвиля сказав: „Українська пролетарська революційна література повстала фактично тільки в 1919—20 році. Тоді ще не було пролетарських письменників, і тому доводилось висувати нові молоді сили, організовувати і гуртувати їх. В цьому гуртуванні величезну роль відіграв т. Блакитний. На початку непи, тоді ще в молодій пролетарській літературі, також як і серед окремих членів партії, позначалась криза: річ у тім, що несп викликав низку суспільностей, зокрема, дав змогу створити угруповання буржуазних письменників, що мали і, до певної міри, мають ще й зараз, вплив на окремих письменників. Надалі жовтнева пролетарська література на Україні ступінево міцнішала і стала могутньою культурною силою.“

Література — це найвразливіший і найскладніший фронт цілого культурного будівництва, тому до неї слід поставитися особливо уважно й обережно.

Група так званих „неокласиків“ говорить, що після відомої резолюції ЦК ВКП(б) про літературу, партія не повинна втручатися до літературних справ. Ми з такою постановкою питання не можемо погодитися. Хай „неокласики“ не думають, що ми боремося з ними тільки тому, що вони пишуть лише про Рим та про Єладу. Ми боремося з українською буржуазією та її ідеологією, що намагається прохопитися у нашу літературу через неокласицизм.

Ми спостерігаємо нині процес розкладу на буржуазному українському літературному фронті, що має своє відображення в їхній глибоко песимістичній і хмурий творчості. Цей процес розкладу треба підсилювати. Од-

нак, є люде, що намагаються штучним способом затримати цей природний процес розкладу буржуазної літератури. Вони пробують зорганізувати буржуазну літературу, щоб потім перетворити її на плацдарм, повести наступ на пролетаріат.

Згадуючи весняну дискусію про літературу на Україні, т. Хвиля зазначає, що помилки Хвиляового та інших товаришів треба викривати, але зовсім не замазувати, бо на цих помилках треба вчитися створювати справжню пролетарську літературу.

Т.т. Хвиляовий, Яловий і Досвітний, в своєму листі до газет зріклися ніби своїх попередніх помилок. Однак, факти, зокрема, передмова Хвиляового до збірника творів Еллана, говорять про те, що ці товариші не зрікаються, а навпаки, поглиблюють свої старі помилки. Висунуте неокласиками гасло прийняття буржуазно-психологічної Європи і підтримка цього гасла товаришами з Валпите так само як і гасла відриву від пролетарської Москви, як центра міжнародного революційного руху, і нині, не зважаючи на зречення Хвиляового, Ялового та Досвітного, повинні в широких колах української революційної літературної суспільності зустріти найбільший осуд, бо досі Валпите не довела фактами, що вона справді може виправити помилки, що допустили її літеріи.

Т. Хвиля, зупиняючись на угрупованні „Плауг“ говорить: безперечно „Плауг“ має значні заслуги перед літературою, куди він зробив коштовний внесок. Однак, в тому, що „Плауг“ намагається стати масовою культурною організацією з філіями навіть на селеса, а також в тому, що „Плауг“ вважав себе за лабораторію для підготовки пролетарських літераторів, є певні небезпеки, і на їх слід зважати. Ніхто не говорить, що „Плауга“ не треба. „Плауг“, звичайно, потрібний. Але його треба обернути на союз селянських письменників.

Соціальне коріння попутників іде, головним чином, із седи і почасти з посередміського міщанства. Той факт, що один час певна частина попутників була до нас ближча, ніж зараз, говорить, що в їх осередкові відбувається криза. Проте попутники запалувалися в сучасній ситуації, що цілком випливає з їхньої творчості, основним мотивом чого є національна романтика. До цієї групи треба бути особливо уважним, бо ми певні, що в майбутньому частина з них, серед них київська літературна група „Марс“, перейдуть до табору революційної пролетарської літератури.

Далі т. Хвиля зупиняється на чергових завданнях української пролетарської літератури.

Перше завдання — каже т. Хвиля — це те, щоб пролетаріат опанував українською мовою. Нині відбувається процес консолідації всіх пролетарських культурних сил. Пролетаріат повинен вести перед в культурному будівництві України, а для цього йому треба озброїтися українською мовою.

Друге завдання — правильний напрям молодих письменників, що один час були

нейтральні, а потім виступили, як активні робітники під керівництвом комсомолу й партії.

Нарешті третє завдання—визначити відношення українських пролетарських літературних організацій до Москви, як до центра всесвітньої революції. Українська пролетарська література, лишаючись, звичайно, самостійною, повинна йти в братерських союзах з пролетарською літературою інших народів, що населяють наш Радянський Союз і це повинно мати свій органічний відбиток в наших взаємовідносинах з ВАПП'ом.

Закінчуючи свою доповідь, т. Хвиля доводить, що з'їзд скликано не на те, щоб розтрощити окремі літературні організації, а для практичної позитивної роботи на фронті культурного будівництва.

СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРНА СИТУАЦІЯ НА УКРАЇНІ.

Завдання з'їзду в налагодити взаємовідносини між різними літературними угрупованнями і очевидно установчому з'їздові прийдеться оголосити розв'язаними всі літературні організації і натомість збудувати єдину міцну організацію.

Тов. Коряк відзначає відірваність української літератури від маси, від читача. Характерний приклад—це цифри про кількість українських книжок по клубних бібліотеках. З загальної кількості—2 міл. а лишком—усього 100 тис. українських. Українська книжка до пролетарського читача ще не дійшла. І своєю тематикою, поки що вона не відбиває побуту і потреб пролетаріату. Очевидно нашим письменникам прийдеться спуститись за Олімпу і наблизитись до читача.

На Україні мусить утворитись єдина українська література хоч би й на різних мовах.

„ПСИХОЛОГІЧНА ЕВРОПА“.

Доповідач, тов. Юринець сказав, що гасло „йти на вичу до Європи“ в дуже непевним гаслом, бо сучасна Європа з її ідеологічними течіями цілком ворожа нам.

Пануюча течія—це шпенглеріанство.

Ідеолог її—це Шпенглер—відомий як автор книжки „Захід Європи“—по Шпенглеру Європа вичерпалась, сказала все: ні в точних науках, ні в архітектурі, ні в музиці—не буде вже нічого нового—і тільки в науці історії може сказати своє слово. Шпенглер висував свою теорію історичних процесів—що нею живиться сучасний фашизм.

Теорії фікціоналізму і мрійливості—западні теорії панують зараз в Європі—і нам нема чого запозичати з сучасної „психологічної Європи“.

ЛІТЕРАТУРНА СИТУАЦІЯ В РОСІЇ

З доповіддю про літературну ситуацію в Росії виступив представник ВАПП'у тов. Селівановський.

— Питання культури,—каже доповідач—поступово, поруч зросту індустріалізації країни, відіграватимуть все більшу роль. Теперішня загальна ситуація характерна тим, що на літературному ґрунті відбувається класова боротьба.

Буржуазна ідеологія так чи інакше впливає на літературу. З правого крила попутників починає виростати новий буржуазний письменник (Еренбург, А. Толстой і інші). Зневір'я у соціалістичне будівництво, переродження комуністів у дрібно-буржуазному оточенні й інш.—ось їхні найголовніші теми.

Отже дуже часті випадки, коли в процесі роботи той чи інший попутник круто міняє свою лінію.

Попутників можна розбити на дві частини: на старих і нових. Ці останні все більше наближаються до нас.

Коли підвести підсумки художнім досягненням пролетарської літератури, то можна побачити, що вони чим раз стають більшими: „Цемент“—Гладкова, твори Светлова, Лібедінського, Нікіфорова, Безimensького, Жарова та інш. Лише 2—3 роки тому такого активу в пролетарській літературі ще не було.

Переходячи до питань лірики, доповідач звертає увагу на шкідливість, так зв., „есеніновщини“, що в гасло всього непристосованого до життя й висловлює думку за потребу боротьби з цією лірикою занепадницьких настроїв.

УКРАЇНЬСЬКА ПРОЛЕТАРСЬКА КРИТИКА

З початку своєї доповіді тов. Доленго докладно зупинився на великому значінні, що його повинна була відігравати критика в літературі взагалі і, зокрема, в пролетарській літературі.—Раніше,—говорить т. Доленго,—безстороннього підходу критиків до літератури не було й не могло бути. Крім всього іншого вона була ще до деякої міри й цензурою. Зараз завдання літературної критики зовсім інше.

Критика повинна давати аналіз, пристосовану до потреб письменників, орієнтуватися, головним чином, на письменника, а не на читача й навіть сама аналіз повинна бути з певним педагогічним ухилом.

— У нас,—каже доповідач,—ще бракує гарних критиків. У зв'язку з цим особливо гостро виникає потреба в організації критико-бібліографічного журналу на Україні. Такий журнал не лише дав би змогу ділитися досвідом своєї роботи, але й допоміг би нам поставити нашу критику на належну височину.

Говорячи про те, що саме повинна дати літературна критика нашому письменникові, тов. Доленго вважає, що критика повинна допомогти письменникові вивчати не лише міцну ідеологічну лінію, але і його художню лінію.

СУЧАСНА ЄВРЕЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Після доповідей про літературну ситуацію в Росії та українську пролетарську критику, на з'їзді з доповідями виступили про письменницьку мову проф. Суліма, а доповіддю про мову Донбасу тов. Німчинов і з доповіддю про сучасну єврейську літературу тов. Гільдін.

В своїй доповіді тов. Гільдін торкнувся стану, що в ньому опинилася єврейська література підчас громадянської війни. В єврейській літературі—каже тов. Гільдін,—є чимало видатних імен, чимало художньо написаних творів. Але шкода в тому, що всі ці твори старих єврейських письменників нічого синтетичного з єврейського побуту в собі не мають.

Підчас громадянської війни—говорить доповідач—дуже мало єврейських письменників ішло за революцією. Замість свідомого розуміння соціальної революції та класової боротьби, деякі письменники, бачучи петлюрівські погроми, догворювалися до того, що ніби то революція є нове розп'яття євреїв, а інші, бачучи революційні події, пропонували сидіти й мовчати. Вони навіть викинули гасло „вчиться мовчати“. Зараз єврейська література поступово переходить на певний новий шлях.

ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНІ СПРАВИ

Щоб зрозуміти організаційні питання будови спілки пролетписменників—говорить тов. Коваленко,—треба оглянути попередню літературну ситуацію.

— Раніше в нашій літературі в організаціях „Марс“, „Валпите“ і низці інших утворився блок за національною ознакою. Частина пролетарських письменників, що їх об'єднує „Валпите“ й „Марс“, зреклася створення класового фронту пролетарської літератури і встановили контакт з дрібно-буржуазними попутистськими елементами частково підпавши під їхній ідеологічний вплив.

Цей націоналістичний блок розкладав літературну молодь, прищеплюючи їй як дрібно-буржуазний світогляд, так і назад-

ницькі мистецькі форми, тероризуючи тих письменників, що до них не приставали.

Спілка пролетарських письменників буде побудована на інтернаціонально-класових засадах, об'єднуючи пролетарських письменників України, незалежно від мови їхньої творчості. Спілка використовуватиме художнє слово для будівництва соціалізму. Спілка матиме літературний, а не масово-культурний характер. Спілка не буде ізольована в культурному відношенні, а працюватиме в контакт з співзвучними літературними організаціями України та СРСР. Закінчуючи свою доповідь, тов. Коваленко сказав:

— Спираючись на широке співчуття суспільства, ми надалемо справитися з важкими, відповідальними завданнями організації пролетарської літератури, а також зможемо вести перед у літературі загально-радянській.

ЗАКІНЧЕННЯ З'ЇЗДУ

Після доповідей, що всі дні стояли на порядку денному з'їзду, розгорнулися жваві дебати. В дебатах записалося біля 30 товаришів.

Промовці підкреслювали велике значіння всеукраїнського з'їзду пролетписменників, що має стати чинником до утворення міцної організації пролетарських письменників.

Після закінчення дебатів тов. Коваленко зачитав маніфеста Всеукраїнського з'їзду пролетарських письменників.

Маніфеста одностайно ухвалено. Після прикінцевого слова тов. Коряка, з'їзд під опалески та „Інтернаціонал“ заклався.

РАДА СПІЛКИ

До ради Всеукраїнської спілки пролетарських письменників обрано т.т.: В. Коряка, І. Микитенка, П. Усенка, О. Донченко, В. Юриця, Ів. Ле, Б. Коваленка, М. Терещенка, Б. Горбатова, І. Краматорського, І. Ткачука, А. Баршта та Мозалевського.

До секретаріату обрано т.т.: В. Коряка, І. Микитенка, П. Усенка, Б. Горбатова, Б. Коваленка. За відповідального секретаря призначено І. Микитенку.

До Оргбюра для скликання Всеукраїнського З'їзду пролетар. письменників *)

Літературна організація робітничо-селянської молоді „Молодіяк“ радо вітає ідею скликання всеукраїнського з'їзду пролетписменників.

Підтримка з'їзду та консолідація навколо нього творчих сил України, що не відкидають коректив партії на діяльність пролетарської літератури, красномовно говорять про чужість і необхідність його скликання (вільгу з Київ, Донбасу, Харкова, Миколаїв, то-що).

„Молодіяк“, зіткнувшись у своїй роботі з цілковитим ідеологічним провалом літе-

*) Лист-привітання від „Молодіяка“ надісланий 1-му Всеукраїнському З'їздові пролетписменників та видрукуваний в газетах „Комуніст“, „Вісти“, „Комсомолец України“.

ратурних авторитетів з одного боку, та з другого—з навалюю плутокласового масовізму, вже здійняв був голос боротьби проти хибних занепадницьких звич у нашій літературі.

Але без єдиного фронту й міцного штабу всіх пролетарських організацій та їх співзвучних—літературній молоді надзвичайно тяжко вести будь-яку творчу роботу.

Ми є лише літературний комсомол—молодша фаланга єдиного фронту пролетарської літератури. Отже й не зможемо взяти на себе всієї ваги справи цього часу.

Вітаємо з'їзд. Візьмімо найактивнішу участь у його роботі.

За дорученням організації Бюро „Молодіяка“: Дм. Гордієнко, Ів. Момот, Ол. Кундіз.

Відкриття літературного будинку ім. Василя Блакитного.

5 січня цього року відбулося урочисте відкриття будинку літератури ім. Василя Блакитного. Українська Радянська суспільність багатішає ще одним культурним осередком, що має зібрати навколо себе творчі сили радянських письменників, літераторів, поетів, журналістів, які до цього часу не мали пристановища, й тудилися у мало пристосованих для продуктивної роботи приміщеннях редакцій газет, журналів. Віднині вони мають прекрасне приміщення для своєї творчої роботи.

На відкритті будинку зібралися літературні організації столиці УСРР, журналісти та поети. На урочисте відкриття будинку прибули генеральний секретар ЦК КП(б)У тов. Каганович та секретар ЦК тов. Затонський.

Урочисті збори відкрив секретар ЦК КП(б)У тов. Затонський, який під гучні оплески аудиторії іменем ЦК КП(б)У та уряду УСРР відкрив будинок літератури ім. Василя Блакитного.

У своїй промові тов. Затонський накреслив шлях боротьби пролетаріату за перемогу революції, за соціалістичне будівництво, частково якого є будівництво культурне.

— Відкриття будинку літератури, — говорить тов. Затонський, — стало можливим лише через ту тяжку боротьбу, яку вів пролетаріат та селянство під проводом комуністичної партії. У цій боротьбі гинули десятки, сотні тисяч борців за перемогу революції. У цій боротьбі за зміцнення пролетарської революції і на мирній творчій роботі партії радянська Україна теж зазнала великих утрат, а серед них загинув і самовідданий борець-революціонер тов. Блакитний, що його іменем і названо будинок літератури. Тов. Блакитний, один із піонерів пролетарської культури, пролетарської літератури, пройшов довгий шлях революційної боротьби, що в ній і виборов собі марксистський світогляд комуніста-більшовика. Блакитний поєднував у собі й нижнього лірика-поета і твердого переконаного революціонера.

Зібрання, за пропозицією тов. Затонського, вшанувало вставанням пам'ять тих, що загинули в боротьбі за радянську владу, за літературу пролетаріату, за соціалістичне будівництво, — а в їх числі й тов. Блакитного.

Далі т. Затонський зупинився на шляхах розвитку пролетарської культури в тому розумінні, що ця культура, зокрема література, покинула стати гострою зброєю пролетаріату в його боротьбі за соціалістичне суспільство. Тов. Затонський проводить різницю між творенням буржуазної культури та культури пролетарської. Тоді, як буржуазія мала змогу культурно розвинути у надрах феодального суспільства перше, ніж прийшла до влади, пролетаріат, як найнижча соціальна верста в умовах капіталізму, не міг цього зробити. Пролетаріат мусив спочатку вирвати з рук буржуазії владу, мусив

її (владу) одвоювати, закріпити, щоб потім, заволодівши економічними висотами, почати й боротьбу на культурному фронті.

Тов. Затонський зупиняється на тих труднощах, що їх нині має партія, саме на цьому найслабшому з наших фронтів — на фронті культури, зокрема літератури. Навівши приклади певних хитань навіть у лавах самої партії що до соціалістичного будівництва в нашій країні, тов. Затонський підкреслює і ті хитання, збочення, що ми їх бачили на літературному фронті в рядах літературних пролетарських організацій. Ті запеклість, песимістичні настрої, що ми їх свідками були в літературі за останній рік, змушують радянське суспільство зосередити свою творчу енергію на літературному фронті.

Почесне місце в роботі-боротьбі за бадьору пролетарську літературу, як літературу класи, що йде до нових перемог — повинен відіграти будинок літератури ім. Блакитного. Кожен, хто почуває у собі сили йти врівень із тими вимогами, що стоять перед пролетаріатом, кожен, хто чесно зв'язав свою долю з долею пролетаріату, кожен такий літератор знайде собі місце в роботі будинку літератури ім. Блакитного. Цього місця не знайде той, хто зневірився, а тим паче той, хто намагається нас тягнути назад у халко неповини, назад до капіталізму. Промова тов. Затонського покривається гучними оплесками. Після промови тов. Затонського було обрано президію до складу якої увійшли т.т. Каганович, Затонський, Хвиля, Шумський, Куліш, Тичина, Усенко, Пилипенко, Коряк, Таран, Курбас, Возчик, Марченко та інші.

Далі з промовою про зміст роботи в будинку літератури ім. Блакитного виступив тов. Хвиля, що зупинився і на значній будинку в культурному житті України взагалі.

Після тов. Хвилі з привітаннями виступили представники літературних організацій: од Валує — тов. Куліш, од «Паугу» — т. Пилипенко, від «Молодняка» — т. Усенко, від пролетарських письменників «Гарт» — тов. Микитенко, представник Наркомосу — тов. Озерський і «Октябрі» — тов. Арський.

Організаційні збори літбудинку ім. Блакитного.

12 січня у літературному будинку ім. В. Блакитного відбулися перші організаційні збори письменників та журналістів м. Харкова.

Збори було розпочато інформаційною доповіддю зав. відділу преси ЦК КП(б)У тов. Хвилі про майбутню практичну роботу літбудинку.

Насамперед доповідь вніс ясність у питання, кого обслуговуватиме літбудинок. На думку т. Хвилі, будинок охоплюватиме перш за все революційних письменників та журналістів, а також і митців, що в тій чи іншій мірі зв'язані з літературою. Будинок мусить стати фактичним центром усього революційного письменництва Харкова, в ньому має бути сконцентрована вся організаційна й науково-студійна робота всіх революційно-письменницьких організацій. Будинок пови-

неи допомагати удосконаленню роботи, як письменників, так і журналістів, та всебічно сприяти розвиткові письменницьких сил.

Підчас обговорення доповіді не внесено було будь яких ґрунтовних нових пропозицій. Правда, де-хто з промовців намагався поширити контингент, що його мусить обслуговувати літбудинки, включаючи до нього акторів, музик, мalarів.

Наприкінці збори обрали правління літбудинку в такому складі: т.т. *Хвиля, Фурер, Шапіро* (відділ Преси ЦК КП(б)У), *Касяненко* (редактор «Вістей»), *Таран, Постадовський* (редакція «Комуніст»), *Лвищів* (редактор «Робітничої Газети Пролетар»), *Куліш, Слісаренко* («Ваніте»), *Пилипенко, Кириленко* (ЦК «Плуг»); *Кручинін, Юрезанський* («Октябрь»); *Усенко, Момот* («Молодняк»); *Войцехівський* (ДВУ); *Озерський, Христовий* (Головполітосіт); *Мізерницький* (ЦП Робос); *Марченко, Леліза, Янова* (Секція робітників преси); *Невельський, Рабічев* (культвідділ ВУРПС-у). Персонально обрано до Правління таких товаришів: *Остапа Вишино, Курбаса, Петрицького, Муразова, Л. Вовчик, Коряка, Ричицького* й *Козицького*.

До президії правління обрано т.т. *Войцехівського, Остапа Вишино, Хвилю, Фурера, Христового, Куліша, Усенка, Курбаса, Пилипенка, Тарана* та *Янову*.

На кандидатів у члени Правління обрано т.т. *Колоса, Люксембурга, Микитенка, Гетлера, Канторовича, Шаца* й *Первомайського*.

До ревізійної комісії увійшли т.т. *Гордієнко Дм., Новицький, Лвищів*.

На голову Правління Будинку Літератури ім. Блакитного обрано тов. *Войцехівського*.

Місцевий комітет письменників

(Харків)

Ще на початку 1926 року утворився Місцевим письменників м. Харкова.

Керуючі професійні організації знайшли за потрібне утворити такий Місцевим з двох—головних—причин: а) необхідність об'єднання в професійну спілку письменників та літератів, що з різних причин (не мають постійної роботи, не працюють в установах тощо) не належать до профспілки та б) потреба захисту особливих, письменницьких інтересів, що випливають з особливостей літературного труда.

Кілька коментарів до причини другої. Значна частина з письменників м. Харкова належала й раніше до інших секцій Робосу, чи інших профспілок по місцю своєї постійної роботи. Але установа та профспілка боронила лише службові інтереси письменника. Що ж до його літературної праці, то це зовсім не належало до компетенції профспілки. В разі якогось конфлікту з видавництвом, чи що, письменник зацікавлений зовсім беззахисним. Так само нікому було цікавитися та піклуватися умовами життя й роботи письменників.

Такий обов'язок врешті взяв на себе Місцевим письменників, обраний письменницьким колективом.

8-го січня в Літературному Клубі ім. В. Блакитного відбулися загальні збори харківського колективу письменників. Місцевим першого обрання зробив відчит про діяльність.

З проробленого Місцевим варт відзначити—обслідування (доки-що не повне) умов життя письменників, участь у роботі по створенню Літературного Клубу та ремонт здоров'я літераторів (посилання на курорти, в будинки відпочинку).

На зборах присутні були біля шостидесяти чоловік—членів колективу. Переважно члени чотирьох головних письменницьких об'єднань: Гарту, Молодняка, Плугу та Ваніте. Цей поділ колективу на об'єднання більш виявився за голосування під час виборів нового Місцевого Комітету. До складу його увійшли: *Панів Анд., Іванов Пав., Масенко Тер., Любченко Арк., Юрезанський Вол.* (члени Місцевому) та—*Панч Л., Слісаренко О., Майський М.* (кандидати).

До ревізійної комісії Місцевому Письменників обрали тов. тов. *Ант. Шмигельського, Ант. Гака, та Ол. Донченка*.

Надалі Місцевим письменників м. Харкова має зосереджувати свою роботу так само, як і ввесь колектив, усі письменницькі організації—в Літературному Клубі ім. В. Блакитного (Каплунівська вул. № 4).

Т. О.

Літературний гурток „Слово“

Вже кілька місяців у Харкові існує літературний гурток „Слово“. Нарховує він біля 25 членів. Це все молодь, що потроху пописує до „Октябрів“, „Пролеткульт“ та інших. На запитання, чому вийшли з тих організацій, вони поети відповідають.

— Нема такої критики, яка б дійсно зрозуміла нас і дала правдивий шлях, а тому ми й утворили окрему групу „всіх незадоволених“.

На протязі п'яти місяців гурток збирався разів по два, обговорював свої плани, формальні методи літератури. Тут же такі розбирали творчість товаришів. Після розбору всі лишалися з гарними враженнями, бо гаряче вірили в свої таланти.

Не так давно (9-го січня ц. р.) ця група виступила вперше в Харківському Будинку Освіти з живим літературним альманахом. Було зачитано кілька оповідань та з десяток віршів. На останньому виступі трохи зупинимось докладніше. Кажуть у світі не без добрих людей, так і тут в гуртку не без дотепних хлопців. Так наприклад т. Зупін, в той час, коли більшість його товаришів виспівує тютель, вина, і інших „Аглай“—менш за всіх відає уваги цьому, а навпаки в нього чути бойовий заклик:

Не спускай винтовки с плеча
В любую минуту готов...

Живеньке, веселе оповідання „Двор“. Тут автор передає у реальних тонах кусочек двора закинутої далі-ко робітничої околиці. Але знову автор чомусь насаперед хопатється за саме найпаскудніше—п'яцтво. Йому не властиво як видно бачити гарне здорове життя. Маса ж читацька не чекає від Метера того, на що людство дивиться з призириством, а навпаки здорового побуту. Ще не малою хибною „Двора“ це занадто довгі речення.

Від одного й до другого абзацу не спочинеш, бо довгі речення гонять у шию.

Характерна творчість ще одного тов. Октябрюва. Зачитано його два вірші: „На скрипке серця“ та „Сморчкам“.

Коли в першому вірші автор не може примиритися з теперішнім людством, власне частиною його—жіноцтвом, яке зовсім не скидається на давніх грекенів, афінянок і приходить до висновку „плевати на трагедію життя“, то в „Сморчках“, Октябрюв гаряче картає буржуазію в особі Щуровського, що йому свій твір присвятив. Він зве їх панськими тонкосольозами, що хочуть вернути минуле, „латають тришкин кафтан“, але автор застерігає їх, що з того „кафтана“ одягу не буде, моваля не тратьте куме сили, спускайтеся на дно.

Не можна залишити в стороні самого Щуровського, що виступив на вечері з „сентиментальною повістю „Аглая“. Він жалкує за минулим, за своєю Аглаєю, що Раднарком розлучив (?) його з нею. В Раднаркомі автор, виводє звичайно, радянську владу, яка можливо розлучила його не лише з Аглаєю, а і з іншим „добрим“. Треба сказати, що сам Щуровський є ідейним керівником всієї групи. В його талан „словажии“ сліпо закохуються і вірять у нього, як якийсь божка. Можливо в наслідок цієї сліпоти й більшість з цих юнаків пишуть ідеологічно невитримані твори.

Крім цих товаришів виступала ще низка. Але це вже зовсім бліді, розпачливі обличчя. Майже кожного з них життя теперішнє не задовольняє. Частина з них стискує в кишенях холодні рукоятки наганів, частина від незадоволення своїми героями збирається тікати в Грецію, на океанські кораблі. Між іншим характерно те, що майже в кожному вірші фігурує корабель, матрос, юнга. Мабуть тісно приходить жити „словажиям“ в Харкові. Збираються на моря. Один з них (Біласветський) зовсім не знає, куди далі йти. Хлопчака скаржитесь:

Отвезенло время перезвоном
В ашадонах проходящих дней
И церковный потребажный гомон
Все грустит об умершей весне.

Бідолага зайшов в... „тупик“.

И тонет в кровотоке алом
Мой заглушенный крик.

Що далі буде з цією юнацькою напіврозпачливою, занепадною групою, невідомо. Де-хто з них мріє злитися знову з більш життєвими літернізаціями й там повчитися. Зі свого боку ми радимо їм це ж саме.

І. Глушєвко.

Літгурток Харківського ІНО

Нещодавно літгурток відсвяткував свій трьохрічний ювілей, членами якого є студенти основники та робфаківці. Пересічна кількість членів на протязі трьох років—50 чол. Зараз 47.

Працював гурток на всякі лади: був цілком на правах літ-творчої групи, носив ім'я „Паугу“, розподілявся на російський та український гуртки, що з рештою паралізувало роботу того й другого. Кінець-кінцем в 1926 році оформився в клубну організацію по вивченню післяжовтневої літератури російської, української, а також усіх питань революційної сільської та пролетарської літератури.

Ніяких „штатних“ керівників немає—роботою керує бюро, а для питань неспосильних для членів гуртка, запрошуються відповідні доповідники, як тов. тов. Коряк В., проф. Білецький, М. Іогансен та один з організаторів гуртка А. Панів.

Значіння літгуртка, як організації клубної—досить поважне. Шляхом широких масових вечорів студентство ознайомлюється з загально цікавими темами в житті літературному, приміром на доповіді тов. Коряка про В. Блакитного було присутніх 300 чоловік.

Академічно по цикалах та добях літератури в гурткові не вивчається і це робить його доступним для робфаківців.

Гурток має секції: критичну та єврейської літератури. В критичній секції вивчається історія критичної думки на Україні та в Росії.

Трибуною для тих, що пробують писати та вже де-що пишуть,—в стінгазета та усний журнал.

Кращі твори літгуртківців містяться в друкованому (на машинці) журналі, який видається по за планом, тоді коли є на це потреба. Твори деяких членів гуртка друкуються в центральній пресі, як от „Комсомолец України“, „Молодіяк“, „Новий громада“ та інші.

В загальному гурток веде громадсько-корисну роботу й допомагає саморозвиткові студентської молоді в галузі літературознавства.*)

П. Довгалюк.

*) Вміщаючи цього допису, редакція разом звертає увагу й на те, що являючись зразковим в роботі, літгурток ХІНО займає правильне місце в загальній системі клубної роботи ВУЗ'у.

Ред.

Федерація об'єднань Радянських Письменників С. Р. С. Р.

В Москві відбулося установче засідання федерації об'єднань радянських письменників. Переговори трьох найбільших письменницьких спілок (Всесоюзної асоціації пролетарських письменників (ВАПП), Всеросійської Спілки письменників та Всеросійського товариства селянських письменників) вказали на повну можливість утворити федерацію, як у розумінні загальної ідеологічної платформи, так і в розумінні практичної роботи на поліпшення письменницького побуту. На основі резолюції ЦК ВКП(б) про політику партії в галузі художньої літератури, федерація ставить собі за мету: зміцнювати й разом сприяти розвитку літератури, залучати письменників до радянського будівництва та провести низку заходів, щоб задовольнити правові й економічні потреби письменників.

Устав федерації, що його виробили три загадані раніш організації, має можливість здійснитися, а тому терміново проводять його (устав) через вищі інстанції. При федерації намічено уформувати літературний фонд письменницької взаємодопомоги, видавництва та інші підсобні установи для письменників. На чолі федерації стоїть рада, що складається з делегатів: від ВАПП'у т.т. Ю. Лібедінський, Л. Авербах, А. Фадеев, А. Серафимович, В. Нарбут, Ф. Р. Раскольников та А. Жаров; від Всеросійської спілки письменників—т.т. В. Вересаєв, В. Кірілов, А. Ефрос, А. Воронський, М. Герасимов, А. Тихонов, А. Свірський; від Всеросійського товариства селянських письменників—т.т. Г. Девя, Хоміковський, П. Замойський, М. Рогі-В. Ужін, Торарухін, А. Вятч, І. Доронін.

Перший пленум ради федерації, що й був установчим засіданням федерації, остаточно прийняв проєкт уставу і заслухав декларації організацій, що федеруються. Від ВАПП'у т. Авербах указав, що вступ ВАПП'у до федерації обумовляється трьома моментами. Насамперед ВАПП вважає за необхідне налагодити сукупну товариську роботу поміж письменниками, що хочуть служити радянському будівництву. Федерація є найперший засіб до утворення необхідної для цього товариської атмосфери. По-друге, ВАПП вважає, що федерація з найкращим успіхом матиме вести боротьбу з реакційними новобуржуазними та емігрантськими настроями, що іноді виявляються в письменницьких колах. Третє,—федерація мусить відіграти велику роль що до поліпшення правового та матеріального стану письменника. Таким чином федерація повинна втягти письменницьку масу в діло соціалістичного будівництва.

Від Всеросійської спілки письменників т. Ефрос підкреслив, що федерація в етапом, який давно назрів у взаємодійних літературних організацій Радянської Росії. Спілка письменників безсумнівно має розуміння того, які великі труднощі стоять перед федерацією. Боротьба окремих письменницьких угруповань була дуже гострою, часто з не-

досить обгрунтованими виступами проти цілих літературних організацій, проти окремих письменників, природно не сприяла утворенню федерації. Але ж зараз можна констатувати, що необхідна товариська атмосфера для сукупної праці поміж окремими угрупованнями встановилася і в федерації. Є майже всі умови для продуктивної праці. Тому-то спілка письменників дивиться на федерацію, як на органічний процес зближення різних письменницьких угруповань. Одні з цих угруповань відмовились від своєї академічної замкнутості, другі відкинули командармський тон—і тепер по товариському об'єднуються для загальної діла. Це особливо уникання непорозуміння більш за все і краще від усього буде допомагати і розвиткові літератури, і приєднуванню письменника до радянського будівництва.

Резолюція ЦК ВКП(б), що її письменницькі угруповання поклали за основу федерації, дає чіткий напрям роботи федерації до створення тих умов, що гарантують необхідну атмосферу взаємни письменницьких угруповань. Може рано це, але дозволимо собі думати, що в найближчому майбутньому всі письменницькі організації зіллються в єдину асоціацію.

Від Всеросійського товариства селянських письменників виступив т. А. Вятч. Сказав: селянські письменники вірять, що федерацію буде скеровано на здійснення в художній літературі ленинських заповітів проведення змішких міст з селом. Оскільки в федерації в загальній роботі зустрінуться різні письменницькі угруповання, то можна вважати, що федерація в цілому створить умови для обопального технічно-художнього удосконалення.

Установчі збори федерації склали Виконбюро ради федерації, до якого увійшли—т.т. Ю. Лібедінський, В. Кірілов, Г. Девя-Хоміковський, Л. Авербах, А. Ефрос, М. Рогі, А. Фадеев, А. Воронський та П. Замойський.

Найближча робота ради федерації і Виконбюра федерації буде скерована на роботу матеріалів, необхідних для пред'явлення до комісії Раднаркому в справі поліпшення матеріального й правового стану письменників. Рада федерації доручила Виконбюру підготувати проєкт декларації та відозви до радянських письменників про цілі й завдання федерації.

Ленинградський Український будинок Освіти ім. Г. І. Петровського.

Занадто велика кількість українського населення в м. Ленінграді, особливо червонофлотців, червоноармійців та студентів, яке хоч і тимчасово перебуває в Ленінграді, в цьому місті пілночно, все ж відчувало відірваність від української дійсності, культурних питань та ін.

Потреба організацій для українського населення в Ленінграді такого дому, де б кожен міг ознайомитися з потрібними матеріалами, знайти відповідну газету, книжку, а

то й просто зустрівся з земляками, надзвичайно наспівав в свій час.

Не дивно, що з ініціативи самих призовників Балтицької флоти (т. Коваленко та ін.) за два роки неспинної праці при допомозі Г. І. Петровського було організовано Український Державний Будинок Освіти ім. Г. І. Петровського. Охоче цьому допомогла місцева влада. Так Губвиконком відпустив 12 тисяч карбованців на ремонт будинку. Губнаросвіта включила в свій кошторис і видала зарплатню службовцям, різні витрати, як освітні, освітлення, опалення і таке інше.

22 листопаду м. року відбулося урочисте відкриття Будинку Освіти з представниками місцевої влади.

У відкритті взяли участь чудовим концертом заслужені артисти республіки В. В.

Максимів, М. А. Коваленко, Попова, Супруненко, Український театр (в повному складі) та інші.

Зараз Будинок складає 1200 членів клубу. Активно працюють гуртки: співочий (до 100 співців), драматичний, українознавства та інші.

Тісний зв'язок тримає будинок освіти з молодими червонофлотцями. Будинок Освіти повсякчасно надсилає до військових частин по декілька примірників газет, пересувну книгозбірку української літератури, ставить вечірки, лекції, доповіді, а також дає найбільші пільги для червонофлотців в платній роботі Будинку.

П. Недоля.

м. Ленінград.

ЗА КОРДОНОМ

"Тан"—орган французького уряду скаржиться, що європейські письменники до цього часу не відгукнулися на таку високо-моральну тему, як Ліга Націй. Однак "Тан" відзначає, що вже з'явилися перші твори, які стосуються коли не самої Ліги Націй, так її найближчих "родичів". Так от, вийшов роман Марселя Руффа "На Вільсоновському узбережжі", що має життя у Женевському Палаці—резиденції Ліги. Другий роман Жана Гранвілля "Заснула Красуня" обертає на героя урядовця Ліги Націй.

В Паріжі 5—6 постів та письменників на чолі з Жаном Кокто, що недавно висунувся, демонстративно прийняли католицизм. Кокто пише: "Я примушений шукати свою дорогу на небі—це привело мене до католицизму". Його товариш по групі Філософ Марітен проповідує зараз середньовічне вчення Хомі Аквінського.

Характерно, що ця група складається з тих манірних, "епатіруючих" кривляк, які добре знайомі нам по добі кінця царизму. Ім більш нічим здивувати публіку—ї вони грають у середньовіччя та католицизм.

Румунський письменник Панан Істраті приголомшив Паріж інтерв'ю з представником бурж. журналу "Комедія", якому зі всією своєю одвертістю та гарячковістю заявив:

— Геть мистецтво, що оплачується! Мистецтво, кров нашого серця, суспільство перетворило на об'єкт торгівлі та спекуляції. Тепер мистецтво—засіб багатіти. І в той час, як увесь Паріж наспівує будь-який фокстрот, що дає авторові його мільйони, справжні музики корчаться від голоду. Так що це? Невже Паріж із глузду з'їхав?

Паріж, голова Заходу — про віщо гадає Паріж? Про мистецтво для мистецтва, про "чисту красу", про не часту сенсацію—ї ці "великі ідеї" піднімають у мене волосся догори!

Я кажу: 9 десятих художньої продукції Паріжу, розрахованої на рафінованість, витонченість та естетизм—всі оці $\frac{9}{10}$ є мертво-народжена краса!

Мертва—кажу я вам! Чуєте—вони мертві! І коли я бачу, так зван. артистів, які роблять життя розпустою, або тікають од нього—ого!—я готую для вас моїх розбійників та бурлак, вони бо вийуть разом із життям!

Біографія

ІВАН КИРИЛЕНКО. „Відступ“ (оповідання), ДВУ, військ. сектор, 1926, ст. 24, ц. 16 коп.

„Стихія“ (оповідання), ДВУ, військ. сект., 1926, ст. 54, ц. 25 коп.

Коли пробуджується віками пригноблена свідомість „тех, хто получав пощочини“, підводиться у весь свій зріст працюючий, тоді його могутня воля (у розумінні стремління, бажання) б'є піною через візця дисципліни, тоді його воля (свобода) набирає характеру анархії і чинить те, що Ленин назвав „издержками соціальної революції“.

Коли над бажанням боротьби за ідею починає домінувати почуття помсти, коли класовий інстинкт боротьби дратує придушену емоцію сваволі думки, а вся натура поривається нищити, тоді любов до рідних по ідеї товаришів заганяється у глибину душі, тоді ненависть до ворогів, не вилита в активну дію, переключається у досаду на тих, хто керує плановою боротьбою, хто втілює дисципліну. Складається надзвичайно цікава психологічна ситуація. Її прекрасно показав художник на обкладинці „Стихії“ у розширених очах, у якомусь затриманому русі назад. Розберемо ж, чи показав її Кириленко.

Часто маючи хороший матеріал із горжанської війни, наші письменники пишуть „Як воно було“, забуваючи „цілесу установку“ „ідеологічний прогноз“ і т. ін. Пишуть про бій, про наскоки і знушення і випускають у світ, як художнє оповідання, чи повість. У Кириленка вже треба відзначити те, що він ставить собі метою розібрати у своїх оповіданнях оту стихію. Матеріал фактичний у нього весь покладено на канву ідейного змісту. Стихія, правда, не стоїть зараз у нас актуальною проблемою—її можна лише висвітлювати, її можна демонструвати, як досвід минулого нашої революції для майбутніх змагань пролетаріату. І в книгах Кириленка стихія не стоїть проблемою—це питання вирішене. Я кажу в книжках, а не в книжці „Стихія“, бо назвисько книжки „Відступ“ означає лише той військовий стан, при якому відбувається дія, що послужила художнім матеріалом для оповідання. Цей заголовок поверховий. Ідеяна суть цієї книжки, теж—стихія. Отже, обидві книжечки дуже близькі і по ідеї, і по змісту,—в обох події горжанської війни й буттєвничі воля частини персонажу цих подій.

У Відступі на тлі червоноармійської маси змальовано два центральних типи—комбрига Дзюбу й ескадронного Альошу. Дзюба полтавець із козачинськими вусами має щось рідне з Альошою і починається у всім оповіданні, що й він співчував вчинкові, що зробив

Альоша і що став трагедією Альоші. Тільки Дзюба більш відповідальний, більш холодиний і розміркований. Дзюба своєю, іноді наче флегматичною, командирською витримкою держить у руках Альошу й подібних йому. Альоша не хоче відступати зі своїм ескадронном. Його тягне партизанщина. Він виправдує її. Але він готується відступати на північ з наказу Дзюби (живо змальовано приготування до відступу, гарно показано настрої відступаючих). Ніби вічкучочи чогось, поглядали в бік Зуба—Шикуйся (Це командує Альоша. Він придушує свій порив (О. А.). Тоді Микола Зуб—одесит і баракольщик, підійшов до Альоші і сказав, ніби прочитав з книжки:—Товариш ескадронний Альоша, ти ж пойми, не хочуть хлопці відступати! Веди нас у ліси, умрем до одного, але й диким життям не дамо. Полтавем доки крильця не обрізали—сказав і замовк. Зуб—гад, це факт, але на цей раз він каже правду!—мелькнуло в Альоші. А ще раніше Зуб анголюшував з коня: „Так от два тезиса: перший тезис—пройти в тил білх і там работать і другий тезис—дайш революцію, рубай панів, налітай на потяги і азагалі повстанчеський отряд, растуди його в мерзлу собаку, згода? Згода! Дайш два тезиса!—Загуло і прокотихся по ескадрону“. Ці настрої довершили Альошину стратегічну міркування. Ескадрон покинув Дзюбу й пішов у партизанщину.

І цікава річ. Автор проводить Альошу ліричними ремарками: „Може хто поставить вічний монумент тим, хто з зав'язаними очима йшов, йшов на ворога, хто життям своїм прокладав широкую дорогу поколінням“, „та не оспівують вони того вогню, що горів у серцях ображених“, „Ось й Альоша“...—ліричний відступ ясно зв'язаний зі вчинком Альоші. Але, звичайно, авторські ремарки купчують круг ідей твору, ремарки—це емоційне відтінчення, згущення, посилення ідей і коли у відступі вони даються не в напрямку цілесу діяльного ділення ідей, а круг побіжного матеріалу то це свідчить, що емоційно автор за стихією, що він в частині стихії, що він „горить тим вогнем, що в серцях ображених“. Розкриваючи стихію і потім приборкуючи її в обличчя Альоші, автор емоційно йде проти себе. Виявляється не цілісність устремління, не всі творчі засоби йдуть на цілесу установку твору. Коли ж автор зазначив ремарки давав, як мотивацію, то це невдало—вона вишла виправданням анархії.

Дуже природно, ясно і просто змальовано трагедію Альоші. „Роз'їзд Зуба так просто на їхні багнетні й наткнувся. А далі все так просто: під п'яні вигуки й постріли виводили повстанців з хат, ніби для розваги

били шамполами, різали спину маленькими кешеньковими ніжечками, а потім на шляху розстрілювали". Кириленко не якяє своїми картинками і це художньо. Вони від того більш жахливі—так просто".

Автор не зтримується і дає картину, як поводитися з селянами білі. Це до теми не стосується і віє трохи агітковими кінофільмами. Воно необхідне, але творів не вадить.

Потім "трапилося все якось раптово. Дзюба вдарив на білих із Мурав'євського лісу й майже без особливих втрат захопив усю частину". Й коли подоненого Альошу привели до Дзюби:—Я тебе мушу розстріляти—твердо промовив Дзюба, сідаючи в тачанку, а самому хотілося розцілувати Альошу, як малу нерозумну дитину". А на другий день Альоша побачив, як "на нього дивилися сині, як озера, полтавські очі"... і тепло по батьківські запитували!—Ну, що, більше не будеш партизанити?".

Наказа про розстріл було відмінено.

Все оповідання написано досить густо і барвисто. З героями живеш. Автор не підвільний тією літературщиною, що виявляється у більшості письменників, у манірності, у високім стилі, в надуманій фразі. Кириленко пише так, як розповідає—без претензій на "художність" і тому в оповіданні є гарні художні місця. Гарно, наприклад, описано почуття Альоші в полоні, як згадує він Дзюбу й червоноармійців, як там "в 4-му ескадроні Федір вістовий грає на гармошці "Брмака". Художня картинка у штабі: "Гостряки будоновок, наче церковні бані, пронизують дим, а потім знову і знову схилиються над столом, де наче узорчастий килим розсіласяся десятистержа".

Кириленко знає те, про що він пише... Червоноармійці й партизани в нього живі в деталях, у їхніх розмовах. Треба відзначити й Кириленків діалог. У великих художників діалог переважно густо характерний, у багатьох писак він роблений, у Кириленка він звичайний, живий.

Про другу книжку—"Стихія" доведеться мало говорити, бо ми зазначали, вона має багато спільного з першою. Стадію формування і життя великого партизанського загону написано з ерудицією і знанням справи. Видно по всьому, що малюється так, як воно могло бути в житті: тому є вібрації, нюанси й відхилення від звичайної схеми, коли збираються обов'язково біляки й читаючи одні одним запальні промови тотуються до наскоків. У загоні є й агроном і робітник і ще пастирик (О. Л.). І що особливо цінне, це те, що загін складається з окремих індивідуумів, що їм причасна й завидь, і всякі інші риси людини. Це, кажемо, цінно в оповіданні, звичайно, не для загону.

Загалом оповідання правдиві, як документи. Події горожанської війни в них показані так, як бачить життя сам читач. Зберегти художню правду—це цінно. Читач може вимагати від художника, щоб він показав життя глибоке, як його повинні бачити

художник, але від Кириленка цього поки що вимагати не можна. Взагалі більшість наших молодих письменників пише албетро творів, не заглиблюючись у психологічну глибину героїв і ситуацій, як це робить Толстой, Андреев ("Сашка Жегулов"), Хвильовий.

"Стихія"—оповідання зламане у своїй композиції. Перша частина має своїм героєм масу, друга—написана у стилі епілогу,—доводить до кінця справу повстання Загребі, його роман. Але в цілому це виправдовується, як епілог, і навіть ідейно,—як сконувану дисципліною стихію.

"Радістю, бадьорістю, непереможністю, силою віє від цієї маси симетрично розкиданих по полю живих тіл"—тут уже не анархія, тут воля у дисципліні (тому й радість) бо свобода "єсть осознанная необходимость".

О. Ладен.

ІВ. КОВТУН. Товариш і товариш о ж. ДВУ, стор. 44. Ціна 25 коп.

В. РІЗНИЧЕНКО. Гарасько. Повстанець. ДВУ, стор. 24, ціна 15 коп.

Г. БРАСЮК. Безпутні. ДВУ, стор. 62, ціна 35 коп.

Г. БРАСЮК. Устинка. ДВУ, стор. 32, ціна 20 коп.

Останніми часами на ниві письменницької продукції ніби частіше почали сходити зернята дитячої літератури. Звичайно, це тільки паростки і до того ж дуже й дуже нечисленні, щоб задовольнити широкі кола наших читачів. Каталог нової дитячої літератури ще надто обмежений. Ото ж і добре, що час од часу з'являються на книжковій полиці нові надбання з дитячої белетристики. Але шкода, коли переглядаючи ці твори не знаходиш там глибокого й правдивого відображення нашого недавнього й сьогоденного, що стало б важливими художніми чинниками у вихованні молодого покоління. Авторі виводять часто штучних, схематичних персонажів. Діти в них не діти, а десятилітні політичні діячі й борці, що проводять конспірацію, агітують, говорять, мислять як дорослі аж до "хай живе інтернаціонал".

До того, що пишеться для дітей, якось не дуже приділяються, мовляв, на безриб'ї і рак риба—збрєде. А тимчасом здається арозумілим, що над кожним твором письменник мусить попрацювати.

Такий закид можна зробити авторам кількох оповідань, що їх недавно видав окремими книжечками Юнесектор ДВУ.

Ось, приклад, оповідання Брасюка—"Безпутні". Автор розповідає про долю кількох безпритульних. Що й казати, тема актуальна й за наших умов набирає важливої соціальної ваги. Так от... історія "безпритульних" починається з часів голоду. Центральна постать оповідання—Володька. Живе Володька попервах безпечно, бо "мати часто від'їздила потогом на село й звідти привозила борщину, сало, масло". Липившись під час материни подорожі сам, Володька потог-

варивував із Митькою. Митька з „блатних“. Він залюбки розповідає про дядька, що чомусь сидить у тюрмі, майстер на те, щоб украсти, попобити. Вагага! Митька „герой“. І це вабить Володьку до Митьки. Навіть те, що Митька поневіряється над своєю сестрою, припадо до смаку Володьці й він швидко піддається шкідливому впливу Митьки.

У Володьки зростає повага до товариша. Його так не сажають. Матері ж не загадаєш... думав Володька бачивши, як Митька каверає над сестрою. А коли Митька боляче образив сестру—„Володьці стало шкода її“. Проте він не кинув із Митькою товаришувати. Навіть приніс із дому й віддав йому все сало. Потім Митька попобив сестру й Володька вже був посварився з ним, але чомусь йому „було прикро, що розійшовся з таким товаришем“. Безпорадно плаваючись у суперечностях, автор заплуते справжні психологічні причини Володьчиної пристрасті до Митьки. Отже не віритесь, щоб Володька, бачивши на власні очі, що витіває його „блатний“ товариш і враження його жорстокістю ні з того ні з сього так міцно прив'язався до нього. Необгрунтована спорідненість.

Звідси й простіаються стежки, що ними Володька потрапив у коло „безпутних“. Мати а подорожі не повернулася—її зарізав потяг, і Володька мусив рушити на село в найми. Хлопцєві, що не звик до будь-якої роботи, не з медом довелось в наймах у скупого дядька Вакули. Швидко він кидає найми й повертається додому, але не застає нікого, навіть Митьки. Нестерпний голод примушує Володьку розпривати купу сміття, щоб знайти щонебудь попоїсти. Тут він здібує жербака Павлушку. Хоч Павлушка до Володьки поставився явно вороже, називаючи його „слиною“ і „чортівим мотузом“, але віднині Володька вже прив'язався до нового товариша.

Далі Володька попав до дитбулинку, де зустрів Митьку. Митька крав речі в дитбулинку, згуртував компанію з „блатних“. Володька теж приєднався до компанії і знову піддається впливу Митьки. Компанія (назвавшись) „чорної маски“ влаштувала собі таємну схованку („маліну“) в алоху, де один „читав пригоди Нат-Піакертона, а Митька давав лекції блатної мови“. Сталося так, що Павлушка попавши до цього ж таки дитбулинку й поругуючи з Володькою (а раніше ж товариш був) викрив „маліну“. Та „шайка“ виготувала собі нову схованку подалі від будинку, щоб нападати на прохожих. За порадою Митьки до схованки принесли з артилерійського складу (там ніби стався вибух) набой то-що. Почали готувати зброю, і... набій вибухнув. Всіх забило на смерть, а Володьці відірвало ногу.

Від оповідання таке враження, ніби Володька, Митька та інші з „шайки“ стали „блатними“ й загинули не тому, що до цього їх призвело певне оточення й обставини, а тому, що вони безпутні діти. Немає соціально-побутового тла, надто блідо подано власне ніяк не подано життя міста, дитбу-

динку. В оповіданні накопичено досить кінематографічних зайвих пригод без певного логічного зв'язку. Створені автором типи, зокрема „блатні“—штучні й несповні, бо те, що „Митька“ розповідає про свого дядька, й дає лекції з блатної мови, це ще не все. Маючи на меті довести своїх безпутних до катастрофічного кінця, автор забуває про місце, про оточення, забуває зрештою, що його „блатні“, хоч і безпутні, але все ж такі діти.

Ось друге оповідання Брасюка—„Устинка“.

Устинка—донька лісового сторожа. „Росла в лісі, мов мале звірятко“. Визмку Устинки сидить у хаті. „А от, як над хатою блисне сонце, тоді ліс плаче, плаче... А потім добрішає, як заграє, як зазеленіє (зудерадніть лісові примхи). Тоді Устинка з Митриком та Степанком (аж після автор нагадує, що це брати Устинки) довго гуляє у лісі. Автор мав звичку характеризувати своїх типів нававши тільки їхнє ім'я. Вечорами Устинка мати наказувала ставати навколошки й молитися „бози“. І „лісове звірятко“ проказує мамою бозні слова, а в думках так і кричить: „у-у ти боая... Чого чепляєшся? Нащо мучиш? Бозя найгірша за всіх!... А дівчинка чомусь „стала рости та все думати, що ніяк їй не бути в раю“. Сім'ю Устинки спіткало несподіване лихо. Батько вбило деревинною у лісі. Пан почав напоєдати, щоб із хати вибиралися. Але стала революція. Пан утік й Устинка знову жила в лісовій хаті. „Устинка знала, що це дає їм революція. Їй сумно робилося у лісі, хотілося туди, де багато людей, співають революційних пісень“. Звідки знала „лісове звірятко“, ні разу не бувши на селі, що там „багато людей“ „співають революційних пісень“.

Навіть більше того, Устинка кожний день складала їх (революційні пісні) і співала сама.—Не йметься вірні.

Повесні в лісі балакали повстанці, що боролися з гайдамаками. Устинка з братами зрозуміли за кого повстанці і в думках були за ними. Степанко й Митрик ставали навіть на стола чи на осолова й виголосили промови:

—Відні з усього світу повинні збиратися до одного гурту, тоді ми кріпкі, а як поодинокі, то нас усіх пани передуть.

—Наша власть більшовицька. Пани виб'ємо, ті виказяться, а ті позиджують.

Цей імпровізаційний мітинг потрібний був авторіві за для того тільки, щоб одні із промовців жестикулюючи зачення лімпу і счинив пожежу. Хата агоріла й Устинчина сім'я перебралася жити на село в панську оселю. Знову нещастя. Захворіли Митрик і мати Устинки, й померли. Тоді Степанко вирядив Устинку до міста в дитбулинку. У будинку дівча швидко до всіх привичкалося. А через якийсь час Устинка—активний член будинківського колективу. Вона і в комісіях, і в стінгазеті, і скрізь. Зустрівши в місті якусь бабусю зі свого села Устинка написала листа до своїх селянських

тарив із закликком організувати осередки "Юного Спартака". Ті зі свого боку, не маючи часу, прийняли пропозицію землячки організувати "Спартак". "А через рік спартаків міста вітали на сході спартаків міст". Оце й усе. "Лісові звірятка" виголоділи мітингові промови, складають революційні пісні і єдиним листом, раптом засноують у селі організацію спартаків.

Просто, швидко і... легковажно.

Такі огріхи є і в оповіданні Різниченка "Гарасько-повстанець". Правда, Гарасько два-трилітній сільський хлопць не складає революційних пісень і не говорить мітингових промов. Він просто лежить у спеку в лодку й думає, думає... Спочатку про те, як би вийти з лодки й піти до моря, а потім про те, як би вийти з моря й піти до моря. Але німець, що збирався повернути Гараськові думки в інший бік, Гарасько пригадався хлопці з сусіднього села, яких він бачив уночі під лісом на пас коні. Хлопці вдень ховалися, а вночі за німцями полювали. Він це знав, і нікому не казав". Тепер хлопць зрозумів, що він робить дерев'яну рушницю, чепляє до неї червону стрічку. Вояка, хоч куди й піде, тільки поважить причини й він завжди буде на боротьбу. Причина знайдена. Німець, потрапивши на озброєного хлопця, за його військові наміри оперезав його. "Гарасько почав тікати, але німець витягнув його, вирвав рушницю і тут же почав поламати кричучи: "большовик... большевик...". А Сірка, що вкусив німця за ногу, втік і втік.

Тепер Гарасько запалився помстою на німців. Вночі через відчинене вікно він вкрав у того німця військові папери і відніс їх лісовим хлопцям повстанцям. Завдав, щоб і його до гурту прийняли, але німці відмовили, сказали, щоб їм краще було німців переказувати. Помста вдалася. Гарасько встало те, за що віддачу йому, "поламана рушниця і забитий німець".

Основним мотивом Гараськиної ненависті до ворогів виходить стала "поламана рушниця і забитий Сірка".

Це вже надто по "дитячому". В книжці є й друге оповідання—"Хлопці доповіли", про те, як пастухи попередили сільських про напад бандитів. Але на цьому тематичному епізоді можна й не спинятися. Даліш побудоване оповідання Ковтуна "Варшавські товаришки". Пастушок—хлопець, що надбав у лісі на пораненого комсомольця і широко доглядає за ним, скидається на справжнього сільського хлопця за часів громадянської війни. Юркова, а поруч недавній багатий Дудка, який тільки й думає, як би повернути свою землю назад. Тому й не дивно, що Юркова домагається до розмов таких, як його мати, що білі—вороги, бо вони "землю крадуть". Тому він так щиро, по дитячому домагається до пораненого товаришем Максимом. Максимом перепровадив його до пораненого, який і перековує там, аж доки до

села не прийшли червоні. Правда і в Ковтуна є де-що надуманого і шаблонного, але більше широти й об'єктивної правди, ніж у попередніх авторів. Опрацьовано оповідання також краще!

Отже кілька слів висновку. Ми не спинилися докладніше на художній композиції згаданих оповідань. Що до цього, то товаришам доводиться побажати багато де-чого, й насамперед—вдумливіше вивчати й опрацьовувати те, про що пишуть. Не можна, користуючись голоднечою на дитячу літературу, давати будь-як змощені речі. Замість зачинаних трафаретів, потрібні серйозні з глибоким змістом художні твори.

Ів. Овчаренко.

Вас. ЕЛЛАН "Поезії" ДВУ, 1927 р. ст. 106, ціна 80 к.

В сучасній літературі, зокрема в журнальній спостерігаємо останніми часами справжнє засилья чужої пролетаріатів поезії мінористів і неокласиків, які розкладають психіку читача, прищеплюють йому антисоціальні настрої зневіреного в житті безвольного паралітика, або культивують непотрібну для сучасної доби, реакційну "неокласичну" естетику "чистого мистецтва", доводять, що вона власно й є єдино художня.

Творчість Мисика, Бена, Фальківського, Цитовича, Сайка й інших, що частково, або й цілком ідуть шляхом "неокласики" й рафінують, "ушляхетнюють" революційний побут згідно з вимогами архаїчної етики, роблять з нього червоненьку конфетку,—це надто великі "трофеї" правих течій української культури, щоб їх замовчувати. Справжнім пролетарським письменником і теоретиком, що не втратив класової свідомості й не збирався на манівці дрібно-буржуазної естетики, треба перейти в рішучу контр-атаку проти навали літературного народництва й безперспективного провінціалізму, що його даремно хочуть декларувати, як верхи "європейського" мистецтва.

Чим рішуче буде провадитися боротьба з ідейною короткозорістю й обскурантською обмеженістю обивательської частини сучасного мистецтва, тим скоріше буде розв'язано проблему утворення пролетарської поезії, буде прокладено шлях новій, свіжій генерації митців, нерозривно з'єднаних з соціальною революцією. Вони втілять в мистецтво широкий ідейний розмах молодого переможного класу, запалять його огнем боротьби за майбутнє всесвіт, зроблять могутнім рупором багатомільйонного колективу, розгорнуть небачені й несприятливі для самозакоханих футуристичних "індивідуалів" горизонти, піднесуть тим самим українську літературу на вищі щаблі художності.

Зрозуміло, що пролетарська течія у нашій літературі лише поволі зміцнюється, у міру того, як підвищується культурний рівень революційних низів; тим більше треба підсилити пропаганду соціальної художності в літературі, зокрема й з'єднано поширити

популяризацію тих нечисленних пролетарських поетів, що перші стали на шлях тематичного й ідеологічного наближення творчості до соціальної революції.

На жаль перевага упадницької та неокласичної літератури дуже яскраво позначилася і на сучасному книжковому ринку: маємо кілька нових збірок М. Рильського (перевидані навіть молоді твори), маємо класично-бездарну збірку Драй-Хмири (останнє правда видало приватне видавництво), в проекті ціла низка збірок мінористів.

Рівночасно поезії В. Чумака ще й досі розкидано по окремих збірочках, давно й наспіх виданих, твори В. Єллана та й то не всі, а вибрані лише „на днях“ вийшли з друку.

Висококваліфікований і з художнього, і з ідеологічного боку матеріял, який наші вороги визнавали б і „превознесали б до небес“, як би він був їм співзвучний ідеологічно, перебував почасти й перебуває „в загоні“, замість того, щоб стати поважною лектурою кожного революціонера, що сучасною культурою цікавиться, щоб виховувати серед пролетарського літературного молодняка школу продовжувателів традицій революційного мажору й соціальної художності.

Тому особливо треба вітати видання збірки поезій В. Єллана, як першу спробу перевидати старіших пролетарських письменників з метою їх популяризації, як поважну маніфестацію радянської літератури, тим більше влучну, що цей поет займає визначне місце не лише в пролетарській, але і в загальній літературі, як видатний, виключний по оригінальності й по силі предствник ідейної художності.

В. Єллан насамперед романтик соціальної революції і в цьому він нагадує В. Чумака: широкий розмах юнацького пориву, всевітний обсяг тематики, динамічний порив і драматичне напруження емоцій — характерні ознаки світовідчуження обох поетів.

В. Єллан емоціонально відчуває найширші, абстрактніші, а тому саме й „всесосяжні“ картини боротьби двох світів, за допомогою ліричної експресії умів одухотворити нескладні, всім відомі революційні епітети, гасла, надати їм глибокого поетичного значення і цим молодим ентузіазмом заражує, веде за собою захопленого читача.

Разом із тим поет може тонко відчувати й найдрібніший конкретний епізод класової боротьби, кількома рисами передати такі психологічні нюанси, неспомінні, але трагічно-характерні, колоритні відтінки оточення, які можуть вразити лише учасника подій минувшини.

Багатогранна чутлива натура поета не дозволяє йому обмежитися виключно військовою тематикою, він спостерігає і життя у цілому, побут мирних часів, відчуває й індивідуальні настрої революціонера, незв'язані безпосередньо з боротьбою.

Співець енергійних „ударів молота й серця“ може в нижніх ліричних ритмах змалювати настрої двох закоханих юнаків („Парк“), захопитись симфонією трудового ранку („Ранок“).

Характерно, що в своїх індивідуальних настроях поет млівається таким же оригінальним, далеким од збитих штампів рафінованої поезії, вольовим ліриком з активним бадьорим світовідчуженням; у цих індивідуальних переживаннях В. Єллана кожний трудівник і революціонер впізнає свої власні, бо це поезія не одірваного від життя індивідуума, а людини, яка є органічною часткою всього революційного колективу. Життєрадісність і перспективність характерні навіть для „песимістичних“ творів В. Єллана: він може сумувати під впливом „розпаланих нервів“, перевтома, фізичний несаг іноді навівають на поета трохи песимістичний, вірніш роздумувальний настрій („Серця перебої“, „Тупого болю“), може його здратити якесь часткове негативне явище, але віхола ця хвилюва засмученість не виростає у песимістичний, знівельований світогляд, бо Єллан — поет вольового устремління, „Stumpf und Dranby“ пролетарського ренесансу й тому не може обернутися на м'якотілого, безвольного „дитяка“.

Що до самого упорядкування матеріялу, то насамперед треба показувати, що збірка не повна, бо містить не всі, а лише вибрані ліричні твори невідомі; не репрезентативні, наприклад, зовсім громадянську сатиру, який сам поет надавав великого значення, нема влучних літературних шаржів Маркіза Помпелюхого, прозових і критичних етюдів.

Тому збірка не дає всебічного уявлення навіть про літературний доробок В. Єллана, не кажучи вже про характеристику його, як революційного і громадянського діяча. А таку яскраву постать варто було б всебічно вивітати. Оскільки поет і революціонер у творчості Блакитного поєднані в єдине нерозривне ціле, не пошкодили б хоча б коротенькі відомості біографічного характеру, треба б і в передмові більше зупинитися на зв'язку поета з оточенням.

М. Хвильовий такої аналіз подає замало, особливо в тій частині, де розглядає творчість першого періоду, присвячену переважно військовому комунізму. Колиш робить соціологічні екскурси для з'ясування впливів на письменницьку продукцію, то цілком тенденційно ці впливи освітає, звольни свої докази до гостро-ворожих випадів проти НЕП'и в цілому, як проти певного устрою й проти окремих рис радянського будівництва.

Може такі суб'єктивні ліричні характеристики сучасності, як розкладового для поезії чинника й відповідають психології якихось специфічних „інтелігентних комуністів“, що від імені їх М. Хвильовий виступав, але це філософствування цілком непридатне до правдивого розуміння психіки самого поета.

За інтерпретацією М. Хвильового з молодіжного поета-комунара повстає безхребетний романтик, зневірений песиміст, який мов «красная девица» соромливо ховається зі своєю «захалавною лірикою» під поетичним псевдонімом В. Еллана і «бічується» під іншими на сухій і нецікавій праці в «Епархіяльних відомостях».

Подвоївши в такий спосіб постать поета на мрійного меланхолика й сухого офіційного «риторика», М. Хвильовий під готову тенденційну схему підготує і його поетичний доробок, запозичивши для цього аргументи в одержного ворога пролетарської культури М. Зерова.

Рабське копіювання тверджень лідера «неокласичної» критики найбільше вражає читача коментарієм М. Хвильового, він не тільки не спростовує, а навпаки розвиває і поглиблює іноді обережні натяки свого «авторитета», поширює на всю поезію, на шляхи її розвитку, місце в сучасному суспільстві то-що.

Лише на початку статті М. Хвильовий дозволяє собі трохи пополюмувати з «авторитетною критикою» в особі М. Зерова й «магітного» ідеолога українського націоналізму С. Єфремова, але й ця полеміка потоптає в запобіжних «шляхетних» «компліментах», у неприпустимості для пролетарської критики учнівському «подобострастю» до «визнаних авторитетів».

Такий тон і сама метода доказу поетичності творів В. Еллана «от противного», від припущень правдивості тверджень опонентів, запеклих ідеологічних ворогів поета, скидається на офіційну оборону казенним адвокатом завідомо винного підзахистного клієнта й може лише забруднити світлу для нас пам'ять основоположника пролетарської літератури на Україні.

Проте в цій частині передмови ми маємо принаймні хоч формально-марксистську аргументацію про різницю класової психології, яка не дала можливості М. Зереву захопитися поезією пролетаріату й дає цю можливість М. Хвильовому. Хоч характерно, що й тут М. Хвильовий, цілком за вказівками М. Зерова, визнає за найбільш художню, об'єктивну маніру Елланової творчості наче б то суб'єктивне емоційне офарблення, патос революційного протесту й борні, на аразок того ж європейця Бершарна, не є знаряддям художнього впливу на читача.

Еклектична домішка марксизму до поглядів М. Зерова цілком зникає у другій половині статті, де розглянуто індивідуальну лірику В. Еллана—тут уже М. Хвильовий виступає, як цілком слухотний й абсолютно несамостійний учень і популяризатор поглядів свого учителя. М. Зеров доводить, що художність мусить бути «об'єктивною», далекою від соціальних емоцій—М. Хвильовий це стверджує, М. Зеров пояснює «запад» у творчості В. Еллана захопленням буденною політичною працею, М. Хвильовий анонсує,

що взагалі поет і революціонер «речі не сполучні»; М. Зеров, щоб ілюструвати «подвійність» у душі поета послідовляє на підроблену цитату з «Після Крейдерової сонати», замовчуючи її загальний соціальний настрій, М. Хвильовий сумнівно бере ту ж саму цитату з тими ж майже дослівними коментаріями.

Правда М. Зеров не знайшов у собі сміливості рівняти В. Еллана до С. Єсеніна; М. Хвильовий таке порівняння зробив, «довів» тотожність цих постатей і вивів звідси альтернативу: або повіс поета й займись політикою, або повісся сам, коли не хочеш «знижуватися з «Парнасу» до радянських буднів».

Різниця «об'єктивно-спичної» маніри М. Зерова від «суб'єктивно-ліричної» М. Хвильового, полягає лише в численних ліричних «рефренах», доданих до того чи іншого теоретичного твердження. Ці «ухили» іноді складаються на трохи специфічну й зовсім недоказову, до речі, й непотрібну для комуніста, авторекламу своєї революційності: «Ми—сучасники й активні учасники в боях за комуни, свідчимо, що тоді воїстину, білий ранок опалесо плакав» і т. д.

Безперечно й у розумінню звичайної грамотності «академіку пролетарської літератури» далеко ще до свого «патрона»; принаймні М. Зеров ніколи не висловився б із такою «логікою»: «І тоді революціонер кинув рукавичку своїй панні, що ім'я її поезія. Правда ця панна ще довго тривожила його, бо вона все-таки лежала на його серці (sic!) й мала такі прекрасні засоби боротьби зі своїм коханням, як кинь-морти на соціально-економічну запутаність».

А взагалі суть не в цьому «лицарському» тоні, чи не «під античність» робленому, і не у випадковості, може дрібницях, а у принципово неприпустимості підході до оцінки творчості В. Еллана з «неокласичною» міркою, до стрижки його по шаблону ворожої пролетаріатові анти-марксистської критики.

Коли поетів революції паляють М. Зеров, або у своїй хрестоматії «тшється» довести їх творчу імпотенцію Рильський-Лебідь, то це ще не вражає боляче радянського читача, який зуміє дати класову оцінку їх «вченості»; коли ж твердження ідеологів дрібної буржуазії підпирає своїми теоріями кошичний ідейний соратник і друг піонера жовтневої літератури, то особливо стає боляче за поета й його незаплямлену пам'ять.

Але не зважаючи ні на які «ухищення» теоретиків буржуазного мистецтва і їх нещасливих наслідувачів із революційного табору, постать Блакитного і як поета, і як революціонера буде вища на голову від такої критики й той, хто спробує її спалювати, спалює сам себе.

Б. Коваленко.

МИКОЛА КУЛІШ „Хулій-Хурина“ Комедійка. Видавництва „Утоді“ Харків 1926. стор. 54; ціна 40 к.

Чудне вражіння лишається, коли прочитаєш „Хулій Хурина“... Вражіння, наче письменник пожартував з читачем; бувши саме в доброму гуморі, розповів йому одного радянського анекдота, якому однак не треба надавати серйозного значіння, бо ж це просто талановито написаний анекдот. Але разом з тим, правдивіш, всупереч цьому вражінню, увагу читачеву захоплюють багато таких місць з цієї комедійки, що їх безперечно можна віднести до сатири—блискучої, гострої, талановитої.

М. Куліш розробив їх з таким знанням наших болячок і таким теплим, трошки скорботним почуттям до своїх персонажів, що роздвоєність вражіння від цього ще збільшується. А таких місць—це майже вся комедійка. Кожний епізод зокрема внятий, кожна сцена, кожна репліка напричуд живих (і напричуд химерних водночас) персонажів комедійки, це розкриті вправною рукою шматки хорошої сатири.

А разом... радянський анекдот. В чому ж річ?

В основі в змістові. Автор віддав щедрою рукою не аби які здібності сатирика ось якій пригоді: до округового „центру“ на Золотопупівщині приїждять двоє аферистів і спіняються в „Готелі Хуни Штильштейна“.

Тут одному з цих „набігла ідейка... блискавична ідеяка... геніальна ідеяка“... Він видає себе за журналіста тов. Сосновського (Як на те—він має справді це прізвище й відповідного документа).

Штильштейн відразу вірить... Ой товаришу Сосновський... Ви ото як сочинили Димовку так у нас парком перекинувся... І всі повірили. Всі представники радилади.

Другого дня цілий Золотопупівський „центр“ переполошений стоїть перед „тов. Сосновським“ та його товаришем „членом вірменського ЦК Каландаришвілі“, дав відіти і переживав службову лихоманку. Товариші „з Кремля“ лишаються всім задоволені. Беруть трохи грошей і на автомобілі Золотопупівського Окривконкому аїздять... „на пленум до Харкову“. Але перед від'їздом стала така розмова з заступником голови окривконкому т. Божим:

Сосновський—Кажуть у вас тут поховано Хулій Хуреніт?

Божий—Це...це... хто?

Сосновський—Хіба не знаєте? Еренбургів герой... Учитель...

Божий—Ага... Так... Здається поховано... Так... Так... Ми ще на президії це питання обговорювали, гадали пам'ятника невеличкого поставити.

Каландаришвілі—(Закрившись хусткою, одвернувся й трясеться).

Сосновський—Не плач, Каландаришвілі... Оце неприємно, що не поставили... (Все таке інше. Хутко йде. Пауза).

Божий—(Витирає піт з лоба) Все йшло благополучно і... зачепилося... Тепер напише... (Підходить до телефону і лязвоить). Колосп. Ямка, ти? Слухай... Де у нас поховано... (кричить) Ху... (припадає до секретаря). Як вчителя на прізвище? Ху?...

І от пішло. Колосп, ДПУ, Кладовище, піп, сторож, Наросвіта, Окривконком—всі шукають могилу героя.

Хулій Хурина. Мука. Ніхто не знав. Нарешті знаходять хрест з написом: Ху... (а далі певне дощі зміли...) Маніфестація на кладовище. Великий список промовців. Школярі з барабаном, жінки—вшанування могили „героя“. Перекупки з базару тут же світять свічки... Божий говорить плаку промову. Але... вбігає редактор газети (що вже „шкварнув таку передову в газеті“ про „героя“) і щось пошепки каже до Божого, у того міниться обличчя...

Помилка... Розахдяться зараз усі... Свята зараз не буде.

Божий (безталанно) На фронті був... Бандитів ловили... А якесь Хулійко угробило... Вперше за всю революцію хитнувся. Продав розвестки 100%—не знімали? Бандитів 100%—не знімали? На польському фронті—не знімали? Невже тепер, товариші, з ЦК... Невже за Хулійку скинете мене?

На цьому й закінчується комедійка. Оце вам і Хулій Хурина. Неймовірно. Анекдотично. Коли б автор не був тим революційним пером, за якого ми його знаємо,—можна було б закрити йому ехидний нахлест на периферію радлади...

Бо ж це смішно, це абсолютно не припустимо робити з нашої теми (якої ніхто не збирається замазувати), з нашої недосвідченості таку дивовижну гіперболу, пошити цілий округ в дурні.

„Хулій Хурина наша темнота і розумова вбогість—не світліть йому свічок, не схилийте червоних прапорів“.

Такого написав дав автор на плакаті маніфестантів... Та ця думка не ратує автора, що запропонував радянському співчестству **вигадку**, замість глибокої серйозної сатири на болячки нашої сучасності...

А таку сатиру він безумовно міг би дати, бо виявив у цій комедії блискучий талант бичуючого сміху.

При читанні комедійки в де яких місцях виникають аналогії з гоголівським „Ревізором“.

Але загального порівняння не можна звичайно робити. І то ще й тому, що Гоголів персонажі, як відомо, приймають Хлестакова за ревізора (і чинять всі подальші дурниці) через своє обтяження злочинами сумління.

Там власне тінь перед власними сумліннями...

Там всі потії таким чином виправдано психологічно.

В „Хулій Хурині“ цього немає: авторіві треба було аважати, що між персонажами а

І. Микитенко

В наслідок утворилася перша частина книжки — «В пеклі Європи». Найбільшу увагу та найбільше обурення цього незрівняного письменника викликала, звичайно, система терору в Бесарабії. Бесарабії, задушеній руками катів, що сходить кров'ю, він присвятив огненні бурхливі рядки.

1. Бачеліс.

Але в цілому про самий коксомол Польщі і цей збірник дав надзвичайно мало матеріалу, бо... його просто не було. Нелегальні

умови роботи наших товаришів у Польщі, не дають їм змоги фіксувати свою роботу, писана історія юнацького комуністичного руху Польщі це в майбутньому, хоч жива, фактична історія має не мало кров'я, роками ув'язнення і гарячою нелегальною роботою списаних сторінок. Найкраще цю роботу (фіксування історії) виконують безпосередні співучасники героїчної боротьби. І вона вже почалась. Т. Лясюцький секретар польського комсомолу в різних своїх статтях, завітаннях на Україну вже не раз давав нам змогу знайомитися з життям організації. І зараз випустив досить цікаву книжечку „Комсомол Польщі у боротьбі“, що є найкращим і найціннішим, що ми маємо зараз на Україні.

Книжка т. Лясюцького дуже до речі заповнює ту прогалину, що існувала до цього часу в самій літературі про Польський комсомол—вона дає факти, конкретний матеріал. Це власне не історія. Це нотатки щоденної боротьби й зросту організації, записані свідком, активним співучасником. Крок за кроком, факт за фактом розкривається картина виникнення й зміцнення спілки в нелегальних умовах праці. Відомо ж, бо що режим сучасної Польщі не лише не відстав, а ще на багато перегнав режим колишнього Царства Польського в Російській Імперії, бо тепер обов'язки жандармерії взади виконувати й пенесіви, що добре засвоїли науку, як продавати свого брата робочого. Ми довідуємося з книжки т. Лясюцького, як реагують на це найкращі члени нашої спілки. Т. Енгель обурений мерзотною діяльністю провокатора, забиває свого колишнього друга Лучака. Принципові противники індивідуального терору не можуть миритися з тою підлістю, що до їхніх організацій живає ворог, надсилаючи провокаторів. Але за це вони віддають своє життя. Видання власного органу, розвішування прапорів в найнедосяжніших і найнебезпечніших місцях, влаштування демонстрацій, все це викликає багато сил і напруження. Але організація росте й поширює свої впливи й роботу. Про все це подано факти в книжці Лясюцького й треба щоб вони стали широко відомі нашій спілці й молоді. Бо довідавшись про умови, в яких працюють Польські комсомольці, кожний член нашої спілки зрозуміє, чому ми заохочуємо увагу шведської роботи й іменно над комсомолом Польщі.

Це не тільки нам, „сусідам по межі“. Але й довгу історичну спадкоємність польський нарід провів рядом з українським і російським.

Сила спільного є в культурнім розвитку нашої країни й Польщі. З одних джерел виходить і комуністична спілка молоді й комуністична партія Польщі—ці джерела перші кроки робітничого руху в Росії—наша більшовицька партія. До всього до складу Польської держави входять всі Західна Україна, України. Отже через це наше шестісто набирав особливого значіння. Воно має передати весь досвід революційної боротьби й роботи

нашої спілки. Бо в несагальних умовах часу вивчити його. Товаришське співчуття, посильна допомога, ідейна й матеріальна зміцнення сили наших товаришів і надати їм певності в боротьбі. На досвіді Лясюцького комсомолу молоді лави нашої спілки для яких мало знайома жорстока правокласового панування буржуазії й класової боротьби проти неї. Це найкраща ілюстрація до підручників в школах політграмоти. І в ілюстрації повинні бути найбільш якими й лав нашої молоді.

Але за завданнями допомоги братній організації в безпосередній революційній боротьбі, наше шестісто не може обминути й тих важливих завдань в справі культурного виховання і завоювання лав польської української, в межах Польської держави й люди, що стоять і чим далше зростають, перед комсомолом Польщі. Тут ми маємо передати свій досвід, свої здобутки, переказати шляхи, по яких ішов культурний розвиток нашої молоді. По яких може йти і польська й західно-українська молодь.

Життя польського комсомолу дає багато матеріалу для поповнення змісту мотивів художньої творчості нашої комсомольської художньої літератури. Потреба в художньому освітленні для нашої молоді боротьби й життя польських товаришів—надзвичайно велика. Це значно збільшить наші сабери інформаційного виховування. Нам нема чого в художній літературі виводити надумані образи поміщика та буржуа, соціалзрадника, щоб ознайомити з цим молоді. Ми маємо для цього сьогоденний свіжий матеріал в сучасній Польщі. Треба нам лише зацікавитися, найти факти можна в таких книжках, як от т. Лясюцького і т. д.

Треба серйозно підняти питання, щоб „літературний комсомол“ теж узяв шестісто над польським комсомолом. Виконав ту долю роботи, що Спілка на його може показати. Художньо показати нашій молоді сторінки боротьби й змагань наших товаришів, що в умовах капіталістичного утиску будуть нашу спілку, роблять її роботу. Показати б хоч Енгеля, про якого мусить знати кожний комсомолець на Україні, показати практику нелегальної роботи наших осередків в Польщі і т. ін. Це цілком посильна й кінче потрібна робота.

Західна Україна буде радичською, отже треба щоб вона завчасно втілювалася в коло нашої культурної роботи, щоб наш інтерес зосереджувався на політичному й культурному розвитку її молоді в сучасному і в близькому майбутньому. Це є найкраща форма утворення шестіста.

В передмові до книжки говориться „Книжку присвячено шестісто польського комсомолу; це підкреслює що наші польські товариші живають всіх заходів, щоб дієсно ознайомити своїх шестів—український комсомол з тим, як живе і бореться комсомол та робітнича молодь Польщі“. На нашу думку т. Лясюцький цілком справився зі своїм завданням.

МОЛОДНЯК

Його книжка дав досить яскраві риси з життя польської молоді й комсомолу. Нам необхідно переказати про це життя й боротьбу наших молоді.

Багато б більше мати таких нарисів, бо значиною одною книжкою не можна охопити всіх боків впертої боротьби наших товаришів.

До книжки подано передмову, що визначає завдання і значіння нашого зв'язку з польським комсомолом. І змістом, і викладом книжку доступна і безумовно зацікавить широкі кола молоді. В той же час вона єдина по даним матеріалам.

Г. Овчаров

В. І. ЛЕНИН. Молодь. Перекладає К. Сенік. Державне Видавництво України. Юнескопр. 1927 р. Стор. 97. Ціна 22 коп.

Кожний комуніст, комсомолець чи громадський діяч мусить старанно вивчати все, що залишив нам Володимир Ілліч і найбільше звичайно те, що стосується тої гадузі, де хто працює. Спадає В. І. оскільки багата, оскільки різноманітна підходом до різних питань, оскільки глибока змістом, що вивчення її за кожним разом дає щось нове, провідне для сьогоднішньої роботи. І найкращий засіб „кваліфікації“ який можна радити кожному, в—частіше звертатися до творів Леніна, уважно їх студіювати, знаходити там все те, що так чи інакше стосується до того або іншого питання і старатися робити працю так, щоб це найкраще відповідало тій лінії, яку ми находимо у Ілліча. Звичайно не значить це, що до ленінської спадщини ми маємо звертатися за рецептами і тим зняти з себе частину роботи. Зовсім ні. Ленінську методику, ленінську лінію треба пам'ятати (а це лінія партії) і проводити її у всякій роботі, яка б вона не була, велика чи мала, складна чи проста.

Так само й робота серед молоді. Це надзвичайно велика й складна робота. Велика й складна і своїм політичним значінням і тим, що вона охоплює різні боки життя й роботи молодого покоління, політичне виховання, культурне, громадське, господарське і т. д. Щоб у всю глибину її свою роботу виконати, треба підходити до неї добре озброєвшись ленінською зброєю. Для того, щоб розвинути власну ініціативу, треба уважно простежити всі ті питання, що перед молоддю, юнацьким рухом, в різні часи підіймав Володимир Ілліч. Головне навчитися так, як він на кожний даний період найти головне і на тому згуртувати увагу й розв'язувати його так, щоб цим самим вирішити й решту питань, що п'єстають навколо головного.

Візьміть, так би мовити історично, як ставити т. Леніна питання про молоді. В добу до першої революції, коли стояло завдання згуртувати всі революційні сили в один кулак, щоб направити його проти царату, т. Ленін підіймає і навіть виносить

на обговорення партійного з'їзду питання про студентську молоді. Бо вона дійсно була тоді революційною силою. І студентська молоді в той час була найбільше організованою, революційною, бойовою частиною молоді. Але й тоді т. Ленін не ставить перед нею, не покладає на неї неосилимих завдань. В ті часи, завдяки зарозумілій політиці царату студентство, що хоч і складалося в основному із дітей буржуазії, взагалі заможних верств населення, штовхалося на шлях революційний, об'єктивно ставало силою революційною. І наша партія не могла пройти пова цю силу, вона став на бік студентства проти царату, організовує навкруги себе і деякий час веде за собою і забирає до революційної роботи найкращі сили, що там є.

Далі наближається 1914 рік. В повітрі вже запахало війною. Т. Ленін уявляє, яке тут значіння належить відгорати молоді. Більшовицька партія веде велику роботу протийівіську. Перед масами являються дійсні мотиви, що спонукують виникнення війни і їхнє значіння. Соціалістична демократія накреслює своє ставлення до війни, намічає лінію поведінки партії і пролетаріату в разі її виникнення. І в тих пропозиціях, які т. Ленін вважав найважливішими, що прийняті були Штутгартським конгресом з пропозиції нашої делегації, почесна увага віддана молоді—а саме антимілітаристичній агітації серед неї, Бо ж молоді, як гарматне м'ясо, не останню роль відіграє в час війни.

Тепер уже основною базою юнацького руху є робітнича молоді, уже починається справжній революційний рух соціалістичної молоді, що організується навкруги соціалістичних партій і в свої організації. І з самого його виникнення т. Ленін уважно ставиться до цього руху. Він бачить його помилки, але вважав необхідним особливого відношення до них.

„Одна справа—дорослі люди, що збиваючи пролетаріат із пантелику, претендують на те, щоб вести й учити інших: з ними потрібно провадити жорстоку боротьбу. Інша справа—організації молоді, які відверто кажуть про те, що вони тільки вчаться, що їхня головна робота готувати робітників соціалістичних партій. Таким людям треба чим тільки можна допомагати, ставлячись дуже терпляче до їхніх помилок, силкуючись виправити їх поволі та шляхом переважно переконання, а не боротьби“ (підкреслення мов Г. О.) Так писав т. Ленін у 1916 році. Вже намічаючи тут організаційні форми існування юнацької організації та її стосунки з партією. Є в т. Леніна й статті, де він задовго ще до революції зупинявся на умовах дитячої праці при капіталістичному ладу і вказував єдиний можливий шлях для поліпшення цих умов. Особливо ж збільшуються конкретні пропозиції що до юнацької праці, освіти робітничої молоді тощо і не лише пропозиції, а реальні вчинки, реальні заходи, що ставили робітничу молоді в такі умови праці, в яких

вона ніде не знаходиться ні в одній з цивілізованих незрівняно багатіших за нас країн. Ціх заходів вживає радянський уряд на чолі якого, як голова Раднаркму, стоїть т. Ленин.

І особливій увазі (коли це міряти писаними, чи виголошеними працями) віддав Володимир Ілліч вже цій пореволюційній, радянській добі розвитку юнацького руху. Ми вже згадували про заходи, що титуються юнацької праці. Разом з тим товариш Ленин є ідейний керівник всього комуністичного Інтернаціоналу молоді, всесвітнього руху робітничо-селянської молоді. Його так широко зараз відома, яку не раз мабуть читав і ще десіток раз, буде читати кожен комсомолец (і не тільки комсомолец) промова „Про завдання спілок молоді“, виголошена на III з'їзді РКСМ, де ж неміряно великий вклад у світовий рух комуністичної молоді. На ній виродило й виростатиме ще не одио комсомольське покоління. Цей її положення, що там подані, в основний своїй більшості довго поведуть і актуальними будуть для комсомолу. На промову треба уважно вивчати кожну її частину там намічено й шляхи розвитку комсомольської організації і завдання певного культурного етапу, який наша молодь неминуче має пройти.

На цю промову ми маємо декілька коротких привітань комсомольському з'їздові, Конгресові Інтернаціоналу молоді.

Взагалі спеціально написаного про молоді, як сказано (а ми знаємо, що промови складають значну частину літературної спадщини т. Ленина) безпосередньо про неї не багато. Володимир Ілліч ніколи не працював спеціально над рухом молоді. Проте ні в своїх публічних роботах, ні в політичних розрахунках він не міг звичайно проминути такого важливого факта сучасної політики, як революційна організація молоді (Передмова т. Каменева до цієї книжки). Але для кожного, хто хоч трохи знайомий з його творами, або навіть хто так чи інакше зв'язаний з активним життям спілки відома, як багато ленинського вона має, як провідний матеріал для себе, що не безпосередньо, а стосується молоді, бо „коли т. Ленин, відриваючись від поточної роботи, замислювався над питаннями будівництва майбутнього комуністичного суспільства, переважав розум — нова людина, нове місце покоління, не отруєне мізімами капіталістичного суспільства, визволене від спадкових отрут невиявництва й аневризми, готове до будівництва“ (Передмова).

Звичайно нема чого й говорити, як потрібний і корисний для комсомольського активу цей збірник. Ленинських думок зауважень, проповідей, промов і статей про молоді — що оце його розглядаємо.

Але також ясно, що на цьому лише зупинятися не можна, а варт час од часу й до повного зібрання творів заглянути.

Збірничок зложено з усього, що так чи інакше, хоч натіком згадувано про молоді за весь час діяльності Володимира Ілліча за такими розділами: 1) Про шкільну молоді; 2) Проти війни; 3) Дитяча праця; 4) Нова школа; 5) Виховання молоді; (тут же вміщено промову „Завдання спілки молоді“) 6) Іллічєві привітання. Треба зауважити, що назви розділів не вповні відбивають той матеріал, що в них вміщено.

Г. Овчаров

ЛІТЕРАТУРНА СТОРІНКА „Червоного Кордону“.

Не помилились, коли скажемо, що в нашій літературній діяльності будуть і далі з'являтися такі (й краші) молодяцькі літературні сторінки (творчість літературної молоді) яку ми маємо оце з Кам'яниці-Подільської.

Це точне копіювання колишніх плакатських літературних, характерне для провінції і майже пережите у столичних містах, заслужує і тепер належної уваги.

Згадана сторінка за грудень 1926. Вміщено вірші та прозу.

Вірші безумовно слабенькі. Не кажучи про формальну недосконалість, мотиви віршів застарілі. „Червоний КИМ на грудні, і в „грудні“, перша скіба на колективній ниві (давно вижата, змолочена і провіяна в літературі), „палка юн“ (у кожному рядку, ці мотиви цілком обзекровані формальними недосконалістями).

Деякі вірші, — як от „поема“ (А. Фертков) „Минуле“ — технічно ніби то й краші, помітно знайшла літабетку, але сюжет найбільше трафаретний. Вбивство батрака Івана бандитом Гнатом, куркульським синком — це здається однією темою початку.

До активу літератури можна віднести бадьорий тон усіх творів; за основний твір рахуємо прозовий малюнок „Прибуткова вартість“ (Шабелько). Актуальне питання, порівнюючи гарно оброблене, але зважання багато російських виразів засмічує шкід.

Зі статті тов. Гаріаюка видно, що Кам'янецький літмолодик провадить уперто своє літавання.

Уміщено ще розвідку про В. Блакитного, В. Чумака та Г. Михайличенка, але дані про соціальне походження В. Блакитного неправдиві, що й кидається в вічі кожному, хто знає сучасну літературу та її працівників.

П. Гуцал

	Стор.
Л. Первомайський—Земля обітована. Повість. Закінчення . . .	3
Ав. Клоччя—Шахтарське. Оповідання . . .	19
Л. Смілянський—На млині. Оповідання . . .	25
Олекса Влизько—Пролог. Поезії . . .	31
—Настрої—дисонанси . . .	—
Ів. Гончаренко—В дні осінні . . .	32
—* * * . . .	—
Ів. Шевченко—На крейсері . . .	33
Ієро Гуцул—Подільська пісенька . . .	—
Євген Фомін—Гроза . . .	35
Петро Голота—* * * . . .	—
Павлюк Трус—* * * . . .	35
Йосип Гора—Робітницька мадонна . . .	36
М. Дукин—Матіола. Оповідання . . .	37
В. Коряк—Сьогочасна українська література . . .	45
Т. Степовий—Проблема пролетарського мистецтва . . .	53
Фрекман—Новіша американська література . . .	59
Проф. М. Сулима—Дещо про культуру української мови . . .	63
О. Гл-ко—Виставка Харківського Художнього Техникуму . . .	74
І. Мирошніченко—Трудовий день молодого шахтаря. Нарис . . .	76
Ів. Паліївець—Товаришка гармонія. Нарис . . .	81
П. Голота—Замість рецензії. Сатира . . .	84
Пуччето Макароні—„Парнас“ . . .	85
Юрій Вухналь—Історія одного виходу. Фельетон . . .	87
Л. П-кий—Марко Кожушний. Дружній шарж . . .	89
„ Дм. Гордієнко. Дружній шарж . . .	90
Хроніка—Всеукраїнський з'їзд пролетписьменників. Лист бюро . . .	—
„ Молодняк“. Відкриття Літературн. Будинку ім. Блакитного. . .	—
І Організаційні збори Літ. Будинка. Місцком письменників. Літ- . . .	—
гурток „Слово“. Літгурток ХІНО. „Молодняк“. Федерація . . .	—
об'єднань радянських письменників. Ленінградський Будинок . . .	91
Освіти. За кордоном та инш. . .	—
Бібліографія—Ів. Кириленко—Стихія. Відступ.—О. Ладен. . .	—
Ів. Ковтун—Товариші—І. Овчаренко. В. Еллан. Поезії— . . .	—
Б. Коваленко. М. Куліш—Хулій Хурина—Ів. Микитенко. . .	—
Анрі Барбюс—Кати—І. Бачеліс. Лясоцький—Комсомол Поль- . . .	—
щі—Г. Овчаров. В. Ленін—Молодь—Г. Овчаров. Літсторінка . . .	100
„Червоного Кордону“ . . .	—

НА 1927 РІК ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ НА 1927 РІК

„НОВЕ МИСТЕЦТВО“

Вид. Відділу Мистецтв УПО

Журнал містить статті в справах театру, образотворчого мистецтва, музики, кіно, поезії, фейлетони, рецензії, мистецьку хроніку

Передплата на 1 рік 9 крб. — коп.

„ 3 міс. 2 „ 40 „
„ 1 „ — „ 80 „

Ціна одного примір. в Харкові 20 к.

На периферії, в Союзних Республіках, театрах і на залізницях 20 к.

Видавництво має 37 комплектів журналу за 1925—26 р.

:: Вартість одного комплекту з пересилкою 6 карб. ::

РЕДАКЦІЯ І КОНТОРА: Харків, вул. К. Дібенхста, № 9. Телефон № 1-68

2 карб.

НА ЦІЛИЙ 1927 РІК
КОШТУЄ

2 карб.

„ЗОРЯ“

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ та ПОЛІТИЧНО-ГРОМАДСЬКИЙ, ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ.

„ЗОРЯ“

виходить вже третій рік регулярно що-місяця книжками в 32—48 сторінок.

„ЗОРЯ“

друкує вірші, оповідання, статті на політично-громадські та літературні і наукові теми, друкує обширну хроніку культурного життя СРСР і других країн, повідомляє про найновіші здобутки науки й техніки.

„ЗОРЯ“

має своїх постійних співробітників по всіх важливіших містах України, а також на Західній Україні, в Чехії, Сполучених Штатах Америки і в Канаді.

„ЗОРЯ“

освітлює життя українського працюючого люду не тільки на Радянській Україні, але й поза її межами.

ТІЛЬКИ

20 коп. на 1 місяць (окремих №)
1 карб. на півроку
2 карб. на цілий 1927 рк

КОШТУЄ
„ЗОРЯ“

ПРИСИЛАЙТЕ НЕГАЙНО ПЕРЕДПЛАТУ НА ТАКУ АДРЕСУ:

Дніпропетровськ, проспект Карла Маркса, № 106. Контора редакції „ЗОРЯ“.

ЩОДЕННА „РОБІТНИЧА ГАЗЕТА ПРОЛЕТАР“

== Орган ВУРПС ==

КОШТУЄ на м-ць 60 коп., на 3 м-ці—1 крб. 60 коп., на 6 м-ців—
3 крб., на 1 рік—5 крб. 50 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄТЬСЯ:

м. Харків, Пушкінська вул., № 24, по всіх пошт.-телегр. уста-
новах та філіях Видавництва „ВІСТИ—РАД. СЕЛО“.

ВИДАВНИЦТВО.

Товарищи-комсомольцы!

Во всех отделениях и представительствах Изд-ства „ПРОЛЕТАРИЙ“,
отделениях и конторах газеты ВІСТИ, а также во всех почтово-
телеграфных конторах УССР

ОТКРЫТ ПРИЕМ ПОДПИСКИ НА 1927 г.
на ежемесячный журнал

„КОМСОМОЛЕЦ-АГИТАТОР“, орган ЦК ЛКСМУ

Журнал выходит размером до 4 печ. лист. (64 стр.).

Низкая подписная цена на журнал (на 1 мес.—15 коп., на 3 мес.—45 к.
и на 6 мес.—90 коп.) дает возможность каждому из вас иметь
свой собственный журнал.

Редакция журнала обращается с просьбой ко всем подписчикам на
журнал направлять подписную плату **ТОЛЬКО ПО АДРЕСУ:**

Харьков, ул. Свободы. Акад., № 5, в изд-во „ПРОЛЕТАРИЙ“.

Товарищи комсомольцы! Распространяйте всчески свой журнал. Долг каждого из вас,
подписавшись на журнал „Комсомолец-Агитатор“, вовлечь еще одного подписчика.

Редакция журнала „Комсомолец-Агитатор“.

СЕЛЯНКИ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

двохтижневий громадсько-політичний й літературно-науковий ілюстрований журнал

„СЕЛЯНКА УКРАЇНИ“

Орган Центрального відділу Робітників і Селянок ЦК КП(б)У

що виходить Х-25 кожного місяця

В ЖУНАЛІ ДРУКУЮТЬСЯ: Провідні статті про всі важніші питання полі-
тичного, так і господарчого характеру; статті про жіночий рух у нас і за
кордоном; відомості про життя селянок і робітниць у радянських Респуб-
ліках і за кордоном; статті про кооперацію та хатне господарство опові-
дання, вірші й т. инш.; поради юридичні, лікарські й сільсько-господарські;
кореспонденції з місць, відповіді на запитання, вишивки.

ЖУРНАЛ КОШТУЄ:

На 1 місяць (два №)—карб. 25 коп. || На 3 місяці—карб 75 коп.
„ 2 „ — „ 50 „ || „ 6 „ 1 „ 50 „

Передплату надсилайте до Харківна: Пушкінська вул., № 24, або поштова скринька
№ 300, відзначаючи що передплата надсилається для журналу „СЕЛЯНКА УКРАЇНИ“.

Передплата приймається також по всіх філіях, агенствах і пунктах пошти України.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА
== НА 1927 РІК ==
НА МІСЯЧНИК СЕЛЬКОРІВСЬКОГО РУХУ УКРАЇНИ
„СЕЛЬКОР УКРАЇНИ“

Журнал має своїм завданням керувати та допомогати селянським у його виховній та громадській роботі.

В журналі крім статій заведено відділи:

Літературний відділ. : Законом. : Робкор. : Селькорія. : Гуртки.
 Стінна газета, жива і світляна газети. : Селькор обговорює. : По газетах та журналах. : Техніка. : За 30 днів. : Сторінка сміху. : Бібліографія.

Журнал міститиме чимало малюнків та фотографічних змійків.

Кожен селянин, стінгазети та гурток повинні мати свій журнал, як підручник у роботі.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 місяць—15 коп., на 6 місяців—90 коп., на рік—1 карб. 80 коп.

Журнал видає Всеукраїнська селянська газета „РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“

Чергове число вийде в перших числах січня 1927 року.

== ПОСПІШАЙТЕ З ПЕРЕДПЛАТОЮ! ==

Приймається передплата на 1927 рік на ілюстровану літературно-художній та критичний двохижневий жу

СПІЛКИ СЕЛЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПЛУ

ПЛУЖАНИ

— 5-й РІК ВИДАННЯ —

Виходить з січня 1927 р. два рази на місяць книжками в 2 і 3 друк. арк. (місяць 5 др. арк.)

ЖУРНАЛ виходить за редакцією: БИКОВЦЯ М., ЗАГУЛА Д., КИРИЛЕНКА ІВ., ЛЕБЕДЯ М., ПАНОВА АН., ПИЛИПЕНКА С.

В ЖУРНАЛІ ВІДДІЛИ: 1. Красне письменство. 2. Статті. 3. Література і школа. 4. Хроніка. 5. Критика й бібліографія. 6. Гумор, шаржі, сатира. 7. Листування

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

на 1 місяць (2 №№) — 50 коп. ||| на 6 місяців (12 №№) 2 кр. 70 коп.
 на 3 « (6 №№) 1 кр. 50 « на 12 « (24 №№) 4 кр. 80 коп.

Окрім число 25 коп. з перес.

Передплату приймають всі поштово-телеграфні установи, філії ДВУ, Книгоспілки, уповноважені «Радянського Села», журналу «Плужанин» Річним і ½ річним перепл. безпл. додатки та інші пільги (див. докладно в журн. «Плужанин», № 11 і 12). Адр. ред. й контора: Харків, Пушкінська, 24

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
 БІБЛІОТЕКА Х.А.

ІЛЛ. №

КОЖЕН сільський комсомолець **КОЖЕН**
МОЛОДИЙ СЕЛЯНИН

повинен передлачувати ілюстро-
ваний журнал сільської молоді

МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК

ОРГАН ЦК ЛКСМУ

Журнал виходить двічі на місяць і має на меті задовольнити потреби селянської молоді в художній літературі, давати поради і вказівки що до громадської й господарчої роботи сільського комсомольця, освітлювати життя, роботу й побут комсомолу та сільської молоді і т. инш.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік . . .	2	крб.	50	коп.
" 6 м.с. . . .	1	"	50	"
" 3 " . . .	—	"	75	"
" 1 " . . .	—	"	25	"

ПЕРЕДПАТУ НАДСИЛАЙТЕ:

Харків, Пушкінська № 24, до
головної контори Видавництва
„РАДЯНСЬКЕ СЕЛО“

ВІДКРИТО ПЕРЕДПЛАТУ
НА

КОМСОМОЛЕЦЬ УКРАЇНИ

щоденну газету Робітниче-Селянської Молоді, Орган ЦК ЛКСМУ

ПЕРЕДПЛАТА: на місяць 70 коп., на 3 місяці два крб.

КОМСОМОЛЬЦІ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ СВОЮ ГАЗЕТУ!

РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЇЇ СЕРЕД МОЛОДИ

За першою ж вимогою, кожному, хто бажає розповсюджувати газету, надсилаються інструкції та вказівки що до збору передплати. Листи до газети шліть без марок на адресу: Харків, Пушкінська 24—редакції

„Комсомолець України“

ВИДАВНИЦТВО